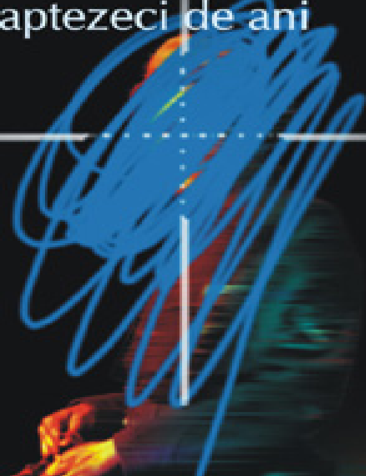
POLIROM

O capodoperă a literaturii ruse,
redescoperită după şaptezeci de ani

Gaito Gazdanov

Spectrul lui Alexander Wolf

BIBLIOTECA POLIROM

Gaito Gazdanov

Spectrul lui Alexander Wolf

Traducere din limba rusă şi note
de Adriana Liciu

POLIROM
2014

Gaito Gazdanov, P*rizrak Aleksandra Vol'fa*

www.polirom.ro
Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1;
sector 4, 040031, O.P. 53, C.P. 15-728

ISBN ePub: 978-973-46-4318-9
ISBN PDF: 978-973-46-4319-6
ISBN print: 978-973-46-4141-3

Coperta: Radu Răileanu
Pe copertă: © Eduard Alt/Dreamstime.com

GAITO GAZDANOV (1903-1971) s-a născut la Sankt-Petersburg, a crescut în Siberia şi Ucraina, iar în 1919, la doar 16 ani, s-a înrolat în Armata Albă a Baronului Vranghel şi a participat la Războiul Civil Rus pînă în 1920. După o scurtă perioadă în Gallipoli şi Constantinopol, unde şi-a desăvîrşit studiile, a plecat la Paris; aici a lucrat ca docher, spălător de locomotive şi muncitor la fabrica de automobile Citroën. În 1928 a început să-şi cîştige existenţa ca şofer de taxi în timpul nopţii, lucru care-i permite să asiste ziua la cursuri la Sorbona şi să scrie. Primele sale povestiri apar în revistele de limbă rusă ale emigranţilor. În 1929 publică *O seară cu Claire*, roman apreciat, printre alţii, de Maxim Gorki. În 1953 începe la Radio Europa Liberă un program despre literatura rusă, pe care-l va realiza timp de aproape douăzeci de ani. Moare în 1971 şi este înmormîntat la Sainte-Geneviève-des-Bois, lîngă Paris. Opera lui Gazdanov a fost publicată în Rusia abia după 1990.

Dintre toate amintirile, din şirul fără de sfârşit al simţămintelor mele, cea mai împovărătoare era imaginea singurului omor pe care îl săvârşisem. Din clipa când l-am comis, nu ştiu să fi existat zi în care să nu fi fost covârşit de regrete. Nu m-a ameninţat niciodată vreo pedeapsă, pentru că totul se petrecuse în împrejurări excepţionale şi era evident că nu avusesem alternativă. În plus, nimeni în afară de mine nu avea cunoştinţă despre cele întâmplate. Fusese unul dintre nenumăratele episoade ale Războiului Civil; în conjunctura generală a evenimentelor de atunci, acest fapt putea fi privit ca un amănunt lipsit de însemnătate, cu atât mai mult cu cât în decursul celor câteva minute şi secunde care au precedat acest episod, deznodământul lui a avut importanţă numai pentru noi doi, pentru mine şi pentru acel ins necunoscut mie. După aceea am rămas numai eu. Nimeni altcineva nu a fost acolo.

Mi-ar fi imposibil să descriu cu exactitate ce a fost înainte de asta, pentru că totul s-a petrecut în împrejurări tulburi şi incerte, proprii aproape oricărei lupte, în orice război, cei aflaţi la faţa locului având cea mai palidă reprezentare asupra celor petrecute în realitate. S-a întâmplat într-o vară, în sudul Rusiei; fuseseră patru zile şi patru nopţi de deplasare continuă şi dezordonată a trupelor, însoţită de canonade şi de lupte care se dădeau ici şi colo. Pierdusem orice noţiune a timpului şi n-aş putea spune nici în ce loc anume mă găseam. Îmi amintesc doar senzaţiile pe care le aveam şi care ar fi fost posibile şi în alte împrejurări: foame, sete şi o oboseală chinuitoare; nu dormisem două nopţi şi jumătate înainte de asta. Era o căldură dogoritoare, iar mirosul de fum din aer se simţea din ce în ce mai slab: cu o oră în urmă ieşiserăm dintr-o pădure care avea un flanc cuprins de flăcări, iar acolo unde nu pătrundea lumina soarelui se târa cu

încetineală o umbră uriaşă, de un galben stins. Simţeam că mă sfârşesc de somn, în momentul acela aveam impresia că cea mai mare fericire posibilă era să te opreşti, să te culci pe iarba pârjolită şi să adormi instantaneu, uitând absolut totul. Dar tocmai asta nu trebuia să fac, şi am continuat să merg ca prin vis prin pâcla fierbinte, înghiţindu-mi la răstimpuri saliva şi ştergându-mi din când în când ochii injectaţi de nesomn şi de arşiţă. Ţin minte că atunci când am trecut cu toţii printr-o pădurice, m-am rezemat pentru o secundă, după cum mi s-a părut mie, de un copac, şi aşa, în picioare, am adormit în zgomotul canonadei cu care reuşisem demult să mă obişnuiesc. Când am deschis ochii nu mai era nimeni în jur. Am traversat păduricea şi am luat-o pe drum, în direcţia în care presupuneam că se duseseră tovarăşii mei. Dar aproape imediat m-a ajuns din urmă un cazac pe un cal murg iute, a dat din mână către mine şi a strigat ceva nedesluşit. După o vreme am avut norocul să dau de o iapă corbie, al cărui stăpân fusese, după cât se pare, omorât. Avea pe ea căpăstrul şi o şa căzăcească; rupea din iarbă mişcându-şi întruna coada lungă şi rară. Cum am încălecat-o, a şi pornit într-un galop destul de vioi.

Mergeam pe un drum pustiu, şerpuit, ale cărui cotituri erau ascunse din timp în timp privirii mele de pâlcurile de copaci ieşite în cale. Soarele era în înaltul cerului, aerul aproape că reverbera de dogoare. În ciuda faptului că înaintam cu repeziciune, mintea mea păstra o amintire falsă, de încetineală a celor ce se întâmplau. Ca şi mai înainte, îmi doream cu disperare să dorm, nevoia de somn îmi copleşea trupul şi conştiinţa, şi din cauza asta totul mi se părea chinuitor şi fără de sfârşit, deşi, desigur, în realitate nu putea fi aşa: luptele conteniseră, era linişte. Nici în faţa şi nici în spatele meu nu se vedea nimeni. Şi, iată, la un cot al drumului care făcea în locul acela aproape un unghi drept, dintr-odată, calul meu a căzut grămadă în plin galop. Am căzut împreună cu el într-un loc moale şi – cum ochii mei erau închişi – întunecat, dar am izbutit să-mi eliberez piciorul din scăriţă şi aproape că nu am păţit nimic în cădere. Un glonţ

nimerise în urechea dreaptă a calului şi îi străpunsese capul. M-am ridicat, m-am întors şi am văzut că nu la foarte mare distanţă venea din urmă, galopând greoi şi fără spor, după cât mi s-a părut mie, un om pe un cal alb, uriaş. Mi-am dat seama că nu mai aveam demult puşca, o uitasem cu siguranţă în pădurice, când adormisem. Dar îmi rămăsese revolverul, pe care l-am tras cu greu din tocul nou şi strâns pe el. Preţ de câteva clipe, ţinându-l în mână, am rămas pe loc; era atât de linişte, încât auzeam foarte limpede zgomotul sec al copitelor pe pământul crăpat de arşiţă, suflul greu al calului şi încă un zgomot, semănând cu zornăitul intens al unei legături de inele metalice. Pe urmă am văzut cum omul de pe cal a aruncat frâul şi a săltat spre umăr patul puştii pe care până atunci o cumpănise în mână. În secunda aceea am tras. El s-a smucit în şa, a alunecat din ea şi a căzut încet la pământ. Am rămas nemişcat acolo unde eram, lângă calul meu mort, două sau trei minute. Simţeam aceeaşi nevoie să dorm şi continuam să fiu chinuit de aceeaşi oboseală teribilă. Am apucat totuşi să mă gândesc că nu ştiam ce avea să mă aştepte şi cât mai aveam de trăit – şi o nestăpânită dorinţă de a vedea pe cine omorâsem m-a făcut să mă desprind din loc şi să mă apropii de el. Niciodată şi nicăieri nu mi-a fost atât de greu să parcurg o distanţă, cum a fost cu acei cincizeci sau şaizeci de metri care mă despărţeau de omul căzut de pe cal; mergeam totuşi, făcând încet un pas după altul pe pământul încins, crăpat. În sfârşit, am ajuns foarte aproape de el. Era un bărbat la vreo douăzeci şi doi – douăzeci şi trei de ani; şapca îi zburase într-o parte, capul blond, lăsat pe un umăr, zăcea pe drumul plin de praf. Era aproape frumos. M-am aplecat peste el şi am văzut că murea: băşicuţe de spumă roz săreau şi i se lipeau de buze. Şi-a deschis ochii împăienjeniţi şi, fără să spună nimic, i-a închis la loc. Stăteam în picioare, aplecat deasupra lui, şi îi priveam chipul, continuând să ţin cu degetele înţepenite revolverul de care acum nu mai aveam nevoie. Deodată, o pală uşoară de vânt fierbinte a adus până la mine, de departe, ropotul abia auzit al câtorva cai. Mi-am adus aminte

atunci de pericolul care mă putea ameninţa. Calul alb al celui care murea stătea la câţiva paşi de el, cu urechile ridicate a încordare. S-a dovedit a fi de o sprinteneală şi de o rezistenţă ieşite din comun; l-am vândut, cu câteva zile înainte de a părăsi Rusia, unui colonist neamţ care m-a aprovizionat cu o cantitate considerabilă de alimente şi mi-a plătit o sumă mare de bani care nu valorau nimic. Revolverul cu care trăsesem – era un minunat Parabellum – l-am aruncat în mare, şi din toate acestea nu mi-a rămas nimic altceva decât o amintire împovărătoare, care mă urmărea încet, peste tot pe unde mă purta soarta. Totuşi, pe măsură ce trecea timpul, amintirea se estompa, şi în cele din urmă aproape că îşi pierduse substanţa primară, regretul arzător pentru ceea ce era iremediabil. Dar de uitat nu puteam uita nici o clipă. De multe ori, indiferent dacă era vară sau iarnă, pe ţărmul unei mări sau în adâncul continentului european, fără să mă gândesc la ceva, închideam ochii şi, deodată, din străfundul memoriei mele apărea iarăşi ziua aceea toridă din sudul Rusiei, şi toate simţămintele de-atunci îmi reveneau cu vechea lor intensitate. Vedeam din nou umbra aceea imensă, roz-cenuşie, a pădurii în flăcări şi deplasarea ei înceată, în trosnetul vreascurilor şi crengilor aprinse, simţeam oboseala aceea chinuitoare, de neuitat, şi dorinţa aproape de neînvins de a dormi, strălucirea necruţătoare a soarelui, aerul reverberând al arşiţei, în fine, amintirea mută lăsată degetelor mâinii mele drepte de greutatea revolverului, imprimată parcă pentru totdeauna în pielea mea, uşoara legănare a musculiţei negre în dreptul ochiului meu drept – şi pe urmă, capul acela blond pe drumul plin de praf, cenuşiu, şi chipul modificat de apropierea morţii, a acelei morţi pe care chiar eu, cu o clipă mai devreme, o chemasem din neştiutul viitor.

În momentul când s-au petrecut toate acestea aveam şaisprezece ani, aşa încât acest omor a fost începutul vieţii mele de sine stătătoare, şi nu sunt deloc convins că el nu şi-a pus amprenta, fără voie, pe tot ce mi-a fost dat să aflu şi să văd după aceea. În orice caz, mulţi ani mai târziu, la

Paris, circumstanţele lui şi tot ce a avut legătură cu el mi s-au dezvăluit cât se poate de clar. Acest lucru s-a întâmplat pentru că mi-a căzut în mână volumul de povestiri al unui autor englez cu un nume care-mi era total necunoscut. Volumul se numea *Voi veni mâine – I'll Come Tomorrow*, după titlul primei povestiri. Erau cu totul trei povestiri: „Voi veni mâine", „Peştişorii aurii" şi „Aventură în stepă" – „The Adventure in the Steppe". Erau foarte bine scrise; se remarcau în mod deosebit prin ritmul alert şi fără cusur al naraţiunii şi printr-un fel aparte de a vedea lucrurile, altfel decât sunt văzute în general. Dar nici „Voi veni mâine" şi nici „Peştişorii aurii" nu-mi puteau trezi totuşi vreun interes personal, diferit de cel al oricărui alt cititor. „Voi veni mâine" era o povestire în notă ironică despre o femeie infidelă, despre trădarea ei eşuată şi despre încurcăturile care i-au urmat. „Peştişorii aurii" – acţiunea se petrecea la New-York – era, de fapt, un dialog între un bărbat şi o femeie şi descrierea unei piese muzicale; menajera uitase să decupleze un mic acvariu de la sursa de căldură, peştişorii au sărit din apa care s-a încălzit, s-au zbătut pe covor şi au murit, iar cei doi eroi nici nu au băgat de seamă, amândoi fiind absorbiţi, ea să cânte la pian, iar el să o asculte. Ceea ce făcea ca povestirea să fie interesantă era folosirea piesei muzicale drept comentariu sentimental care spunea totul, precum şi participarea fără voie la el a peştişorilor aurii care se zbăteau pe covor. M-a frapat însă cea de a treia povestire: „Aventură în stepă". Avea ca moto un rând din Edgar Poe: „*Beneath me lay my corpse with the arrow in my temple*"[1]. Era suficient pentru a-mi atrage atenţia. Nu pot însă reda sentimentele care puneau stăpânire pe mine pe măsură ce citeam. Era o povestire despre un episod de război; era scrisă fără a se menţiona nici ţara în care avusese loc, nici naţionalitatea părţilor aflate în luptă, lăsând totuşi impresia că titlul ei, „Aventură în stepă", numai el, indica faptul că s-ar fi petrecut în Rusia. Începea aşa: „Cel mai bun cal pe care l-am avut vreodată a fost un armăsar de culoare albă, corcit, de o mărime ieşită din comun, care se

deosebea prin trapul său foarte întins. Era atât de frumos, încât l-aş fi comparat cu un cal dintr-aceia despre care se vorbeşte în Apocalipsă. Mai mult, această asemănare era subliniată – pentru mine – şi de faptul că pe acest cal anume galopasem în întâmpinarea propriei mele morţi, pe un pământ care dogorea, într-unul dintre cei mai fierbinţi ani pe care i-am cunoscut în viaţa mea“.

Am găsit acolo reconstituirea exactă a tot ceea ce trăisem în anii îndepărtaţi ai Războiului Civil din Rusia, şi descrierea zilelor acelora insuportabil de toride în care avuseseră loc cele mai de durată şi mai dure lupte. Am ajuns, în sfârşit, la ultimele pagini ale povestirii; le-am citit cu răsuflarea aproape tăiată. Mi-am recunoscut acolo iapa corbie şi acel cot al drumului unde căzuse moartă. Cel în numele căruia se făcea povestirea era convins de la bun început că acel călăreţ care căzuse odată cu calul fusese cel puţin grav rănit, pentru că trăsese de două ori în el şi avusese impresia că nimerise de amândouă dăţile. Nu înţeleg de ce eu simţisem o singură împuşcătură. „Dar n-a fost ucis, pare-se că nici măcar rănit – continua autorul – căci l-am văzut ridicându-se; în lumina vie a soarelui am observat, după cum mi s-a părut, luciul întunecat al unui revolver în mâna lui. Nu avea puşcă, asta ştiu precis.“

Armăsarul alb continua să meargă în galopul lui greoi, apropiindu-se de locul unde, cu o imobilitate de neînţeles, după cum scria autorul, stătea în picioare, paralizat poate de frică, omul cu un revolver în mână. Apoi autorul a reţinut mersul avântat al calului şi şi-a dus puşca la umăr, dar brusc, fără a auzi împuşcătura, a simţit o durere cumplită fără a-i şti locul şi un întuneric fierbinte în ochi. După o vreme şi-a recăpătat pentru o clipă spasmodică conştiinţa, şi atunci a auzit nişte paşi care se apropiau cu încetineală de el, dar totul a dispărut din nou, pe loc, în neant. După încă o vreme, fiind aproape în delirul premergător morţii, a simţit, inexplicabil, că deasupra lui era aplecat cineva.

„Am făcut un efort supraomenesc să deschid ochii şi să-mi văd, în sfârşit, moartea. Visasem de atâtea ori chipul ei îngrozitor, de fier, încât nu mă puteam înşela, aş fi recunoscut oricând aceste trăsături pe care le ştiam până în cele mai mici amănunte. Acum însă, vedeam cu uimire deasupra mea un chip tânăr, palid, absolut străin mie, cu o privire, după cum mi s-au părut, îndepărtată şi somnoroasă. Era un băiat de paisprezece, poate cincisprezece ani, cu o figură comună şi lipsită de frumuseţe, care nu exprima nimic în afară de o vădită oboseală. A stat câteva secunde, pe urmă şi-a pus revolverul în toc şi s-a îndepărtat. Când am deschis din nou ochii şi am întors cu o ultimă sforţare capul, l-am văzut călare pe armăsarul meu. După aceea am rămas iarăşi fără simţire şi mi-am venit în fire abia după multe zile, într-un spital. Glonţul revolverului îmi străpunsese pieptul cu o jumătate de centimetru mai sus de inimă. Calul meu apocaliptic nu izbutise să mă ducă chiar până la moarte. Dar cred că nu mai era deloc mult până la ea, şi el a continuat această călătorie, doar că purtând alt călăreţ. Ce n-aş fi dat să pot afla unde, când şi cum au întâlnit ei amândoi moartea şi dacă acelui băiat i-a mai prins bine revolverul pentru a trage în spectrul ei. De altfel, nici nu cred că, în general, ţintea bine, nu arăta a aşa ceva; faptul că mă nimerise fusese mai mult ca sigur o întâmplare, dar, evident, aş fi cel din urmă care să îi reproşeze acest lucru. N-aş face asta şi pentru că, cred eu, probabil că a murit demult şi s-a pierdut în neant, călare pe armăsarul cel alb, ca o ultimă nălucă a acelei aventuri în stepă.“

Pentru mine nu a rămas aproape nici o îndoială că autorul povestirii era tocmai acel bărbat necunoscut, palid, în care trăsesem eu atunci. A explica asemănarea perfectă a faptelor, cu toate particularităţile lor, mergând până la descrierea cailor şi la culoarea lor, numai printr-o serie de coincidenţe, mi se părea imposibil. M-am uitat din nou la copertă: *I’ll Come Tomorrow* de Alexander Wolf. Desigur, putea fi un pseudonim. Dar acest lucru nu a avut importanţă pentru mine: am dorit să îl întâlnesc

neapărat pe acest om. Faptul că era scriitor englez era şi el de mirare. Este adevărat, Alexander Wolf putea să fie un compatriot al meu care să stăpânească suficient de bine limba engleză pentru a nu recurge la ajutorul unui traducător; aceasta era cea mai plauzibilă explicaţie. În orice caz, voiam să lămuresc cu orice preţ toate aceste lucruri, pentru că, la urma urmelor, eram legat de acest om fără să îl cunosc câtuşi de puţin, iar amintirea lui îmi bântuise prea mult timp şi prea stăruitor viaţa. După cât se vedea din povestirea lui, era limpede faptul că şi el nutrea pentru mine un interes la fel de mare, tocmai pentru că „Aventură în stepă“ avea o foarte mare importanţă în existenţa lui şi, probabil, îi determinase soarta în şi mai mare măsură decât determinase amintirea mea despre el umbra aceea pe cale să dispară, care îmi întunecase mulţi ani din viaţă.

I-am scris o scrisoare pe adresa editurii londoneze la care apăruse cartea lui. I-am expus faptele care îi erau necunoscute şi l-am rugat să îmi răspundă când şi unde ne-am putea întâlni – fireşte, dacă această întrevedere îl interesa la fel de mult ca pe mine. A trecut o lună fără să primesc nici un răspuns. Era posibil, desigur, ca el să fi aruncat scrisoarea mea la coş fără să o citească, presupunând că îi fusese trimisă de vreo admiratoare a talentului său, cu rugămintea de a-i trimite fotografia lui cu autograf şi de a-şi spune părerea despre propriul ei roman, pe care avea să i-l trimită sau să i-l citească imediat ce va primi răspunsul lui. Acest lucru părea într-o oarecare măsură plauzibil şi pentru că, în ciuda măiestriei reale, incontestabile cu care fusese scrisă, cartea era, cred eu, deosebit de atractivă şi pentru femei. Oricum vor fi stat însă lucrurile, nu am primit nici un răspuns.

Exact la două săptămâni după aceea, s-a ivit ocazia de a mă duce la Londra pentru un mic reportaj. Am rămas acolo trei zile şi mi-am făcut timp să trec pe la editura la care apăruse cartea lui Wolf. Am fost primit de director. Acesta era un bărbat gras, la vreo cincizeci de ani, semănând a ceva între bancher şi profesor. Vorbea fluent franceza. I-am expus motivul

vizitei mele, spunându-i în câteva cuvinte că citisem „Aventură în stepă“ şi explicându-i de ce mă interesa această povestire.

— Aş vrea să aflu dacă domnul Wolf a primit scrisoarea mea.

— Domnul Wolf nu este momentan la Londra, a spus directorul, iar noi, din păcate, nu avem posibilitatea de a comunica în acest moment cu el.

— Asta începe să aducă a roman poliţist, am spus eu, nu fără oarecare năduf. Nu voi abuza de timpul dumneavoastră, vă doresc toate cele bune. Aş putea conta pe faptul că atunci când contactul dumneavoastră cu domnul Wolf va fi restabilit – dacă acest lucru se va întâmpla – îi veţi aminti de scrisoarea mea?

— Puteţi fi absolut liniştit, a răspuns el repede. Dar aş vrea să adaug un lucru esenţial. Înţeleg că interesul dumneavoastră pentru persoana domnului Wolf nu are un caracter material. Aşa încât trebuie să vă spun că domnul Wolf nu poate fi omul pe care îl aveţi dumneavoastră în vedere.

— Până acum am fost aproape convins de contrariu.

— Nu, nu, a spus el. După câte înţeleg eu, trebuie să fie un compatriot al dumneavoastră, nu?

— Mai mult ca sigur că da.

— În acest caz, nici nu poate fi vorba. Domnul Wolf este englez, îl cunosc de mulţi ani şi vă pot garanta acest lucru. Mai mult decât atât, nu a părăsit niciodată Anglia pentru mai mult de două sau trei săptămâni, pe care le-a petrecut cel mai adesea în Franţa sau în Italia. Mai departe nu a călătorit, ştiu acest lucru în mod sigur.

— Înseamnă că nu este decât o neînţelegere, deşi mă miră, am spus eu.

— În ceea ce priveşte povestirea „Aventură în stepă“, este o născocire de la primul până la ultimul rând.

— La urma urmelor, nu este deloc imposibil.

Ultimele minute ale convorbirii le-am petrecut în picioare, pregătindu-mă să plec. Directorul s-a ridicat şi el din fotoliu şi, deodată, a spus coborând mult vocea:

— „Aventură în stepă“ este, desigur, o născocire. Dar dacă ar fi ceva adevărat, nu pot să nu vă spun că aţi procedat cu o neglijenţă de neiertat. Trebuia să ţintiţi mai bine. Aţi fi scutit de complicaţii inutile şi pe domnul Wolf şi alte câteva persoane.

L-am privit mirat. Zâmbetul lui larg mi s-a părut cu totul nelalocul lui.

— Este adevărat, eraţi prea tânăr şi circumstanţele scuză lipsa de precizie cu care aţi ochit. Şi apoi, desigur, în ceea ce îl priveşte pe domnul Wolf, nu este vorba decât de un produs al imaginaţiei, care, din întâmplare, a coincis cu realitatea dumneavoastră. Vă doresc toate cele bune. Dacă voi avea noutăţi, vi le voi comunica. Îngăduiţi-mi să mai adaug ceva; sunt mult mai în vârstă decât dumneavoastră şi mi se pare că sunt îndreptăţit să o fac. Vă asigur că faptul de a face cunoştinţă cu domnul Wolf, dacă s-ar produce, nu v-ar aduce nimic în afară de dezamăgire şi nu ar prezenta interesul pe care i-l acordaţi fără temei.

Această discuţie nu putea să nu producă asupra mea o impresie extrem de stranie. Ea lăsa să se vadă limpede faptul că directorul editurii avea nişte socoteli personale cu Wolf şi nişte motive reale – sau închipuite – de a-l urî. Faptul că aproape îmi reproşase că nu ţintisem suficient de bine părea cel puţin neaşteptat, venit din gura acestui om gras şi paşnic. Cum cartea apăruse cu doi ani în urmă, era de presupus că evenimentele care îl determinaseră pe director să îşi schimbe atitudinea faţă de Wolf se petrecuseră în acest interval de timp. Dar toate acestea nu-mi puteau oferi, desigur, nici un fel de imagine asupra autorului volumului *I’ll Come Tomorrow*, singurul lucru pe care l-am aflat fiind părerea negativă şi pe deasupra, evident subiectivă, pe care o avea despre el directorul editurii. Am mai citit o dată cartea cu atenţie şi impresia mea a rămas aceeaşi: acelaşi ritm impetuos şi lipsit de rigiditate al povestirii, aceeaşi redare

reuşită, aceeaşi legătură fără cusur, şi părând a fi necăutată, între materia subiectului şi foarte scurtele şi sugestivele comentarii ale autorului.

N-aş spune că m-am împăcat cu gândul de a nu afla despre Wolf ceea ce mă interesa, dar pur şi simplu nu vedeam ce aş fi putut să fac. Trecuse deja o lună de zile de la ciudata discuţie pe care o avusesem la Londra şi nu mai aveam aproape nici o îndoială că nu trebuia să contez pe răspunsul lui Wolf, probabil că niciodată şi, în orice caz, nu în viitorul apropiat.

La vremea aceea trăiam absolut singur. Printre restaurantele unde luam micul dejun şi prânzul – erau patru, în diferite colţuri ale oraşului – era şi un mic local rusesc la care, fiind şi cel mai apropiat de locuinţa mea, mă duceam de câteva ori pe săptămână. M-am dus acolo şi în seara de ajun a Crăciunului, pe la ora zece. Toate mesele erau ocupate, rămăsese un singur loc liber, în colţul cel mai îndepărtat, la o masă unde, îmbrăcat în haine de sărbătoare, şedea singur un bărbat în vârstă pe care îl ştiam bine din vedere, căci era client fidel al restaurantului. Apărea întotdeauna cu diferite doamne, de o factură greu de definit în câteva cuvinte, dar pentru a căror viaţă era caracteristică, în cele mai multe cazuri, o încetare a activităţii: dacă era o actriţă, era o fostă actriţă, dacă era o cântăreaţă, rămăsese nu demult fără voce, dacă era pur şi simplu o chelneriţă, se măritase de ceva vreme. Avea o reputaţie de Don Juan – şi cred că în cercul femeilor acelora chiar se bucura de succes. De aceea am rămas foarte surprins că se afla singur într-o astfel de seară. Dar, cum-necum, mi s-a propus un loc la masa lui. După ce l-am salutat şi am dat mâna cu el, ceea ce nu avusesem ocazia să fac până atunci, m-am aşezat pe scaunul din faţa lui.

Era cam mahmur, ochii începuseră să i se împăienjenească. Cum m-am aşezat, a băut aproape unul după altul trei păhărele de vodcă şi, dintr-odată, s-a binedispus. Oamenii din jur vorbeau tare, la gramofonul restaurantului se punea placă după placă. În timp ce el îşi turna al patrulea pahar, la gramofon a început o şansonetă franţuzească melancolică:

Il pleut sur la route,
Le coeur en déroute.[2]

El a ascultat atent, cu capul lăsat pe-o parte. Când placa a ajuns la cuvintele:

Malgré le vent, la pluie,
Vraiment si tu m'aimes…[3]

i-au dat chiar lacrimile. Abia atunci mi-am dat seama că era deja beat de-a binelea.

— Romanţa asta, a spus el cu o voce neaşteptat de sonoră, îmi trezeşte unele amintiri.

Observasem că avea alături de el, pe micuţa canapea unde şedea, o carte învelită în hârtie, pe care o mutase de câteva ori dintr-un loc în altul cu vădită grijă.

— Cred că, în general, aveţi destul de multe amintiri.

— De ce aveţi impresia asta?

— Aspectul dumneavoastră mă face să cred.

El a râs şi a confirmat că, într-adevăr, are destul de multe amintiri. Avea o criză de sinceritate şi de nevoie de a vorbi, lucru foarte caracteristic pentru oamenii neînfrânaţi de felul lui, după ce beau. A început să-şi povestească aventurile amoroase, în multe dintre cazuri fantazând şi exagerând vizibil, după cum mi s-a părut mie. M-a surprins totuşi în chip plăcut faptul că nu şi-a vorbit de rău nici una dintre numeroasele sale victime; în toate amintirile lui era un soi de amestec, era în ele pe cât de multă deşănţare, tot atâta gingăşie. Era o foarte specială mostră de simţire, proprie lui, avea un neîndoielnic farmec involuntar, şi am înţeles de ce acest om putea să aibă, într-adevăr, succes la atât de

multe femei. Deşi i-am urmărit cu atenţie povestirea, nu am putut reţine chiar tot şirul de nume de femei pomenite de el. La un moment dat a oftat, s-a întrerupt singur şi a spus:

— Dar tot ce-a fost mai bun în viaţa mea a fost o ţigăncuşă, Marina mea.

În general, vorbind despre femei folosea mereu diminutive: ţigăncuşă, fetiţă, blonduţă, bruneţică, zburdălnicuţă – astfel încât, neştiind, aveai impresia că povesteşte doar despre adolescente.

Mi-a descris-o îndelung pe Marina, care, potrivit spuselor lui, poseda absolut toate calităţile, ceea ce nu întâlneşti chiar la tot pasul; dar cel mai de mirare mi s-a părut faptul că ea călărea mai bine decât orice jocheu şi că trăgea cu puşca fără greş.

— Dar cum de aţi luat hotărârea să vă despărţiţi de ea?

— Nu eu am luat-o, dragă prietene, a spus el. Ea a plecat de la mine, tuciurica, şi n-a plecat departe, s-a dus la un vecin. Poftim – şi mi-a arătat cartea învelită – la el a plecat.

— La autorul acestei cărţi?

— Păi la cine altul?

— Pot să mă uit? am întrebat eu întinzând mâna.

— Poftim.

Am desfăcut hârtia – şi mi-a sărit dintr-odată în ochi cunoscuta alăturare de litere: *I'll Come Tomorrow* by Alexander Wolf.

A fost pe cât de neaşteptat, pe atât de stupefiant. Am rămas mut câteva secunde, continuând să mă uit la titlu. Pe urmă am întrebat:

— Sunteţi sigur că vânzătorul de la librărie nu v-a dat din greşeală altă carte?

— Nici vorbă, a spus el, n-are ce greşeală să fie. Eu nu citesc în engleză, dar în privinţa asta fiţi sigur că nu greşesc.

— Eu am citit această carte, dar mi s-a spus nu demult că autorul ei este englez.

El a râs din nou.

— Saşa Wolf englez! Păi, lua-l-ar dracu', de ce n-ar fi atunci japonez?

— Aţi spus Saşa Wolf?

— Saşa Wolf, Alexandr Andreevici, dacă doriţi. E la fel de englez pe cât suntem dumneavoastră şi cu mine.

— Îl cunoaşteţi bine?

— Ba bine că nu!

— E mult de când l-aţi văzut ultima dată?

— De anul trecut, a spus el turnându-şi vodcă. În sănătatea dumneavoastră. De anul trecut, cam pe vremea asta. Cum atunci porniserăm prin Montmartre, am şi rămas acolo două zile. Nu-mi mai amintesc deja ce-a fost şi cum am ajuns acasă. Aşa e de fiecare dată când se nimereşte el la Paris. Ştiţi, sunt şi eu gata oricând să beau şi, cum să vă spun, să zburd, dar el e deja prea din cale-afară. Îi spun: Saşa, ai frică de Dumnezeu. Dar el îmi răspunde mereu la fel: o singură viaţă, zice, avem, şi aia destul de urâtă. Păi atunci, ce mama dracului? Aveţi de spus ceva la asta? N-ai cum să nu fii de acord.

Era destul de beat, începuse să i se împleticească limba.

— Deci el nu stă la Paris?

— Nu, cel mai mult stă în Anglia, deşi umblă peste tot. Îi spun: de ce nu scrii, drac împieliţat, în rusă? Că te-am citi. N-are sens, zice, e mai avantajos în engleză, plătesc mai bine.

— Dar cu Marina ce-a fost?

— Aveţi timp?

— Cât doriţi.

Atunci a început să-mi povestească de-a fir a păr despre Marina, despre Alexander Wolf, despre cum şi când se petrecuse totul. Era o relatare haotică şi destul de colorată, pe care o întrerupea din când în când ca să bea când în sănătatea lui Wolf, când în sănătatea Marinei. A vorbit

mult şi despre multe şi, în ciuda faptului că lipsea ordinea cronologică, am putut să-mi fac o imagine mai mult sau mai puţin clară despre tot.

Alexander Wolf era mai tânăr decât acest om – al cărui nume, Vladimir Petrovici Voznesenski, era de sorginte spirituală[4] – cu cinci sau şase ani. Era din Moscova ori, poate, din altă parte, dar, în orice caz, din nordul Rusiei. Voznesenski îl cunoscuse în detașamentul de cavalerie al tovarăşului Ofiţerov, revoluţionar de stânga cu tendinţe anarhice. Detaşamentul acela ducea un război de partizani în sudul Rusiei. – Împotriva cui? am întrebat eu. – În general, împotriva oricărei armate care încerca să pună nelegitim mâna pe putere, a spus Voznesenski cu neaşteptată tărie. Din câte am înţeles, tovarăşul Ofiţerov nu urmărea nici un scop politic anume. Era unul dintre acei aventurieri pursânge pe care îi cunoaşte istoria oricărei revoluţii şi oricărui război civil. Efectivul detaşamentului său ba se mărea, ba se micşora – în funcţie de împrejurări, de numărul mai mare sau mai mic de dificultăţi, de anotimp şi de multe alte cauze, nu de puţine ori întâmplătoare. Dar nucleul rămânea mereu acelaşi, iar Alexander Wolf era cel mai apropiat colaborator al lui Ofiţerov. Se distingea, potrivit spuselor lui Voznesenski, prin câteva calităţi, clasice în cazul acestor relatări: era de un curaj nebun, nu ştia ce înseamnă oboseala, bea vârtos şi era, fireşte, un bun tovarăş. A stat în detaşamentul lui Ofiţerov mai bine de un an. În care timp le-a fost dat să trăiască în tot felul de condiţii: în izbe de ţărani şi în case de moşieri, pe câmp şi în pădure; uneori flămânzeau cu zilele, alteori se îmbuibau, sufereau de frig iarna şi de căldură vara – într-un cuvânt, erau cele ştiute din experienţa mai tuturor celor care au luat parte la un război cât de cât de durată. Wolf se distingea prin faptul că era extrem de îngrijit şi de pedant – nici acum nu pricep cum izbutea să se bărbierească zilnic, a spus Voznesenski; ştia germana, ceea ce a ieşit la iveală la un moment dat, când Voznesenski şi cu el au nimerit la nişte colonişti nemţi, şi o bătrână care nu vorbea ruseşte, stăpâna unei ferme, plănuise să îşi trimită fiica cu o

căruţă în oraşul din apropiere, la trei kilometri de-acolo, ca să anunţe la comandamentul diviziei sovietice că în sat se află doi partizani înarmaţi. Lucruri pe care i le-a spus fiicei ei în germană, în prezenţa lui Voznesenski şi a lui Wolf.

— Şi ce-a urmat?

— Atunci nu mi-a spus nimic, doar că n-am lăsat fătuca să plece, le-am legat pe amândouă şi le-am dus în pod, pe urmă ne-am luat ceva provizii şi-am plecat.

La plecare, potrivit spuselor lui Voznesenski, Wolf a clătinat din cap şi a zis: Ce cotoroanţă! – Dar de ce n-ai împuşcat-o? – a întrebat Voznesenski după aceea, când Wolf i-a lămurit lucrurile. Păi, blestemata de ea, nu mai are oricum mult de trăit, a răspuns Wolf, o ia Dumnezeu şi fără noi.

Wolf a avut mare noroc în timpul războiului; a reuşit să scape absolut nevătămat din cele mai periculoase situaţii.

— N-a fost rănit niciodată? am întrebat eu.

— O singură dată, a spus Voznesenski, dar rău de tot, mă şi pregătisem de prohod. Nu-i, cum zic francezii, un *façon de parler*[5]; doctorul declarase că Saşa nu mai avea de trăit decât câteva ore.

Dar doctorul se înşelase. Voznesenski şi-a explicat asta prin faptul că doctorul subapreciase capacitatea de a rezista a lui Wolf. Şi a mai adăugat că Wolf fusese rănit în nişte împrejurări absolut misterioase, despre care nu a vrut să spună nimic, pretextând că nu îşi aminteşte ce s-a întâmplat. Pe atunci aveau loc lupte înverşunate între unităţi ale armatei roşii şi albii care se retrăgeau; detaşamentul lui Ofiţerov s-a ascuns prin păduri şi nu a luat parte în nici un fel. Cam la o oră după ce au amuţit ultimele zgomote de împuşcături, Wolf a anunţat că se duce în recunoaştere şi a plecat singur. A trecut o oră şi jumătate şi el nu s-a întors. Voznesenski a plecat împreună cu doi tovarăşi în căutarea lui. Cu puţin timp înainte auziseră trei împuşcături, ultima fiind mai îndepărtată şi mai slabă decât primele

două. Au străbătut două sau trei verste pe drumul pustiu; peste tot era linişte, nu se vedea nici ţipenie pe nicăieri. Era o căldură cumplită. Voznesenski l-a zărit primul pe Wolf: zăcea nemişcat de-a latul drumului şi „horcăia cu sânge şi spumă“, după cum s-a exprimat el. Calul, de mirare şi asta, îi dispăruse; de obicei mergea după el ca un câine, şi n-ar fi plecat niciodată de bună voie.

— Mai ţineţi minte ce cal era acela? Ce rasă?

Voznesenski s-a gândit puţin şi pe urmă a spus:

— Nu, nu ţin minte. E mult de-atunci, dracu' mai ştie. El îi tot schimba.

— Păi cum, doar spuneaţi că mergea după el ca un câine.

— Ăsta era talentul lui, a spus Voznesenski, toţi caii lui erau aşa. Ştiţi, sunt oameni la care câinii nu se dau niciodată, nici cei mai răi. Era un dar al lui, pe care îl avea şi la cai.

Şi lui Voznesenski, şi tovarăşilor lui li se păruseră extrem de ciudate împrejurările în care Wolf fusese rănit atât de grav. Doctorul spusese după aceea că rana era de la un glonţ de revolver, tras de la mică distanţă şi că, în mod sigur, Wolf nu putuse să vadă cine trăsese în el. Principal era faptul că nu avusese loc nici o luptă şi că nu fusese nimeni prin jur; dar, nu departe de locul unde îl găsiseră pe Wolf, zăcea leşul unei iepe corbii cu şaua pe ea. Voznesenski bănuia că Wolf fusese împuşcat de omul căruia îi aparţinea calul acela şi care, după aceea, plecase pe calul lui Wolf, dispărut în mod atât de inexplicabil. Şi a mai adăugat că, dacă ei, Voznesenski şi însoţitorii lui, ar fi ajuns la timp, n-ar fi pregetat să îşi răzbune şi ei tovarăşul cu un glonţ. Mi-am amintit pala de vânt fierbinte care adusese până la mine ropotul îndepărtat al câtorva cai – zgomot care mă făcuse să şi plec în clipa următoare.

— Dar poate că la urma urmelor, a spus pe neaşteptate Voznesenski, omul ăla şi-a apărat pur şi simplu viaţa, şi nu e nici el de condamnat. Vă

propun să ciocnim cu această ocazie în sănătatea lui. Trebuie să beţi, arătaţi tare îngândurat.

Am încuviinţat în tăcere, în timp ce o voce joasă de femeie cânta la gramofon:

Nimic nu trebuie,
Nici târzii regrete…

Era deja ora unu noaptea; în aer stăruiau un miros cam rece de şampanie şi valuri de parfum; mai mirosea şi a gâscă friptă şi a mere coapte. Din stradă răzbăteau zgomote înăbuşite de claxon; dincolo de vitrina restaurantului, despărţită de noi numai printr-un geam, se lăsase o noapte de iarnă, cu lumina aceea ştearsă şi rece a felinarelor reflectată pe caldarâmul umed al Parisului. Şi am văzut în faţa mea, cu o inexplicabil de tristă claritate, ziua dogoritoare de vară, drumul negru-cenuşiu crăpat rotindu-se încet, ca prin vis, printre micile crânguri, şi trupul nemişcat al lui Wolf zăcând, după ce se prăbuşise secerat, pe pământul încins.

Voznesenski l-a dus într-un orăşel alb cu verde – alb de la culoarea caselor, verde de la copaci – de pe Nipru şi l-a depus la spital. Doctorul i-a spus lui Voznesenski că Wolf mai avea de trăit câteva ore. Dar, după trei săptămâni, el a ieşit din spital, cu obrajii scofâlciţi şi cu o barbă deasă pe faţa care nu prea îi mai semăna. Voznesenski s-a dus după el împreună cu Marina, pe care o întâlnise a doua zi după ce ajunsese în oraşul acela. Era îmbrăcată într-o rochie albă, uşoară; brăţările îi zornăiau pe braţele tuciurii. Îi părăsise pe-ai ei cu doi ani în urmă şi de-atunci colinda sudul Rusiei, câştigând ba cu ghicitul, ba cu cântatul. Voznesenski era ferm convins că ea chiar trăia din aceste câştiguri; judecând după cum a descris-o, nu prea mi-a venit a crede că trebuia să-şi bată prea mult capul ca să aibă ce mânca. Avea pe-atunci cam şaisprezece-şaptesprezece ani. Vorbind despre ea, lui Voznesenski chiar i s-a schimbat vocea şi presupun

că, dacă nu ar fi fost atât de beat, mi-ar fi vorbit despre nişte calităţi ale ei absolut de neredat şi cu adevărat rare, ce puteau fi cunoscute, desigur, numai de către cei care simţiseră nu doar o dată farmecul fierbinte, irezistibil al apropierii ei. A stat cu ea într-o vilişoară; două case mai încolo s-a instalat Wolf, care era încă prea slăbit pentru a-şi relua viaţa de partizan. În casa lui Voznesenski era un pian. Wolf a venit în vizită la tovarăşul său chiar a doua zi, îmbrăcat civil, bărbierit şi curat ca întotdeauna, au prânzit împreună, pe urmă el s-a aşezat la pian şi a început să o acompanieze pe Marina care şi-a cântat cântecele.

După un timp, Voznesenski a plecat pentru câteva zile la Ofiţerov; şi când s-a întors, Marina nu mai era. S-a dus la Wolf – şi ea i-a deschis uşa. Wolf lipsea în ziua aceea. Ea l-a privit pe Voznesenski fără să se tulbure şi i-a spus direct, cu o naturaleţe de om sălbatic, că acum nu-l mai iubeşte pe el, ci îl iubeşte pe Saşa. În clipa aceea, după cum a spus Voznesenski, semăna cu Carmen.

— Eu am fost la viaţa mea un tip tare, a spus el, mi-au fost ucişi tovarăşi chiar sub ochi, şi chiar eu mi-am riscat viaţa de multe ori, şi am trecut prin toate ca gâsca prin apă. Dar în ziua aceea am venit acasă, m-am trântit pe pat şi am plâns ca un puştan.

Ceea ce mi-a povestit după aceea a fost surprinzător şi naiv. A convins-o pe Marina că Wolf era încă prea slăbit şi că ea trebuia să îl cruţe şi să îi dea pace.

— Păi când începe să tuşească şi să horcăie îl las, a răspuns ea cu naturaleţea care o caracteriza.

De altfel, trădarea Marinei nu influenţase nicicum relaţiile dintre Voznesenski şi Wolf. Voznesenski a găsit puterea de a se purta prieteneşte chiar şi cu Marina. Care a rămas cu Wolf vreme de câteva luni, însoţind detaşamentul pretutindeni, şi atunci au şi avut ei ocazia să-i aprecieze arta de a călări şi de a trage cu puşca.

După aceea au venit nişte vremuri crâncene. Pe urmele detaşamentului, din care rămăseseră două sute de oameni, a fost trimisă o divizie călare. Timp de câteva săptămâni s-au ascuns prin păduri. Asta se petrecea în Crimeea. Ofiţerov a fost ucis. În una dintre ultimele zile ale şederii lor acolo, au găsit în pădure nişte bordeie părăsite care aveau cele de trebuinţă în ele. Pentru prima dată după o lună şi jumătate au petrecut o noapte liniştită, oarecum la căldură şi mai omeneşte. Au dormit ore în şir. Când s-au trezit, Marina nu mai era.

— N-am mai aflat ce s-a întâmplat cu ea şi unde a dispărut, a spus Voznesenski.

Să o caute, nu au avut nici timp, nici posibilitatea. Au răzbit la malul mării şi au plecat din Rusia în cala unui vapor turcesc care transporta cărbune. La Constantinopol, după două săptămâni, s-au despărţit – şi s-au întâlnit după douăzeci de ani la Paris, într-un vagon de metrou, când Wolf, deja nu se ştie a câta oară, venise în Franţa din Anglia, unde îşi avea domiciliul.

Despre soarta Marinei, Voznesenski nu mai ştia nimic. Apăruse pe neaşteptate, într-o dimineaţă de vară, în piaţa-bazar a acelui orăşel de pe Nipru, şi dispăruse la fel de neaşteptat, în faptul unei nopţi de toamnă, în Crimeea. A apărut, a pârjolit şi a dispărut, a spus el. Noi însă n-am uitat-o, nici Saşa, nici eu.

M-am uitat la el şi m-am gândit la desfăşurarea de necrezut a împrejurărilor care legaseră viaţa mea cu tot ce istorisise el. Cu cincisprezece ani în urmă, acest om care şedea acum în faţa mea într-un restaurant parizian şi întâmpina Crăciunul cu vodcă, gâscă şi amintiri, în cea mai amicală dispoziţie posibilă faţă de interlocutorul care eram, plecase călare, cu doi tovarăşi de-ai săi, în căutarea lui Alexander Wolf, şi dacă nu ar fi fost o pală de vânt, nu le-aş fi auzit apropierea, m-ar fi putut ajunge din urmă şi atunci, cu siguranţă, revolverul meu nu m-ar fi putut salva. Ce e drept, cred că bidiviul alb al lui Wolf era mai iute decât caii

lor, dar şi el putea fi rănit sau ucis, ca iapa mea corbie. Dar nu acest lucru îmi ocupa gândurile. Asta era o întâmplare care privea acea parte a vieţii mele petrecută deja şi nu eram convins că merita să aleg o variantă. Într-un sfârşit, m-am despărţit de Voznesenski; el a plecat păşind nesigur, iar eu am rămas singur, cufundat în gândurile mele despre tot ceea ce aflasem în timpul din urmă şi îmi trezise o sumedenie de imagini haotice şi contradictorii. Evident, povestirea lui Voznesenski putea conţine o anumită doză de fantezie, aproape inevitabilă pentru amintiri orale de acest fel, dar ea nu atinsese principalul. Ceea ce îmi spusese directorul editurii se deosebea cu totul de cele ce aflasem în seara aceea din discuţia de la restaurant; ce e drept, pe director eram înclinat să îl cred mult mai puţin decât pe interlocutorul meu din seara de ajun al Crăciunului. Dar de ce avusese nevoie să mă încredinţeze că Wolf nu plecase niciodată pentru mult timp din Anglia – şi de ce regreta că nu îl omorâsem? Dar şi acestea erau consideraţii secundare. Cel mai frapant mi se părea altceva: cum fusese în stare acest Saşa Wolf, prietenul lui Voznesenski, aventurierul dedat băuturii, afemeiatul care o sedusese pe Marina, cum fusese în stare acest Saşa Wolf să scrie *I'll Come Tomorrow*? Autorul acestei cărţi nu putea fi aşa. Ştiam că era fără doar şi poate un om inteligent, extrem de instruit, a cărui cultură avea o bază serioasă; în afară de asta, el nu avea cum să nu fie străin din punct de vedere spiritual de un beţivan simpatic şi fără frâu ca Voznesenski şi, în general, de toţi cei de această speţă. Mi-era greu să mi-l imaginez pe acest om, pe care îl simţeai atât de bine în pasele şi nuanţele psihologice pe a căror izbutită folosire era construită proza sa, de pildă, legând fetiţa acelor colonişti germani. Sigur, nu era nimic neverosimil în asta, cu atât mai mult cu cât lucrurile se întâmplaseră cu mulţi ani în urmă, şi cu toate astea părea cumva foarte evident că ele nu se potriveau cu imaginea care ar fi fost firească pentru cel care scrisese *I'll Come Tomorrow*. Nici dacă era englez sau rus nu avea importanţă, după părerea mea. Ceea ce mă interesa cel mai mult – în ipoteza că relatarea lui

Voznesenski era în general de crezut, lucru de care aproape că nu mă îndoiam – era cum se transformase aventurierul şi partizanul Saşa Wolf în Alexander Wolf care scrisese acea carte. Era un lucru greu de imaginat pentru mine: acel călăreţ pe un armăsar alb, care mergea galopând în întâmpinarea morţii sale, a unei morţi anume – de un glonţ de revolver, în plin galop – şi autorul volumului ce purta ca motto un citat din Edgar Poe. Mai devreme sau mai târziu, mă gândeam eu, o să aflu totuşi, şi poate voi reuşi să urmăresc de la început până la sfârşit istoria acestei vieţi, în acel dublu aspect al ei care mă interesa. Lucrul acesta se putea întâmpla sau nu; în orice caz, despre asta era de vorbit numai la viitor, şi eu nu-mi imaginam absolut deloc în ce împrejurări voi afla, dacă avea să-mi fie dat să aflu. Fără voia mea, eram atras de acest om; şi pe lângă motivele care mi se păreau cele mai evidente şi suficiente pentru a explica interesul meu pentru el, mai era unul nu mai puţin important şi, de astă dată, legat de propria mea soartă. Cu toate acestea, când m-am gândit prima oară la el, aproape că mi s-a părut absurd. Era ceva care cam aducea a nevoie de autojustificare sau de empatie, şi mi-a venit în minte faptul că cel care este condamnat la o pedeapsă caută în chip firesc societatea unor oameni care se află în aceeaşi situaţie ca el. Cu alte cuvinte, soarta lui Alexander Wolf mă interesa şi pentru că eu însumi suferisem toată viaţa din cauza dedublării extrem de persistente şi de nebiruit, cu care căutam în zadar să lupt şi care îmi otrăvise cele mai bune ceasuri ale existenţei. Poate că presupusa dedublare a lui Alexander Wolf era pur şi simplu falsă, şi tot ce mi se părea mie contradictoriu în imaginea pe care o aveam despre el se înscria în acea armonie sufletească prin care se distingea cel ce scrisese *I'll Come Tomorrow*. Dar dacă era aşa, voiam să înţeleg mai ales cum anume reuşise să obţină un rezultat atât de fericit şi să izbândească în ceea ce pentru mine însemnase în mod invariabil un lung şi chinuitor şir de eşecuri.

Istoria acestor eşecuri mi-o amintesc foarte bine, încă din vremea când problema propriei mele dedublări avea un caracter absolut inofensiv şi nu părea să prevestească nicicum acele consecinţe catastrofale la care a dus mai târziu. Totul începuse de la faptul că mă simţeam atras, în egală măsură, în două direcţii: pe de o parte, eram pasionat de istoria artei şi culturii, de lectură, căreia îi dedicam foarte mult timp, şi de probleme de natură abstractă; pe de altă parte, nutream o dragoste la fel de lipsită de moderaţie pentru sport şi pentru tot ceea ce ţinea de viaţa pur fizică, musculo-animalică. Puţin a lipsit să îmi pun în pericol inima cu nişte gantere prea mari pentru mine, aproape jumătate din viaţă mi-am petrecut-o pe terenuri de sport, am participat la multe competiţii şi chiar până în vremea din urmă preferam un meci de fotbal oricărui spectacol de teatru. Am rămas cu foarte neplăcuta amintire a luptelor dure proprii tinereţii mele şi care nu aduceau câtuşi de puţin a sport. Desigur, toate acestea trecuseră demult; rămăsesem cu o cicatrice pe cap – îmi aminteam ca prin vis că tovarăşii mei mă duseseră atunci acasă plin de sângele care şiroia şi cu costumul de sport sfâşiat. Dar toate acestea – ca şi faptul că mă găseam tot timpul în compania unor hoţi şi, în general, a unor oameni aflaţi în libertate vremelnic, între o puşcărie şi alta – nu aveau, s-ar părea, o importanţă deosebită, deşi era de presupus şi atunci că pasiunea aceea la fel de nestrămutată pentru lucruri atât de diferite cum sunt versurile lui Baudelaire şi încăierările turbate cu nişte huligani avea în ea ceva bizar. După aceea, totul a intrat în alte tipare, mai altfel, departe de acelea, dar cu nimic mai bune, deoarece cu cât se prelungea mai mult această situaţie, cu atât mai adânci deveneau clivajul şi contradicţia radicală proprii vieţii mele. Contradicţia aceasta era între ceea ce mă atrăgea şi corespundea înclinaţiei mele spirituale şi ceea ce mă chinuiam zadarnic să resping, şi anume debutul acela violent şi senzual al existenţei mele. El obstrucţiona tot, punea în umbră acele înclinaţii contemplative pe care le preţuiam mai mult decât orice, nu-mi îngăduia să văd lucrurile aşa cum ar fi trebuit să le

văd, le deforma răsfrângându-le grosolan şi fără alternativă, mă făcea să săvârşesc o mulţime de fapte pe care apoi, invariabil, le regretam. Mă împingea să iubesc lucruri cărora le ştiam cât se poate de bine lipsa de valoare estetică, lucruri care erau de un evident prost gust, şi puterea cu care eram atras de ele era comparabilă numai cu repulsia pe care, inexplicabil, o simţeam în acelaşi timp faţă de ele.

Cel mai trist rezultat al acestei dedublări era însă experienţa mea sufletească cu femeile. Mă surprinsesem demult urmărind, ce mai, cu ochi lacomi şi aproape străini câte o apariţie feminină greoaie şi grosolană, la care până şi cel mai atent şi mai nepărtinitor observator ar fi căutat în van vreo urmă de spirit. Era imposibil să nu văd că fiinţa aceea era îmbrăcată cu un prost gust provocator şi sigur de el, după cum nu puteam intui la ea nimic în afara unor instincte animalice, şi, cu toate astea, mişcările trupului ei şi mersul ei legănat aveau de fiecare dată asupra mea un efect inexplicabil de puternic. E adevărat, nu am avut niciodată de-a face cu femei de soiul acesta, din contră, cel mai puternic sentiment pe care mi-l provoca apropierea lor era repulsia. Celelalte femei care trecuseră prin viaţa mea aparţineau unei cu totul alte sfere, ele erau parte a acelei lumi în care ar fi trebuit să trăiesc mereu şi de unde eram tras atât de neabătut în jos. Încercam faţă de ele cele mai bune, cred, sentimente de care eram în stare, dar exista aici, în totul, un gust care-mi era străin, de farmec veşted, care îmi lăsa de fiecare dată o senzaţie tulbure de insatisfacţie. Întotdeauna era aşa – şi niciodată nu am cunoscut altceva. Presupun că de la ultimul pas m-a reţinut ceva asemănător instinctului de autoapărare, o înţelegere inconştientă a faptului că, dacă s-ar fi produs, acest lucru s-ar fi sfârşit cu o catastrofă sufletească. Dar am simţit nu de puţine ori că era aproape; şi m-am gândit că aceeaşi soartă a mea, care mă scosese până acum în chip atât de fericit din multe situaţii dificile şi deseori periculoase, mă favoriza totuşi dându-mi – preţ de câteva scurte ceasuri în întreaga mea viaţă – iluzia unei fericiri paşnice şi aproape abstracte, în

care nu era loc pentru nestăvilita mea atracţie în jos. Era ca şi cum un om atras continuu de prăpastie ar trăi într-o ţară în care nu există nici munţi, nici râpe, ci numai întinderi plate, de văi.

Pe măsură ce trecea timpul şi, odată cu el, avansa încet şi viaţa mea, m-am obişnuit cu dualismul existenţei mele, cum se obişnuiesc unii oameni, să zicem, cu durerile caracteristice bolii incurabile de care suferă. Nu m-am putut împăca însă până la capăt cu conştiinţa faptului că felul meu violent şi senzual de a percepe lumea mă lipsea de foarte multe posibilităţi sufleteşti şi că existau lucruri pe care teoretic le înţeleg, dar care aveau să îmi rămână întotdeauna inaccesibile, cum avea să îmi rămână inaccesibilă şi lumea sentimentelor deosebit de înalte, de care nu eram totuşi chiar străin şi la care aspirasem toată viaţa. Această conştiinţă îşi punea amprenta asupra a tot ceea ce făceam şi întreprindeam; ştiam de fiecare dată că efortul acela sufletesc de care, în principiu, trebuia să fiu capabil şi la care ceilalţi aveau tot dreptul să se aştepte de la mine mi se va părea peste puterile mele – şi de aceea nu dădeam importanţă multor lucruri practice, şi de aceea viaţa mea era în general atât de la voia întâmplării şi atât de dezordonată. Acest lucru a hotărât şi alegerea profesiunii mele; şi în loc să îmi consacru timpul activităţii literare, spre care mă simţeam înclinat, dar care cerea un consum mare de timp şi un efort dezinteresat, mă îndeletniceam cu munca de ziarist, lipsită de orice program şi de o diversitate obositoare. În funcţie de necesităţi, trebuia să scriu despre tot ce vrei şi ce nu vrei, de la articole politice până la comentarii despre filme şi reportaje despre competiţii sportive. Ceea ce nu cerea nici cine ştie ce muncă, nici cunoştinţe speciale; în afară de asta, foloseam fie un pseudonim, fie iniţiale, eschivându-mă astfel de la răspunderea pentru ceea ce scriam. De fapt, experienţa mă învăţase să procedez aşa: aproape nici unul dintre cei despre care mi se întâmplase să exprim o opinie nu întru totul favorabilă nu a putut să îmi accepte opinia, fiecare simţind nevoia imperioasă de a-mi explica personal ce eroare

săvârşisem. Câteodată eram nevoit să scriu despre lucruri care nu intrau nici măcar pe departe în sfera competenţelor mele, ceea ce se întâmpla când înlocuiam pe cineva de specialitate, care era fie bolnav, fie plecat. Bunăoară, într-o vreme mi s-a tot întâmplat să scriu necrologuri, am scris şase în două săptămâni, pentru că acel coleg al meu care se ocupa în mod obişnuit de acest lucru – cu deosebită râvnă şi cu o probitate profesională rar întâlnită – poreclit Bossuet zăcea la pat cu o dublă pneumonie. Când m-am dus să-l văd, mi-a spus cu un zâmbet ironic:

— Sper, dragă colega, că nu-ţi va fi dat să te împovărezi cu o notă-necrolog referitoare la mine. Din partea dumitale ar fi cel mai mare act de sacrificiu la care am putea spera.

— Dragul meu Bossuet, am spus eu, îţi promit ferm să nu scriu necrologul dumitale. Cred că nimeni nu o poate face mai bine decât dumneata…

Şi nu mică mi-a fost mirarea când am aflat că Bossuet chiar îşi pregătise singur o notiţă-necrolog, pe care mi-a arătat-o şi în care am regăsit toate cele cu care eram obişnuit, toate pasajele pozitive şi clasice ale acestei literaturi: erau aici şi munca dezinteresată, şi moartea la datorie – *pareil à un soldat, il est mort au combat*[6] - şi trecutul fără pată, şi durerea familiei – *que vont devenir ses enfants?*[7] şi tot restul.

Perioada necrologurilor a fost memorabilă pentru mine, în special pentru că ultimul articol, al şaselea la număr, mi-a fost trimis înapoi de la redacţie, cerându-mi-se să scot în evidenţă mai mult laturile pozitive ale defunctului. Ceea ce era cu atât mai greu, cu cât era vorba despre un activist politic care murise de o paralizie progresivă şi care se distinsese întreaga sa viaţă printr-o uimitoare consecvenţă: continuitate în afaceri tenebroase, raportări false ale operaţiunilor bancare, numeroase trădări de partid, apoi banchete, frecventarea celor mai renumite cabarete şi a celor mai scumpe bordeluri şi, în fine, moartea în urma unei boli venerice. Era un lucru urgent, am stat asupra lui o seară întreagă, încât nici n-am reuşit

să-mi iau cina; abia după ce am terminat de scris ultimele rânduri şi am trimis articolul la tipografie, m-am dus la restaurantul rusesc unde fusesem în ajunul Crăciunului şi unde, după o îndelungată pauză, l-am întâlnit din nou pe Voznesenski. Şedea tot singur şi s-a bucurat sincer când m-a văzut, ca de o veche cunoştinţă. Mi s-a adresat familiar şi degajat, ca şi cum ne-am fi cunoscut de ani de zile; şi, ca în tot ceea ce spunea sau făcea, nu era nimic şocant în asta. M-a întrebat unde am dispărut şi dacă trebuie să aştepte o mare sărbătoare ca să mă vadă. Pe urmă s-a interesat cu ce mă ocup în general. Când i-am spus că sunt jurnalist, s-a însufleţit în mod deosebit.

— Uite că dumneata ai noroc, a spus el, mie nu mi-a dat Dumnezeu norocul ăsta.

— Dar ce mare noroc e aici?

— S-avem iertare, dar să fi fost eu jurnalist, aş fi scris de-ar fi rămas toţi cu gura căscată.

— Eu cred că pentru asta nu trebuie să fii jurnalist. Trebuia să încerci.

— Am încercat, a replicat el. Nu iese nimic.

Şi mi-a povestit cum, la un moment dat, s-a aşezat să îşi scrie memoriile; scria, noaptea era deja pe sfârşite, şi îi ieşeau atât de bine, încât era entuziasmat.

— Aşa, ştii, inteligent, nişte comparaţii aşa de splendide, un stil aşa de bogat, pur şi simplu formidabil.

— Foarte bine, am spus eu, şi atunci de ce nu ai continuat?

— M-am culcat spre dimineaţă, a spus el. Eram eu însumi orbit cu totul de talentul meu, care ieşise la iveală atât de brusc.

După aceea a oftat şi a adăugat:

— Dar când m-am sculat şi am citit totul din nou, ştii, pur şi simplu, mi-a fost de-a dreptul penibil. Aşa nişte tâmpenii, aşa de idiot era scris totul, că m-am lăsat păgubaş. N-o să mai scriu în viaţa mea.

Stând jos, se uita dus pe gânduri în gol, cu o expresie de reală tristeţe pe chip. Pe urmă, ca şi cum şi-ar fi amintit ceva, a spus:

— Da, uite ce voiam să te întreb. Spune-mi, te rog, cum scrie Saşa? Bine sau aşa şi-aşa? Ţii minte, nu? Saşa Wolf, despre care am vorbit cu dumneata.

I-am spus ce credeam. El a clătinat din cap.

— Dar în cartea asta nu vorbeşte despre Marina?

— Nu.

— Păcat, ar fi meritat să scrie despre ea. Dar despre ce scrie? Iartă-mă că te iau aşa la întrebări. Eu nu ştiu engleză, şi cartea lui Saşa zace la mine ca un manuscris într-o limbă necunoscută.

I-am povestit în mare conţinutul cărţii. În mod deosebit l-a interesat, fireşte, „Aventură în stepă". Dar tot nu se putea deprinde cu ideea că Saşa Wolf, acel Saşa pe care îl cunoştea atât de bine – la fel ca noi toţi, a spus el – acel Saşa era scriitor, ba pe deasupra şi englez.

— De unde şi până unde? Nu pricep, a spus el. Uite ce înseamnă talent. E un om ca şi mine. Eu mi-am pierdut toată viaţa cu prostii, pe când despre Saşa o să se scrie articole, dacă nu chiar cărţi. Şi poate, dacă el o să scrie despre noi, o să fim pomeniţi şi noi şi, peste vreo cincizeci de ani, gimnaziştii englezi o să citească despre noi şi, aşa, toate câte-au fost n-o să se ducă pe apa sâmbetei.

A rămas iar cu privirea aţintită în gol.

— Şi, uite, aşa o să şi rămână totul, a continuat el gândind cu voce tare. Şi cum zornăiau brăţările pe braţele Marinei, şi cum era Niprul în vara aceea, şi cum zăcea Saşa de-a curmezişul drumului. Va să zică înseamnă că a văzut cine a tras în el atunci? După câte spui dumneata, un băieţandru? Cum apare asta la el?

I-am repetat mai în amănunt acel pasaj al povestirii.

— Da, da, a spus Voznesenski. Este foarte verosimil. S-o fi speriat băieţandrul. Îţi dai seama? I-au omorât calul sub el, săracul, era singur pe

câmpul ăla pe care venea în galop un bandit cu o puşcă.

A căzut din nou pe gânduri.

— Aşa că noi n-o să aflăm niciodată nimic despre el. O fi fost vreun gimnazist care până nu demult se temea mai mult de profesori decât de mitralieră, iar acasă citea cărţile maică-sii, ori vreun derbedeu, un om fără căpătâi, care trăsese de frică ori din calcul rece, ca un ucigaş? Oricum, a adăugat el pe neaşteptate, dacă prin cine ştie ce minune l-aş fi întâlnit, i-aş fi spus: frăţioare, îţi mulţumesc că ai ratat un pic ţinta; datorită rateului ăstuia, noi toţi o să rămânem – şi Marina, şi Saşa, şi poate chiar şi eu.

— Chiar atâta importanţă dai acestui fapt?

— Dar cum? a întrebat el. Viaţa se duce fără urmă, milioane de oameni dispar şi nimeni nu-şi mai aminteşte de ei. Şi din milioanele astea rămâne câte unul. Ce poate să fie mai remarcabil? Sau uite, e câte una frumoasă, ca Marina bunăoară, din pricina căreia sunt poate gata să moară zeci de bărbaţi, şi peste câţiva ani nu rămâne din ea nimic în afară de cadavrul care îi putrezeşte pe undeva. Păi e drept?

— Într-adevăr, nu putem decât să regretăm că nu eşti scriitor.

— Ei, dragul meu, bineînţeles. Păi ai crezut că degeaba m-am amărât eu din cauza asta? Eu sunt un om simplu, dar ce să fac dacă am în mine setea de nemurire? Am dus o viaţă de desfrâu, tot prostituate şi restaurante, dar asta nu înseamnă că nu m-am gândit niciodată la nimic. Din contră, după prostituate şi restaurante, în linişte şi singurătate, uite, atunci îţi aminteşti totul, şi ai în suflet o tristeţe teribilă. Asta o să ţi-o spună orice desfrânat şi orice beţiv.

De data asta era într-o stare contemplativă şi aproape treaz. În cele din urmă a început să discute cu mine pe tonul cu care vorbesc bătrânii cu tinerii. Uite, când o să ai anii… Dumneata, sigur, eşti prea tânăr… Pe urmă a venit din nou vorba despre Wolf, dar nu a mai spus nimic nou.

Au mai trecut câteva săptămâni şi, în tot acest timp, informaţiilor mele nu li s-a adăugat nimic, nici măcar în ceea ce priveşte propriile mele

presupuneri. De la Londra nu-mi sosise nici o scrisoare Nu o dată mi-a venit în minte gândul că toate acestea aveau să rămână aşa pentru totdeauna: Wolf putea să moară, eu puteam să nu îl mai întâlnesc niciodată, şi tot ce ştiam despre el avea să se mărginească la povestirea lui, „Aventură în stepă“, la propriile mele amintiri despre zilele acelea fierbinţi de vară şi la ce îmi spusese Voznesenski. Aveam să îmi mai amintesc de câteva ori drumul, oraşul alb şi verde de pe Nipru, sunetele pianului din mica vilă şi clinchetul brăţărilor, pe care nu-l putea uita Voznesenski, de pe braţele Marinei, pe urmă toate astea aveau să pălească treptat şi să se tulbure, iar după aceea nu avea să mai rămână aproape nimic, în afară, poate, de o carte scrisă într-o limbă curgătoare şi riguroasă şi al cărei titlu avea să sune pentru mine ca o zeflemea îndepărtată.

Ca şi înainte, mă duceam din când în când la restaurantul acela, dar nu nimeream niciodată la orele când venea acolo Voznesenski, care, de altfel, îşi pierduse deja pentru mine mare parte din interes. Ca şi înainte, gramofonul cuplat cu un aparat de radio îşi cânta plăcile – şi, de fiecare dată când vocea joasă de femeie începea romanţa:

Nimic nu trebuie,
Nici târzii regrete…

ridicam fără voie capul, şi începea să mi se pară că acum avea să se deschidă uşa şi să intre Voznesenski, iar în urma lui, cu un pas iute, un bărbat cu păr blond şi ochi cenuşii, cu o privire fixă. Faptul că avea ochi cenuşii mi-l aminteam acum limpede, deşi atunci când îi văzusem erau aproape acoperiţi cu pâcla de dinaintea morţii, şi le-am remarcat culoarea numai pentru că totul se petrecuse în împrejurări excepţionale.

***

Continuam să duc modul de viaţă de dinainte, nu se schimbase nimic în el, totul era aşa cum fusese, haotic şi trist, şi câteodată nu-mi puteam reprima senzaţia că trăiesc deja de infinit de multă vreme şi că ştiu demult, până la o plictiseală de moarte, tot ce îmi va fi dat să văd: acest oraş, aceste cafenele şi cinematografe, aceste redacţii de ziare; aceleaşi discuţii despre unul şi acelaşi lucru şi cam cu aceiaşi oameni. Şi iată că la un moment dat, în luna februarie a unei ierni blânde şi ploioase, cu totul pe nepregătite, fără să mă fi aşteptat câtuşi de puţin la ceva nou, s-au declanşat evenimentele care aveau să mă ducă după aceea atât de departe. De fapt, începutul lor nu poate fi numit absolut deloc o întâmplare, cel puţin din partea mea. Întocmai cum, nu cu mult timp în urmă, mă ocupasem de necrologuri în locul lui Bossuet care, din fericire, acum se înzdrăvenise şi se apucase iarăşi să îşi scrie cu o râvnă de neînţeles articolele lirico-funerare, a trebuit să ţin din nou locul unui alt colaborator al gazetei, specializat în reportaje despre competiţii sportive, care plecase la Barcelona ca să asiste la un foarte important – după părerea lui – meci de fotbal. La o zi după asta, la Paris trebuia să aibă loc un eveniment nu mai puţin important, şi anume finala campionatului mondial de box la categoria semigrea. Rezultatul meciului mă interesa în mod deosebit. Aveam o părere deja făcută despre cariera şi calităţile fiecăruia dintre cei aflaţi în luptă, iar înfruntarea lor mă făcea foarte curios. Unul dintre boxeri era francez, renumitul Émile Dubois, celălalt era american, Fred Johnson, care evolua pentru prima dată în Europa. Favoritul tuturor era Dubois. Eu mă număram printre puţinii care credeau că meciul avea să fie câştigat de Johnson, şi pentru că dispuneam de date care pentru majoritatea publicului, şi chiar pentru majoritatea jurnaliştilor, erau necunoscute, şi pentru că aveam anumite temeiuri pentru a crede acest lucru. Pe Dubois îl ştiam demult. În ciuda faptului că în ultimii ani nu suferise nici o înfrângere, nu putea fi numit boxer de excepţie. Era fără îndoială dotat de la natură, dar asta însemna mai degrabă o lipsă de

cusururi decât o sumă de merite: se distingea printr-o rezistenţă ieşită din comun, putea suporta multe lovituri dure, avea nişte plămâni minunaţi, o inimă aşijderea şi un suflu inepuizabil. Acestea erau calităţile lui, insuficiente totuşi pentru a spune că avea o personalitate profesională deosebită. Tactica pe care o adopta, întotdeauna aceeaşi, dovedea lipsa totală a oricărei inspiraţii sau fantezii; ea se dovedise a fi de succes de câteva ori, aşa încât el nu o mai schimbase niciodată după aceea. Avea braţele scurte, nu era suficient de rapid şi nici suficient de flexibil. Câştiga meciurile datorită numeroaselor *corps à corps*, loviturile lui nimereau întotdeauna coastele adversarului, şi în întreaga sa carieră fuseseră numai două knock-out-uri, amândouă absolut întâmplătoare. Urechile îi fuseseră demult strivite, iar nasul îi fusese zdrobit prin lovituri directe; de regulă, se ducea spre adversar ca un taur, lăsându-şi capul puternic în jos şi îndurând toate loviturile cu o bărbăţie tâmpă, aflată în afara oricărui dubiu. Era campion al Europei la categoria semigrea şi, de data aceasta, întreaga presă îi prevedea o victorie rapidă. În viaţa privată era un om redus şi blând, printre altele, nu le pretindea niciodată jurnaliştilor nimic, indiferent ce scriau despre el; şi, pentru ca tabloul să fie complet, citea cam cu dificultate şi nu prea îl interesau gazetele.

Despre Fred Johnson ştiam numai ce scriau ziariştii americani. Era nevoie de multă muncă pentru ca din tot noianul de articole-reclamă să extragi cât de cât nişte date valabile pentru a-ţi face o părere despre el. Johnson nu îşi putuse termina studiile universitare din lipsă de bani, lipsă care îl şi împinsese să se facă boxer. Acest lucru era în sine destul de neobişnuit. A doua particularitate a lui, aceasta pur profesională, era faptul că îşi ducea aproape toate meciurile până la ultima rundă. A treia particularitate, pe care o deplângeau invariabil toţi cei care scriau despre el, era faptul că lovitura lui nu avea forţa necesară şi că numărul knock-out-urilor din cariera lui era infim. Totuşi, din când în când, ele se produceau, ceea ce trezea de fiecare dată uimirea generală, dar cum acest

lucru se întâmpla rar, era repede uitat. Toţi cei care scriseseră despre el subliniaseră întotdeauna neobişnuita rapiditate a mişcărilor lui şi diversitatea tacticilor. Văzusem de multe ori fotografii ale lui: figura lui Johnson, spre deosebire de figurile celor mai mulţi boxeri profesionişti, nu era mutilată. Citind câteva zeci de articole despre el şi urmărind rezultatele meciurilor sale, ajunsesem la câteva concluzii pur teoretice şi acum eram deosebit de interesat să le verific. Concluziile acestea erau următoarele. În primul rând, Johnson – cel puţin în manifestările sale ca boxer – era inteligent, ceea ce îi dădea imediat un avantaj imens în faţa adversarilor săi. Eu sunt un vechi iubitor al boxului, dar m-am convins demult că orice iluzii în ceea ce priveşte viteza imaginaţiei la boxeri şi existenţa unei elementare flexibilităţi a percepţiei, fie şi numai în sens tehnic, sunt cel mai adesea – în nouăzeci din o sută de cazuri – absolut zadarnice. În al doilea rând, avea, după cât se pare, o rezistenţă la fel de mare ca Dubois, fiindcă numai un boxer cu o înzestrare fizică excepţională îşi putea permite luxul de a susţine de fiecare dată zece-cincisprezece runde. În al treilea rând, stăpânea excelent tehnica apărării – dovadă fiind faptul că figura lui nu avuse de suferit foarte tare după o întreagă carieră. Şi, în sfârşit, ultimul şi cel mai important lucru: poseda, după cât mi se părea mie, atunci când era necesar, o suficientă forţă a loviturii pentru un knock-out, dar recurgea la ea numai în cazuri extrem de rare, preferând să câştige meciurile la puncte. În afară de asta, era mai tânăr decât Dubois cu şase ani, lucru care îşi avea şi el importanţa lui.

Eram absolut convins de corectitudinea ipotezelor mele; totuşi, ele se bazau toate pe elemente indirecte şi, în plus, pe atât de îndoielnicele comentarii sportive ale gazetelor americane. Sarcina lui Johnson în acest meci se reducea la un singur lucru: trebuia să îl ţină pe Dubois la distanţă şi să nu permită un *corps à corps*. Eram convins că Johnson nu putea să nu înţeleagă acest lucru şi că, în acest caz, superioritatea tehnicii lui avea să îi asigure victoria.

Nu mai văzusem demult o asemenea mulţime de spectatori şi o asemenea îngrămădeală de maşini ca în seara acelui meci, în faţa intrării imensului Palais des Sports. Toate biletele fuseseră vândute de multă vreme. Chiar în faţa intrării stătea imensul automobil al ambasadorului american. Pe stradă, sub o ploaie măruntă de iarnă, se bulucea o mulţime de oameni; rarele domnişoare se ascundeau de poliţie prin colţuri ferite de lumină. Abia făcusem câţiva paşi, când m-a strigat un cunoscut de-al meu, un arhitect tânăr pe care îl ştiam din Cartierul Latin, din anii studenţiei.

— Fericitule! a strigat el strângându-mi mâna. Tu n-ai nevoie să umbli după ticăloşii ăştia care vând un bilet de douăzeci de franci cu o sută cincizeci! Mi-aş dori şi eu, fi-r-ar al dracului, să am legitimaţie de ziarist, ca tine. Pariezi contra lui Dubois? Eu pun zece franci. A, uite-l! a exclamat el zărind un bărbat mic de statură, cu şapcă. Uite biletul meu, la revedere!

Şi a dispărut.

În clipa aceea, o voce feminină, foarte calmă, fără nici o intonaţie, mi-a spus cu un uşor accent străin:

— Iertaţi-mă, vă rog, sunteţi într-adevăr ziarist?

M-am întors. Era o femeie la vreo douăzeci şi cinci sau douăzeci şi şase de ani, bine îmbrăcată, aproape frumoasă, cu o figură imobilă şi cu nişte ochi mici, cenuşii; pălăria nu îi acoperea fruntea deosebit de frumos conturată, cu o formă pură. M-a mirat faptul că se adresa unui bărbat necunoscut, mi s-a părut că nu era ceva obişnuit pentru ea. Dar vorbise atât de firesc şi de degajat, că i-am răspuns imediat: da, sunt într-adevăr ziarist şi aş fi bucuros să îi pot fi de folos cu ceva.

— Ce părere aveţi, cine va câştiga?

— Johnson, am spus eu.

Dar între timp pe ring apăruseră deja boxerii, şi discuţia s-a curmat. Cele două lupte care precedaseră campionatul nu prezentaseră nici un interes. În sfârşit, sosise clipa când trebuia să înceapă meciul principal.

Am văzut silueta lată şi vânjoasă a lui Dubois, într-un halat flauşat roz-intens; se apropia de ring însoţit de managerul lui şi de doi bărbaţi care ţineau în chip demonstrativ în mână prosoapele. Figura lui obtuză şi calmă afişa obişnuitul zâmbet indiferent. Mulţimea aplauda şi urla, de sus se auzeau strigăte încurajatoare:

— *Vas-y, Mimile! Fais lui voir! Tape dedans! T'as qu'à y aller franchement!*[8]

N-am observat de unde s-a apropiat de ring Johnson, care s-a strecurat pur şi simplu pe sub corzi şi a ajuns lângă Dubois. Cum se întâmplă uneori, această singură mişcare întâmplătoare, şi anume felul cum se aplecase sub corzi şi se îndreptase după aceea, a arătat că întregul său corp poseda o flexibilitate ideal de echilibrată. Avea pe el un halat albastru cu dungi verticale. După ce s-au dezbrăcat amândoi, deosebirea dintre ei a devenit frapantă. Dubois părea mult mai lat şi mai greu decât adversarul său. I-am văzut din nou umerii rotunzi, puternici, pieptul păros şi picioarele musculoase, groase. La Johnson m-a uimit în primul rând cât de slab era, cu coastele deosebit de vizibile, apoi braţele şi picioarele, care păreau subţiri de tot în comparaţie cu braţele şi picioarele lui Dubois. Dar, după ce m-am uitat mai atent, am văzut că avea un coş al pieptului imens, umeri largi, picioare aproape la fel de frumoase ca un balerin, iar pe torsul său lipsit de păr, pe sub pielea strălucitoare, se mişcau uşor şi cu supunere muşchii mici, plaţi. Era blond şi avea o faţă mobilă, urâtă. După înfăţişare îi puteai da vreo nouăsprezece ani; în realitate avea douăzeci şi patru. L-au aplaudat şi pe el, dar, fireşte, nu ca pe Dubois. El a salutat fără să zâmbească – şi, după gong, a început meciul.

De la început mi s-a părut alarmant faptul că poziţia de apărare a lui Johnson, asemănătoare cu poziţia clasică a lui Dempsey – amândoi pumnii aproape la nivelul ochilor – nu era deloc potrivită pentru meciul cu Dubois, fiindcă lăsa absolut descoperit întregul tors. Dar deja după prima rundă mi-am înţeles greşeala: adevărata apărare a lui Johnson nu consta

într-o poziţie sau în alta, ci în neobişnuita iuţeală a mişcărilor sale. Dubois a început meciul într-un ritm vijelios, care nu era caracteristic pentru el; era evident faptul că se supunea întocmai indicaţiilor managerului său. Se vedea că era antrenat de minune, nu îl văzusem niciodată într-o formă atât de perfectă. Din locul unde stăteam, îi vedeam clar loviturile care nu conteneau şi îi auzeam sunetele săltăreţe, înfundate, semănând de departe cu un ropot uşor şi neregulat. Ele nimereau în pieptul descoperit al lui Johnson, care se retrăgea, învârtindu-se în ring. Atacul lui Dubois era atât de vijelios, încât întreaga atenţie a publicului era îndreptată numai către el. La Johnson părea a nu se gândi nimeni; unul dintre vecinii mei a spus tare, indignat: „Dar el nici nu există, el nici nu e pe ring, nu-i văd nici măcar umbra!“. „Ăsta nu-i meci, ăsta e asasinat!“ a strigat o voce de femeie. Stimulat de mulţime, Dubois îşi ataca tot mai furibund adversarul; i se vedeau umerii rotunzi mişcându-se cu iuţeală, jocul picioarelor masive şi, într-un fel, fără voie, începea să ţi se pară că nici un fel de rezistenţă nu era posibilă în faţa acestei maşini vii şi de neoprit. Întreaga mulţime gândea aşa, şi puţinii spectatori care îşi păstrau sângele rece şi care urmăreau cu atenţie lupta nu puteau să nu împărtăşească această părere.

— Asta-i veşnica poveste cu americanii! a strigat vecinul meu. În America fac minuni, iar în Europa îi bat de-i strică!

Din cauza ritmului extrem de rapid în care s-a desfăşurat întreaga rundă întâi, nu mi-am putut da seama în ce măsură era Johnson la înălţimea situaţiei. Abia în timpul pauzei am observat că respira regulat şi liniştit şi că pe chipul lui apăruse expresia aceea încordată şi sigură de sine pe care o reţinusem din fotografiile de prin gazete.

Rundele a doua şi a treia au fost repetări ale primei runde. Nu îl crezusem niciodată pe Dubois în stare de un atac atât de rapid şi de turbat. Dar deja devenise evident faptul că nu va reuşi acele *corps à corps* ale lui, pe care Johnson le evita tot timpul. Dubois tocmai spre asta tindea,

nedându-se înapoi de la nimic. Corpul îi strălucea de sudoare, dar loviturile curgeau în ritmul dinainte, fără să slăbească nici o clipă. Johnson tot continua să dea înapoi, executând cercuri aproape perfecte în ring. La sfârşitul celei de a patra runde, când părea că meciul este ireversibil câştigat şi că pentru pronunţarea definitivă nu mai rămăsese decât îndeplinirea unor formalităţi (loviturile continuau să se abată asupra lui Johnson, care, printr-o minune, se mai ţinea încă pe picioare, – *coup de grâce! coup de grâce!* – strigau de sus voci stridente – *t'as qu'à en finire, Mimile!*), pe ring s-a produs deodată o mişcare atât de fulgerătoare, încât, pur şi simplu, nu a reuşit nimeni să o observe: instantaneu s-a auzit un zgomot înfundat de corp care cade şi am văzut că Dubois se prăbuşise cu toată greutatea lui la podea. A fost atât de neaşteptat şi de necrezut, încât întreg imensul Palais des Sports a fost străbătut de vuietul la unison al mulţimii, asemeni unui oftat monstruos. Până şi arbitrul s-a pierdut în asemenea măsură, încât nu a început să numere secundele imediat. În secunda a şaptea, corpul lui Dubois a rămas nemişcat. În secunda a opta a răsunat gongul care anunţa sfârşitul rundei.

Începând cu runda a cincea, meciul a luat o cu totul altă turnură. Exact aşa cum, până la cea de a patra pauză, în ring păruse a fi numai Dubois, în locul lui se făcea acum văzut Johnson, şi iată, acum puteau fi apreciate calităţile lui ieşite din comun. Era o lecţie de box clasic, iar Johnson părea un profesor fără cusur, incapabil să comită vreo greşeală. Dubois, pe jumătate năuc, mergea acum aproape orbeşte şi nimerea invariabil în pumnii lui Johnson. Căzuse deja de mai multe ori, dar, cu un efort incredibil, se ridica; în cele din urmă, aproape că a şi încetat să se apere, acoperindu-şi neputincios faţa cu braţele şi îndurând cu obişnuita lui bărbăţie, inconştient poate de astă dată, toate loviturile. Un ochi îi era închis, pe faţă îi şiroia sângele pe care şi-l lingea cu mişcări automate, înghiţindu-şi zgomotos saliva. Era de neînţeles de ce arbitrul nu oprea meciul. Johnson a coborât braţele de câteva ori în timpul rundei, uitându-

se întrebător ba la Dubois, ba la arbitru, şi am auzit clar că a spus – *but he's dead*[9] – dar după aceea a strâns din umeri şi a continuat demonstraţia, acum inutilă, a uluitoarei sale arte. Şi abia la începutul celei de a şasea runde, prin aceeaşi mişcare rapidă, dar văzută acum de toată lumea, pumnul lui drept a lovit cu o forţă şi o precizie neobişnuite bărbia lui Dubois, care a fost scos din ring în stare de inconştienţă. Sala a vuit şi a strigat, deja învălmăşit şi stupid, după care mulţimea a început să se împrăştie încet.

Ploaia de iarnă nu contenise. Am ieşit împreună cu însoţitoarea mea, am oprit un taxi şi am întrebat-o unde să o lase.

— Aţi fost atât de amabil, a spus ea fiind deja în maşină şi fără să închidă portiera, nu ştiu cum să vă mulţumesc.

— Vă propun să luăm o cafea, face bine după senzaţii tari, am spus eu.

A primit şi am mers la o cafenea deschisă noaptea, de pe rue Royale. Pe geamurile maşinii se scurgeau picăturile de ploaie, lucind palid în lumina felinarelor.

— De ce aţi crezut că Johnson va câştiga meciul? a întrebat ea.

I-am expus cu lux de amănunte consideraţiile mele pe această temă.

— Aţi urmărit gazetele americane?

— Este datoria mea profesională.

Ea a tăcut. Nu ştiu de ce, prezenţa ei mă stingherea, şi începusem să regret că o invitasem la cafea. De fiecare dată când maşina nimerea în fâşia de lumină a unui felinar, îi vedeam chipul rece şi liniştit, şi după câteva minute mă întrebam de ce mă dusesem eu de fapt să beau o cafea cu această femeie necunoscută, care avea o expresie atât de absentă, de parcă s-ar fi aflat la coafor sau într-un vagon de metrou.

— Pentru un jurnalist nu sunteţi prea vorbăreţ, a spus ea după un timp.

— V-am expus pe larg de ce am crezut eu că Johnson va câştiga meciul.

— Şi la atât se limitează posibilităţile dumneavoastră de a întreţine o conversaţie?

— Nu ştiu ce teme sunt de interes pentru dumneavoastră. Am presupus că boxul vă interesează cel mai mult.

— Nu întotdeauna, a spus ea şi în momentul acela maşina s-a oprit.

După un minut eram aşezaţi la o măsuţă şi beam cafea. Abia atunci mi-am privit cum se cuvine însoţitoarea, mai bine zis, am remarcat o particularitate: avea o gură surprinzător de mare, cu buze pline şi lacome, ceea ce dădea figurii ei o expresie lipsită de armonie – ca şi cum avea ceva artificial, fiindcă îmbinarea dintre frunte şi partea de jos a feţei dădea chiar cumva penibila impresie de greşeală anatomică. Dar când a zâmbit pentru prima dată, dezvelindu-şi dinţii regulaţi odată cu o uşoară întredeschidere a gurii, s-a întrezărit deodată expresia unui farmec cald şi senzual, care cu numai o secundă în urmă ar fi părut cu totul imposibil pe chipul ei. Mai apoi mi-am amintit nu o dată că aceea a fost clipa când am încetat să simt faţă de ea stinghereala care mă încătuşase până atunci. M-am simţit lejer, la largul meu. Am întrebat-o tot felul de lucruri legate de ea. Mi-a spus că se numea Armstrong, că nu demult îi murise soţul şi că locuia singură la Paris.

— Soţul dumitale era…

A răspuns că era american, inginer şi că în ultimii doi ani nu se mai întâlniseră: ea era în Europa, el rămăsese în America. Aflându-se la Londra, primise o telegramă care îi anunţa moartea lui subită.

— Nu ai accent american, am spus eu. Accentul dumitale e străin într-un fel neutru, dacă se poate spune aşa.

Ea a zâmbit din nou cu zâmbetul acela care te lua întotdeauna prin surprindere şi a răspuns că e rusoaică. Aproape că am sărit în sus – nu ştiu nici până în ziua de astăzi de ce mi s-a părut lucrul ăsta atât de uluitor.

— Adică nu ai bănuit că ai de-a face cu o compatrioată?

Vorbea acum într-o rusă foarte curată.

— Nu vei nega că ar fi fost greu de presupus.

— Dar eu am ştiut că dumneata eşti rus.

— Mă înclin în faţa perspicacităţii dumitale. Dar după ce, dacă nu e un secret?

— După ochi, a spus ea ironic. Apoi a ridicat din umeri şi a adăugat:

— După gazeta rusească care îţi ieşea din buzunar.

Era deja ora două noaptea. M-am oferit să o conduc acasă. A răspuns că se duce singură, că nu vrea să mă deranjeze.

— Cu siguranţă că te cheamă obligaţiile dumitale profesionale, nu?

— Da, trebuie să predau comentariul meciului.

Eram ferm hotărât să nu o întreb unde locuieşte şi să nu caut o ocazie de a mă mai întâlni cu ea. Am ieşit împreună, am condus-o până la un taxi şi am spus:

— Noapte bună, îţi doresc numai bine.

Ea mi-a întins mâna pe care căzuseră câteva picături de ploaie şi a răspuns cu un ultim zâmbet:

— Noapte bună.

Nu ştiu dacă chiar aşa a fost sau pur şi simplu doar mi s-a părut. Am avut impresia că aud în vocea ei, pentru ca imediat să dispară, o inflexiune nouă, un fel de zâmbet sonor, care a avut aceeaşi însemnătate ca şi prima arcuire, vag senzuală, a buzelor ei, după care nu mă mai simţisem stingherit în prezenţa ei. Fără să mă mai gândesc nici o clipă la ce spun şi uitând cu desăvârşire, ca şi cum nici nu existase, hotărârea abia luată de a nu întreba nimic, am spus:

— Mi-ar părea rău să mă despart de dumneata fără să îţi ştiu numele mic, patronimul şi adresa. La urma urmelor, dacă interesul dumitale pentru sport e constant, aş putea să îţi mai fiu de folos.

— Desigur, a spus ea. Numele meu este Elena Nikolaevna. Să-ţi spun adresa şi telefonul meu. Nu notezi?

— Nu, ţin minte.

— Te bazezi atât de mult pe memorie?

— Absolut.

Mi-a spus că este acasă până la ora unu, iar seara, de la şapte la nouă, a trântit portiera şi a plecat.

Am luat-o pe jos spre tipografie. Era o noapte foarte întunecoasă, iar ploaia nu contenea nici o clipă. Mergeam cu gulerul paltonului ridicat şi mă gândeam la mai multe în acelaşi timp.

„Valoarea lui Johnson, care până acum era considerată discutabilă, a fost demonstrată ieri atât de cert, încât această chestiune apare acum lămurită complet în favoarea lui. De altfel, este de presupus că rezultatul meciului a fost dinainte clar şi pentru jurnaliştii care au dispus de date privind cariera noului campion al lumii.“

„Ea a spus *te cheamă obligaţiile profesionale*, asta nu prea sună ruseşte. Asta a fost, de altfel, singura greşeală pe care a făcut-o.“

„Bărbăţia lui Dubois nu poate să nu insufle stimă. Acele deficienţe ale sale care nu au jucat un rol deosebit în întâlnirile anterioare cu boxeri de o valoare, la urma urmelor, medie, în cazul de faţă, în meciul cu un adversar atât de ireproşabil din punct de vedere tehnic precum Johnson, l-au pierdut.“

„E în ea ceva care atrage în chip nefiresc, şi lipsa asta de armonie a figurii ei corespunde poate unei anomalii sufleteşti.“

„Ceea ce s-a repetat în fel şi chip, cu atâta statornicie, despre Johnson, şi anume că nu stăpâneşte o lovitură suficient de puternică pentru un knock-out, trebuie înţeles doar ca un procedeu tehnic pe care l-a repetat cu permanent succes managerul său. A fost un truc publicistic *au rebours*[10], propriu presei sportive americane.“

„Aş vrea să ştiu ce va fi mai departe. Rue Octave Feuillet, asta nu e departe de avenue Henri Martin, dacă nu mă înşel.“

„Toate precedentele succese ale lui Dubois s-au explicat prin faptul că nici unul dintre adversarii săi nu a înţeles un lucru atât de simplu ca

necesitatea de a evita fazele *corps à corps* sau că nu a stăpânit o tehnică suficientă pentru a duce la îndeplinire un plan atât de simplu. În acelaşi timp, fiind lipsit de posibilitatea de a recurge la *corps à corps*, Dubois şi-a pierdut imediat principalul său avantaj. Johnson a realizat acest lucru cu viteza caracteristică percepţiei sale, iar din clipa aceea Dubois nu a mai avut nici o şansă."

„Poate că mă aşteaptă o nouă călătorie sufletească şi o plecare în necunoscut, cum mi s-a mai întâmplat în viaţă."

„Să mergem cu sinceritatea până la capăt: în ciuda incontestabilelor merite ale lui Dubois, pretenţiile sale la titlul de campion al lumii au fost, desigur, rezultatul unei neînţelegeri. El este un truditor cinstit al boxului, unul dintre cei mai buni pe care îi cunoaştem, dar nu a posedat niciodată acea excepţională şi extrem de rară combinaţie de diverse însuşiri fără de care nu ai dreptul la unul dintre primele locuri în istoria boxului. După mulţi ani, dintre sute de boxeri, în memoria istoricilor sportului vor rămâne de fapt câteva nume; ultimele dintre ele sunt Carpantier, Dempsey şi Tunney. Dacă pe Johnson putem – cu coeficientul de probabilitate cuvenit – să îl punem în rândul lor, Dubois nu putea juca în această înfruntare decât cel mai trist rol, ceea ce, de altminteri, nu îi minimalizează câtuşi de puţin meritul."

„Dacă în vocea ei nu ar fi apărut intonaţia aceea neaşteptată, mai mult ca sigur că nu aş mai fi văzut-o niciodată."

Am ajuns lângă micuţa cafenea de lângă tipografie şi am scris articolul conceput pe drum. Pe urmă l-am dat la cules, m-am dus acasă şi, la ora trei şi jumătate, m-am culcat. Închizând ochii, am văzut în faţa mea pentru o ultimă dată trupurile goale ale boxerilor în careul iluminat al ringului şi zâmbetul neaşteptat al însoţitoarei mele – şi, în sfârşit, am adormit în răpăitul ploii care răzbătea până la mine prin fereastra pe jumătate deschisă a camerei mele.

În tot cursul săptămânii următoare, având nevoie de bani ca să achit o groază de lucruri care aproape că îmi ieşiseră din minte în ultimul timp, am lucrat foarte mult, ocupându-mi zilnic câteva ore cu scrisul. Cum cel mai adesea erau subiecte de care eram străin, trebuia să parcurg, ca să mă pregătesc, o grămadă de materiale.

Aşa a fost cu o femeie tăiată în bucăţi – a trebuit să urmăresc prin ziare tot ce s-a scris înainte de momentul, de la care am început eu, al anchetei; aşa a fost şi cu dispariţia unui tânăr de optsprezece ani. Toată munca asta a fost în zadar: ucigaşul femeii nu a putut fi găsit, lucru ce devenise evident de la începutul anchetei, care scosese la iveală faptul că nu existau nici un fel de urme ale criminalului. Crahul unei societăţi financiare a rămas şi el în coadă de peşte, iar jurnaliştilor li s-a indicat să nu dea nume. Aceste nume aparţineau unor persoane foarte cunoscute şi onorabile, aşa încât seria de articole despre crahul bancar a avut un caracter cât se poate de vremelnic, iar după câteva zile a şi dispărut orice referire la acest subiect. Ştiam cu toţii ce sumă se plătise pentru tăcerea presei, dar asta nu a schimbat situaţia: nu am mai dispus de date. În fine, istoria cu tânărul nu era nici ea un secret pentru nici unul dintre noi, explicaţia ei fiind „moralitatea specială" a acestuia, cum se numea acest lucru în limbajul oficial; tânărul fusese pur şi simplu dus, cu deplinul său acord, la vila din afara oraşului a unui renumit pictor care se remarca şi el printr-o „moralitate specială", dar cu o înclinaţie oarecum diferită, astfel încât relaţia sa cu tânărul se prezenta ca o idilă în toată regula. Acest pictor le făcea portrete unor preşedinţi şi miniştri, se cunoştea îndeaproape cu numeroşi oameni de stat pe care continua să îi frecventeze fără probleme – iar în relatările despre aceste recepţii se menţiona ca şi mai înainte: „Printre cei prezenţi l-am remarcat pe renumitul nostru pictor…". Tânărul se desfătase cu speciala – şi originala – sa fericire la douăzeci de kilometri de Paris, iar ziarele publicau fotografii ale lui, interviuri cu părinţii lui, declaraţii ale inspectorilor de la „brigada mondenă" şi aşa mai

departe. Am scris într-o săptămână paisprezece articole despre aceste trei evenimente, ceea ce mi-a revigorat bugetul. Managerul lui Dubois a cerut revanşă, l-a acuzat pe arbitru de părtinire şi chiar a scris textul unei declaraţii a lui Dubois, care a explicat că el urmase întocmai o anumită tactică şi că era la un pas de a câştiga lupta în ultimele runde, iar knock-out-ul lui Johnson fusese în mod evident o întâmplare. Pe lângă aceasta, managerul insista asupra tonului inadmisibil, după părerea lui, cu care fuseseră scrise mai toate comentariile despre meci, subliniind că i-a fost ruşine să citească acele rânduri în paginile presei pariziene. Pe această temă au mai fost publicate şi alte câteva articole care, oficial, aveau scopul de a restabili adevărul, dar atât managerul, cât şi jurnaliştii ştiau foarte bine că nu era vorba câtuşi de puţin de adevăr, ci de interesele managerului şi ale lui Dubois, care, după această înfrângere, avea să fie plătit mai puţin la meciurile următoare. Ceea ce era absolut inevitabil, dar trebuia făcut tot ceea ce se putea pentru ca diminuarea să nu fie prea brutală.

M-am simţit imponderabil şi neliniştit în acele zile – cam ca în vremea tinereţii mele timpurii, când mă aştepta plecarea într-o călătorie îndepărtată din care, poate, nu aveam să mă mai întorc. Gândul la însoţitoarea mea din seara meciului Johnson-Dubois îmi tot revenea, şi ştiam cu o precizie intuitivă absolută că următoarea mea întâlnire cu ea era doar o chestiune de timp. În carne şi în suflet mi se iscase o nelinişte, împotriva căreia împrejurările exterioare ale vieţii mele nu puteau face nimic. Mă gândeam tot timpul la asta, fiindcă ştiam că în acest caz îmi riscam libertatea mai mult ca niciodată, şi pentru a mă convinge de acest lucru era suficient să mă uit în ochii ei, să îi văd zâmbetul şi să simt atractivitatea aceea aparte şi cumva ostilă a ei, pe care am perceput-o chiar în cea dintâi seară, când o cunoscusem. Nu ştiam, fireşte, ce sentimente avusese ea faţă de mine în noaptea aceea de februarie. Dar, deşi o văzusem de fapt doar timp de o oră – după meci, când ne-am dus la

cafenea – mi s-a părut că zâmbetul ei şi ultima nuanţă din vocea ei nu erau întâmplătoare, şi că toate acestea trebuiau să atragă după ele multe alte lucruri, poate importante, poate triste, poate triste şi totodată importante. Dar, desigur, era posibil ca eu să fi greşit şi ca toate impresiile mele de atunci să fie la fel de neveridice şi de întâmplătoare cum erau contururile tulburi şi vagi ale caselor, străzilor şi oamenilor prin perdeaua aceea udă şi ceţoasă a ploii.

Mi-am amintit că atunci, când ne-am luat rămas bun, ea nu mi-a cerut numele. Aştepta fie vizita mea, fie telefonul meu cu acea siguranţă calmă şi aproape indiferentă care mi se păruse a fi caracteristică în general pentru ea.

I-am dat telefon la ora zece dimineaţa, exact la opt zile după meci.

— Alo, vă ascult, a spus vocea ei.

— Bună ziua, am spus recomandându-mă. Voiam să ştiu ce mai faci.

— A, dumneata? Mulţumesc, foarte bine. Dar nu cumva ai fost bolnav?

— Nu, dar în timpul din urmă au fost foarte multe evenimente care m-au lipsit de plăcerea de a-ţi auzi glasul.

— Evenimente cu caracter personal?

— Nu, indirecte şi de-ajuns de plictisitoare, mai ales când le spui la telefon.

— Ai putea să le povesteşti şi altfel decât la telefon.

— Pentru asta ar trebui să am posibilitatea să te văd.

— Eu nu mă ascund, putem aranja foarte simplu. Unde iei masa astăzi?

— Nu ştiu, nu m-am gândit.

— Vino la mine la ora şapte – şapte şi jumătate.

— Mă tem să nu abuzez de amabilitatea dumitale.

— Dacă ne-am cunoaşte cât de cât mai bine, ţi-aş răspunde. Ştii ce ţi-aş răspunde?

— Nu e greu de ghicit.

— Dar cum nu ne cunoaştem încă prea bine, las fraza nespusă.

— Apreciez amabilitatea dumitale.

— Atunci, te aştept diseară?

— Mă voi strădui să fiu acolo la ora stabilită.

La şapte şi jumătate am intrat în imobilul unde locuia; apartamentul ei era la etajul doi. Imediat ce am sunat, uşa s-a deschis… şi numai că nu m-am dat înapoi de uimire: în faţa mea stătea o mulatră imensă care, fără o vorbă, se uita la mine cu ochii larg deschişi. În prima clipă m-am întrebat dacă nu greşisem etajul. Dar când am întrebat dacă o pot vedea pe doamna Armstrong, mi-a răspuns:

— *Yes. Oui, monsieur.*[11]

S-a întors şi s-a îndreptat spre o uşă care dădea, după cât se vedea, spre apartament; mergea în faţa mea, umplând cu trupul ei mătăhălos întreaga lăţime a coridorului. Pe urmă m-a introdus în salon. Pe pereţi atârnau câteva naturi moarte, ajunse acolo, după cât mi s-a părut, cam la întâmplare, pe jos era un covor albastru, mobila era în pluş albastru. M-am uitat timp de câteva secunde la o farfurie elipsoidală, pictată în galben, pe care se aflau două portocale tăiate şi trei netăiate – şi în timpul ăsta a intrat Elena Nikolaevna. Era îmbrăcată cu o rochie cafenie de catifea, care îi venea foarte bine, ca şi pieptănătura care îi sublinia farmecul chipului imobil, aproape nefardat. Dar ochii ei mi s-au părut de această dată mult mai vii decât atunci, la prima mea întâlnire cu ea.

Am salutat-o şi i-am spus că mulatra care mi-a deschis îmi făcuse o impresie foarte puternică. Elena Nikolaevna a zâmbit.

— O cheamă Anny, a spus ea. Eu îi spun *little Anny*, a fost şi un film dacă îţi aminteşti.

— Da, *little Anny* i se potriveşte de minune. De unde o ai?

Mi-a povestit că Anny intrase în serviciul ei la New-York, iar acum mergea cu ea peste tot şi, pentru că a trăit o vreme în Canada, Anny

vorbeşte franceza; în afară de asta, găteşte minunat, lucru de care voi avea posibilitatea să mă conving de îndată. Într-adevăr, Anny era o bucătăreasă excelentă – nu mai luasem demult aşa o masă.

Elena Nikolaevna m-a întrebat ce făcusem în săptămâna aceea. I-am povestit despre femeia tăiată în bucăţi, despre crahul bancar curent, despre dispariţia tânărului şi, în fine, despre comunicatul de presă al managerului lui Dubois.

— În asta constă munca la ziar?

— Aproximativ.

— Şi aşa e tot timpul?

— Mai tot timpul.

— Şi consideri că e ceva care ţi se potriveşte?

Beam cafea, fumam şi mă gândeam cât de străină era această conversaţie de sentimentele şi dorinţele mele. Eram îmbătat de prezenţa ei care mă lăsa fără grai şi, cu cât trecea timpul, cu atât simţeam mai tare cum pierd orice control asupra stării aceleia imposibil de biruit. Ştiam că mă port impecabil, că privirea mi-e limpede şi că mă menţin în limitele normalităţii ca interlocutor, dar ştiam la fel de bine că această aparenţă nu o putea înşela pe Elena Nikolaevna şi că ea, la rândul ei, înţelegea că ştiu acest lucru. Cel mai natural ar fi fost să îi spun: draga mea, nu te înşeli dacă socoţi că această discuţie nu are nimic de-a face nici cu ceea ce simt eu în clipa asta, nici cu ceea ce, probabil, simţi dumneata. Şi ştii bine şi ce cuvinte ar trebui să spun eu acum. Dar, în loc de asta, am spus:

— Nu, desigur, aş fi preferat să mă ocup cu literatura, dar din păcate n-am cum.

— Ai prefera să scrii povestiri lirice?

— Dar de ce neapărat povestiri lirice?

— Mi se pare că ăsta ar trebui să fie genul dumitale.

— Şi îmi spui lucrul ăsta ca urmare a faptului că ne-am cunoscut la un meci şi, sper eu, mi-ai apreciat pronosticul asupra finalului?

Ea a zâmbit din nou.

— Poate mă înşel. Dar nu ştiu de ce am tot timpul impresia că te cunosc deja de foarte mult timp, deşi te văd a doua oară în toată viaţa mea.

Asta a fost prima ei mărturisire şi primul pas pe care l-a făcut.

— Se spune că ăsta e un semn foarte alarmant.

— Nu mă tem, a spus ea cu zâmbetul ei inexplicabil de lacom.

I-am văzut gura zâmbitoare, dinţii puternici, regulaţi şi nuanţa roşu-mat a buzelor rujate uşor. Am închis ochii şi m-am simţit luat de un iureş de senzualitate. Dar, cu un efort supraomenesc, am rămas aşezat în fotoliul meu, cu o mină – presupuneam eu – calmă, deşi fiecare muşchi al corpului îmi era încordat până la durere.

— Ţi se închid ochii, a spus parcă de departe vocea ei. Nu doreşti să dormi după masă?

— Nu, pur şi simplu, mi-am amintit o frază.

— Ce frază?

— Una spusă de împăratul Solomon.

— Ce departe am ajuns noi doi.

Acest „noi doi“ a fost cea de a doua mişcare a ei.

— Dar ce fel de frază?

— O frază care se deosebeşte prin somptuozitatea ei metaforică, am spus eu, şi care acum sună cumva discutabil, stilistic, desigur. Dar sper că vei ţine seamă de faptul că a fost scrisă demult.

— Dumnezeule, cât lungeşti vorba! Ce frază?

— Împăratul Solomon a spus că nu înţelege trei lucruri.

— Care?

— Drumul şarpelui pe stâncă.

— Asta e frumos.

— Drumul vulturului pe cer.

— Şi asta e frumos.

— Şi drumul inimii femeii spre inima bărbatului.

— Asta se pare că nu înţelege nimeni, a spus ea cu o notă deodată gânditoare în glas. Dar găseşti că lucrul ăsta e spus în chip nereuşit? De ce?

— Nu, poate că nu e bună traducerea. În orice caz, ultima parte a frazei nu sună bine. „Drumul inimii femeii spre inima bărbatului"… e ceva de manual de gramatică în asta.

— Eu nu merg atât de departe în analiza stilistică. Dar eşti un admirator al împăratului Solomon?

— Cu unele rezerve. Multe dintre cele scrise de el nu mi se par suficient de convingătoare.

Era un amurg iernatic, în apartament era foarte cald. Elena Nikolaevna şedea picior peste picior în fotoliul din faţa mea; îi vedeam genunchii şi, de câte ori mă uitam la ei, respiram greu şi mă înăbuşeam. Simţeam că toate astea – în ceea ce mă privea – începeau să devină nelalocul lor. Mă străduiam să îmi aduc în minte imaginile la care recurgeam întotdeauna, cum recurg alţii la procedee mnemotehnice. Atunci când eram stăpânit cu o asemenea intensitate de vreun sentiment pe care îl consideram pentru un motiv sau altul neavenit sau – ca acum – prematur, îmi imaginam o câmpie imensă acoperită cu zăpadă sau suprafaţa vălurită a mării, ceea ce mă ajuta aproape întotdeauna. De data asta mă străduiam să văd în faţa mea, acolo unde era Elena Nikolaevna, câmpia înzăpezită, dar prin albul ei imaginar se ivea tot mai des şi mai intens chipul imobil cu buze roşii.

În sfârşit, m-am ridicat, i-am mulţumit pentru ospitalitate şi m-am pregătit să plec. Dar când mi-a întins mâna ei caldă şi degetele mele i-au simţit atingerea, am uitat instantaneu de intenţia de a pleca, ca în noaptea aceea când, luându-mi rămas bun de la ea, am uitat că eram hotărât să nu o întreb unde stă şi să nu caut să o mai văd. Am tras-o spre mine; ea s-a strâmbat de durerea pe care i-am pricinuit-o fără voie strângând-i prea tare braţul. Când am îmbrăţişat-o, i-am simţit întreaga suprafaţă a trupului.

Abia mai târziu, amintindu-mi acest lucru, am înţeles că senzaţia din acea clipă nu putea fi decât închipuită: catifeaua rochiei pe care o purta era foarte densă.

Ştiam că, în locul ei, orice femeie ar fi trebuit să spună unul şi acelaşi lucru:

— Eşti nebun.

Dar ea nu l-a spus. Mi se părea că mă apropii de faţa ei exact ca printr-un vis de moarte. Ea nu a făcut nici un gest şi nu s-a împotrivit, dar în ultima secundă şi-a întors capul spre stânga, oferindu-mi gâtul. Rochia o avea încheiată la spate, cu un lung şi strâns şir de nasturi greu de desfăcut. Când i-am descheiat doi nasturi de sus, mi-a spus cu acelaşi glas calm, dar, după cum mi s-a părut mie, uşor tulburat:

— Aici nu se poate, aşteaptă puţin. Lasă-mă o clipă.

Mi-am desfăcut braţele; s-a dus în camera alăturată şi eu am urmat-o. Nu am făcut decât câţiva paşi, dar în secundele acelea am avut timp să mă gândesc cât de neaşteptată şi, de fapt, cât de nefirească fusese iuţeala cu care se petrecuseră toate astea. Nu mă despărţeau de seara primei mele întâlniri cu ea decât opt zile – dar ele erau un timp nemăsurat de lung. Ştiam că, de regulă, sentimentele mele, în ciuda forţei lor primitive care reprezenta principalul meu defect, evoluau greu, lent; de data aceasta însă, în toate cele opt zile, m-am aflat sub imperiul forţei cu care luau amploare. Şi cu toate astea nu mi-am putut imagina până în ultima clipă cât de adânc şi de fără întoarcere eram prins. Cred că datorită unei inexplicabile, ca întotdeauna, potriviri a simţurilor, Elena Nikolaevna simţea cam ceea ce simţeam şi eu; senzaţiile ei erau asemănătoare cu ale mele – aşa cum geamul concav seamănă cu cel convex doar prin curbură, rezultat al uneia şi aceleiaşi mişcări duble. Era aici aceeaşi impetuozitate de neînţeles, care părea mai puţin caracteristică pentru ea decât pentru mine. Gândurile acestea erau confuze şi nebuloase, ca tot ceea ce simţeam atunci; abia mai târziu mi le-am amintit, şi ele au căpătat în mintea mea

reprezentarea aceea relativ clară pe care nu o putuseră avea în timpul acelor clipe fulgurante. De altfel, atunci mi s-au părut cu totul lipsite de importanţă.

M-a lăsat să trec înaintea ei, apoi a închis uşa şi a răsucit cheia în broască. Ne aflam într-o odaie mică, căreia atunci nici nu i-am dat atenţie; am remarcat doar o canapea lată deasupra căruia era aprinsă o aplică frumos lucrată, cu un mic abajur albastru şi o măsuţă pe care se aflau o scrumieră şi telefonul. Ea s-a aşezat pe canapea, iar eu am rămas o secundă în faţa ei; şi a reuşit să spună:

— Ei, acum…

Prin pâcla senzualităţii dezlănţuite am văzut, în sfârşit, trupul ei cu muşchii încordaţi sub pielea strălucitoare a braţelor. Stătea întinsă pe spate, cu braţele sub cap, fără urmă de jenă, şi mi se uita în ochi cu o privire inexplicabil de calmă – lucrul ăsta mi s-a părut aproape incredibil. Chiar şi după aceea, când am simţit – şi asta a fost pentru prima oară în viaţa mea – contopirea de neexplicat a sentimentului pur sufletesc cu senzaţia fizică umplându-mi conştiinţa, absolut tot, până la ultima fibră a trupului, şi când ea a spus cu o intonaţie cu totul nepotrivită, parcă tărăgănată: mă doare – prin care nici nu se plângea, nici nu protesta, şi apoi ceva mai târziu, când a fost cuprinsă de un tremur spasmodic, ochii ei au rămas la fel de liniştiţi, aproape morţi. Abia în cea din urmă secundă, brusc, mi s-au părut îndepărtaţi, ca şi unele sunete ale glasului ei.

Nu o puteam numi – cel puţin, raportat la mine – o amantă formidabilă, avea reacţii fizice lente, şi ultimele secunde ale îmbrăţişărilor o făceau deseori să simtă durere, şi atunci ochii i se închideau şi pe chip i se întipărea fără voie o grimasă. Dar ceea ce o deosebea de celelalte femei era faptul că provoca o încordare extremă şi extenuantă a tuturor forţelor, şi sufleteşti, şi fizice, iar în presentimentul tulbure că apropierea de ea cerea un efort care distruge iremediabil, în certitudinea acestei presimţiri se afla, cred eu, puterea de neînvins cu care atrăgea. Iar după ce i-am

simţit pentru prima oară apropierea fizică am ştiut deja, absolut sigur, că nu mă pot înşela, că nu voi uita niciodată acest lucru şi că acesta avea să fie poate lucrul ultim pe care aveam să mi-l amintesc murind. Am ştiut asta dinainte şi am ştiut că, oricum s-ar fi compus viaţa mea, nimic nu avea să mă scape de regretul, care nu va mai înceta să mă apese, că totuşi acest lucru o să dispară înghiţit de moarte, de timp sau de distanţă, iar ameţitoarea forţă interioară a acestei amintiri va ocupa în existenţa mea un prea mare spaţiu sufletesc şi nu va lăsa loc altor lucruri care, poate, îmi mai erau sortite.

Era deja noapte târzie; Elena Nikolaevna nu îşi putea ascunde oboseala. Aveam o senzaţie de febră, ochii îmi ardeau, mi se părea că simt un foc nevăzut. Am plecat la patru dimineaţa. Era frig, cerul era plin de stele. Am vrut să umblu puţin, mergeam pe străzile pustii – şi atunci, tot pentru prima oară în viaţa mea, am simţit o stare neobişnuită, de fericire transparentă, şi nici măcar gândul că putea fi ceva înşelător nu m-a deranjat. Am reţinut casele pe lângă care treceam, şi gustul aerului rece de iarnă, şi rafalele de vânt când dădeam colţul – toate acestea mi-au însoţit sentimentul. Am avut cu adevărat senzaţia de fericire străvezie, care mi s-a părut deosebit de neaşteptată după ce văzusem timp de câteva ceasuri în faţa mea ochii aceia liniştiţi, în a căror expresie era ceva umilitor pentru mine, de vreme ce nu reuşisem să o schimb.

Şi când m-am trezit a doua zi, ceea ce mă înconjura şi era atât de obişnuit pentru mine, întregul univers de oameni şi lucruri în care mi se desfăşura de obicei viaţa – totul mi s-a părut schimbat şi altfel, ca o pădure după ploaie.

Mă despărţisem de ea aproape în zori, şi în ziua următoare, la ora unu, mă apropiam din nou de intrarea casei ei. N-aş putea să explic ce anume se schimbase în noaptea aceea, dar mi-era limpede că nu văzusem niciodată ca acum nici rue Octave Feuillet, nici avenue Henri Martin, nici casa în care locuia ea. Toate acestea – zidurile de piatră, copacii

desfrunziţi, obloanele de la ferestre şi treptele scărilor – tot ce ştiam atât de bine şi de atâta vreme, toate acestea căpătaseră un sens nou, inexistent până atunci, ca şi cum serveau de decor pentru singura şi, desigur, cea mai bună piesă pe care o putea crea imaginaţia omenească. Puteau fi asemeni unui decor. Mai puteau semăna şi cu ceva ca o uvertură vizuală la o melodie – şi ea, fireşte, cea mai bună – pe care, dintre milioane de oameni, eu eram singurul care o auzea, şi care era gata să înceapă în clipa când în faţa mea avea să se deschidă uşa de la etajul doi, o uşă ca mii de alte uşi şi, totuşi, unică în lume. Mi s-a părut atunci – şi toată experienţa mea, şi tot ceea ce ştiam, văzusem şi înţelesesem, şi toate istoriile trădărilor, nefericirilor şi dramelor, şi tragica nesiguranţă a tot ce există nu puteau să influenţeze în vreun fel acest lucru – mi s-a părut atunci că se petrecea ceea ce aşteptasem atât de mult şi în zadar întreaga mea viaţă şi ceea ce n-ar putea să înţeleagă nimeni în afară de mine, pentru că nimeni nu trăise ce trăisem eu şi nimeni nu cunoştea acea înlănţuire a lucrurilor prin care se deosebea existenţa mea. Mi se părea că dacă în istoria vieţii mele ar fi fost un amănunt mai puţin, senzaţia mea de fericire şi felul în care o percepeam nu ar mai fi putut fi atât de depline. Lucrul ăsta mi se părea pe cât de neîndoielnic, pe atât de neverosimil. În timp ce mergeam pe avenue Victor Hugo, mi s-a părut deodată că toate astea nu puteau fi aievea, şi am simţit ceva ca o ameţeală sufletească – ca şi cum totul era o pagină dintr-o cărticică pentru copii despre nişte dispariţii misterioase.

Anny mi-a spus că Madame va veni imediat şi m-a condus în sufragerie. Mica masă era deja pusă, se aflau pe ea două tacâmuri şi două pahare pentru vin – iar în unul dintre ele, ca şi cum s-ar fi turnat în el un lichid invizibil, transparent, dansa un firişor subţire de lumină; mi-am amintit atunci că era o zi de iarnă cu soare. Şedeam într-un fotoliu şi fumam o ţigară. Am observat că fumez doar în clipa când scrumul căzut mi-a ars mâna şi mi-a ajuns în manşetă.

Elena Nikolaevna a intrat în cameră cu câteva secunde înainte ca Anny să înceapă să servească micul dejun. Tocmai îşi luase baia şi nu îşi dăduse osteneala să se îmbrace. Era în halatul de baie, cu părul pieptănat pe spate, ceea ce dădea o deosebită claritate trăsăturilor ei şi, totodată, o neaşteptată şi plăcută stare de bine sufletesc şi fizic. M-a întrebat cu o tandreţe ironică în glas dacă am dormit bine şi dacă am poftă de mâncare. Am zis *da*, fără să-mi iau ochii de la ea. Se schimbase, aşa cum se schimbase tot ce vedeam în jurul meu, de pe chipul ei dispăruse expresia aceea de înstrăinare pe care i-o ştiusem până acum. Când s-a aplecat peste masă, am zărit o aluniţă mare sub clavicula ei stângă – şi în clipa aceea am simţit un val cald, de recunoştinţă şi de duioşie faţă de ea, şi i-am prins privirea încremenită.

— La ce te gândeşti? am întrebat.

— Mă gândesc că ne cunoaştem de atât de puţină vreme şi că, uite, am impresia că n-am cunoscut niciodată pe cineva care să îmi fie mai apropiat decât tine.

Pe urmă a adăugat:

— N-am să-ţi spun mereu asemenea lucruri, aşa că mai bine nu te obişnui.

A turnat vin în pahare – ceva deosebit, tare şi parfumat, şi oricât de puţin mă pricepeam la vinuri, n-am putut să nu îmi dau seama că era în mod cert foarte bun – şi a spus:

— Pentru ce ciocnim?

— Ca să nu ne obişnuim, am spus eu.

Ea a dat din cap şi am băut în tăcere. Şi, în ciuda faptului că, de fapt, nu era decât un mic dejun obişnuit cu o femeie pe care o întâlnisem înainte cu o săptămână şi care îmi devenise cu o zi înainte amantă, iar aşa cum ea nu era prima sau singura în viaţa mea, nici eu nu eram nici primul, nici singurul ei amant; în ciuda faptului că, aparent, în toate astea nu era nimic formidabil sau ieşit din comun, aceste cuvinte au sunat aproape

solemn, ca nişte vorbe pe care le rosteşti poate o dată în viaţă, ducându-te la război sau plecând pentru totdeauna.

După micul dejun, ne-am luat pe îndelete cafeaua. În lumina soarelui care pătrundea prin fereastră se răsuceau şi piereau firele fumului de ţigară. Ea rămăsese aşa, în halatul de baie, şi când i-am spus, mi-a răspuns zâmbind:

— Nu aştept pe nimeni, n-am pentru cine să mă îmbrac. Cât despre tine, am impresia că mă preferi şi fără halatul de baie, şi în general, nu e nimic neprevăzut aici. Nu, aşteaptă, a spus văzând că eram gata să mă ridic din fotoliu. Aşteaptă, sunt aici, nu plec nicăieri şi nici nu doresc să plec de lângă tine. Dar aş vrea să stăm puţin de vorbă. Povesteşte-mi cum ai trăit până acum, pe cine ai iubit şi în ce fel ai fost fericit.

— Nu ştiu de unde să încep, am spus eu. E mult, complicat şi contradictoriu. În fiecare dimineaţă când mă trezesc, mă gândesc că, da, astăzi începe cu adevărat viaţa, mi se pare că nu am cu mult peste şaisprezece ani şi că individul acela care ştie atâtea lucruri tragice şi triste, cel care a adormit astă-noapte în patul meu, mi-e străin, e departe de mine, şi nu-i înţeleg nici oboseala sufletească, nici amărăciunile. Şi în fiecare noapte, adormind, mă simt ca şi cum aş avea o viaţă foarte lungă în urmă, din care nu m-am ales decât cu dezgustul şi povara unor ani prea lungi. Şi uite, se face ziuă, şi pe măsură că ea se apropie de sfârşit, otrava asta a oboselii sufleteşti pătrunde tot mai adânc şi mai adânc în mine. Dar, sigur, nu asta e povestea vieţii mele. Îţi spun doar cum mă simţeam de obicei până în seara când s-a întâmplat, din fericire, ca tu să nu ai bilet la meci.

— Eşti relativ tânăr şi, după părerea mea, perfect sănătos, a spus ea. Şi orice mi-ai spune, nu prea cred în oboseala ta sufletească. Dacă te-ai putea vedea singur în anumite clipe, ai înţelege de ce cuvintele tale despre oboseală sună atât de neconvingător.

— N-am spus deloc că pot simţi oboseală în ceea ce te priveşte. Şi când te văd…

— E ca şi cum ar fi dimineaţă?

— E ca şi cum ar fi dimineaţă.

— Dar ne îndepărtăm, a spus ea. Unde te-ai născut, unde ai crescut, unde şi de ce ai plecat şi care ţi-e numele de familie? Că până acum nu-ţi ştiu decât numele mic. Unde ţi-ai făcut studiile şi, în general, ai făcut studii?

— Da, am spus eu. Probabil, degeaba, dar m-am ţinut mult timp de carte şi de lucruri destul de diverse.

Şi am început să îi povestesc despre mine. Aveam impresia că propriul meu destin nu-mi fusese niciodată mai clar ca acum. Am descoperit în amintirile mele multe lucruri pe care înainte nu le remarcasem, nişte lucruri aproape lirice – şi simţeam numai vag, fără să să mă opresc din vorbit, că dacă nu ar fi fost Elena Nikolaevna, cu siguranţă că nu aş fi reuşit să le descopăr intensitatea şi prospeţimea ieşite brusc la iveală şi care, poate, nici nu ar fi existat în afara gândului la ea şi în afara prezenţei lângă mine a acestei femei în halat de baie, cu părul dat pe spate şi cu o privire care venea de departe în ochii gânditori.

— Nu te superi dacă în relatarea mea nu o să fie o ordine cronologică strictă? am întrebat.

Ea a dat din cap. I-am povestit în ziua aceea despre multe: despre război, despre Rusia, despre călătorii, despre copilăria mea. Mi-au apărut în faţa ochilor cei mai feluriţi oameni: profesori, ofiţeri, soldaţi, funcţionari, colegi – şi ţări întregi s-au perindat prin faţa ochilor mei. Mi-am amintit peisaje subtropicale, pătrate regulate de pământ cafeniu, drumuri înguste şi albe şi scârţâitul, auzit de departe în aerul dogoritor şi nemişcat, al unui car amărât de lemn; ochii trişti ai unei vaci pipernicite şi slabe ca un schelet, înhămată alături de un măgar la plugul cu care un ţăran grec cu un burnuz de postav gri-închis şi cu o pălărie albă de pâslă ara pământul tare; şi cum în Turcia distanţa se măsoară cu ajutorul timpului – până în cutare loc nu sunt atâţia kilometri, ci atâtea ceasuri de

mers; vânturile îngheţate din Rusia centrală şi scârţâitul elastic al zăpezii sub picioare, apoi mări, fluvii, şi raţele sălbatice deasupra Dunării, pe urmă vapoare şi trenuri – tot parcursul inexplicabil al vieţii mele. Pe urmă am revenit la război şi la acele mii de cadavre pe care le-am văzut – şi brusc mi-a venit în minte cuvântul profesorului de rusă, rostit la serbarea de absolvire:

— Voi vă începeţi viaţa şi vă va fi dat să luaţi parte la ceea ce se numeşte lupta pentru existenţă. Spunând lucrurilor pe nume, ea este de trei feluri: lupta pentru a înfrânge, lupta pentru a distruge şi lupta pentru concordie. Sunteţi tineri şi plini de forţă şi, desigur, sunteţi atraşi de primul fel. Amintiţi-vă însă întotdeauna că cel mai uman şi cel mai profitabil dintre ele este lupta pentru concordie. Şi dacă veţi face din asta principiul întregii voastre vieţi, asta va însemna că acea cultură pe care noi ne-am străduit să v-o transmitem nu s-a dus fără urme, că voi aţi devenit adevăraţi cetăţeni ai lumii şi că noi, poate, nu am trăit în zadar pe lume. Pentru că, dacă nu ar fi aşa, ar însemna că noi n-am făcut decât să ne pierdem vremea. Noi suntem bătrâni, nu mai avem putere să făurim o lume nouă, nouă ne rămâne o singură speranţă – voi.

— Cred că a avut dreptate, am spus eu. Dar, din păcate, noi nu am avut întotdeauna posibilitatea să alegem acel fel de luptă pe care l-am considerat cel mai bun.

— Le-ai păstrat o bună amintire profesorilor tăi?

Eram aşezaţi amândoi pe canapea; am îmbrăţişat-o cu braţul drept şi, prin halatul flauşat, i-am simţit căldura trupului.

— Nu, nici pe departe tuturor, am spus eu şi am zâmbit gândindu-mă la unul dintre preoţi, care ne preda Sfânta Scriptură când eram deja în clasele mari; era un bărbat înalt, bramburit, într-o sutană liliachie de mătase. Spunea cu o voce plictisită:

— Există multe dovezi ale existenţei lui Dumnezeu. Există o dovadă juridică, există o dovadă logică, există o dovadă filozofică.

După care s-a gândit un minut şi a adăugat:

— Există chiar şi o dovadă matematică, dar am uitat-o.

— Unde ai intrat la universitate? La Paris?

— Da, şi nu a fost deloc simplu.

Şi i-am povestit că am avut nevoie să primesc de la fostul consul rus o dovadă pe care nu mi-o putea da decât el şi care înlocuia certificatul de naştere. Era un bătrânel mic şi supărat, cu o imensă barbă căruntă, care mi-a spus:

— Nu-ţi dau nimic. De unde să ştiu că eşti ăsta? Poate că eşti un infractor profesionist, poate eşti un criminal, poate eşti un bandit. Te văd pentru prima dată în viaţa mea. Cine te cunoaşte la Paris?

— Nimeni, am spus eu. Am aici câţiva colegi cu care am învăţat, dar ei sunt ca şi mine, nu îl cunoaşteţi personal pe nici unul, şi nu vă împiedică nimic să bănuiţi că fiecare dintre ei este un infractor profesionist şi un criminal, şi pe deasupra şi complicele meu.

— Pentru ce îţi trebuie această hârtie?

— Aş vrea să intru la universitate.

— Dumneata? La universitate?

— Da, dacă îmi veţi da totuşi această hârtie.

— Pentru asta, tătuţă, trebuie să ai liceul.

— Am diplomă de maturitate.

— Şi trebuie să ştii franceza.

— O ştiu.

— Păi unde ai putut să o înveţi?

— Acasă, în Rusia.

— Dumnezeu să te ştie, a spus el şovăind, poate că nu eşti bandit, nici nu afirm categoric, n-am pentru asta date concrete. Ia arată-mi diploma dumitale.

S-a uitat la ea şi pe urmă, deodată, a întrebat:

— De ce ai note mediocre la algebră şi la trigonometrie?

— Nu am înclinaţie spre aşa-numitele ştiinţe exacte.

— Ei, bine, o să-ţi dau hârtia. Dar uite ce e, pe răspunderea dumitale.

— Bine, am spus eu, dacă voi fi arestat şi închis, promit să nu vă pomenesc.

Am râs amintindu-mi de bătrânelul acela, şi a râs şi ea împreună cu mine, şi am simţit pe toată pielea braţului cum îi tresărea trupul. Pe urmă s-a ridicat, m-a privit – după cum mi s-a părut – cu reproş, a tras storurile, şi camera s-a făcut toată gri. Şi în liniştea care s-a lăsat ajungea până la mine numai muzica din apartamentul de sus, unde cineva cânta la pian foarte distinct şi lent, şi aveai impresia că pe geamul fluid cad, una după alta, imense picături sonore.

***

Nu aveam cum să nu remarc faptul că atitudinea mea faţă de ea era dominată de o stare de încordare, de care, după cât se părea, nu eram scutit nici o secundă. Dacă nu era dorinţa de a o avea aproape, era duioşie, dacă nu era duioşie, era o întreagă desfăşurare de alte sentimente sau stări sufleteşti pe care nu aveam nici cuvintele să le definesc, nici putinţa de a le găsi. În orice caz, datoram existenţei ei apariţia lumii, pe care până atunci nu o cunoscusem. Nu îmi imaginasem ce poate însemna apropierea fizică a unei femei – era şi curios pentru mine să mă gândesc că aş putea compara acest lucru cu idilele mele de dinainte. Ştiam că, de fapt, fiecare iubire este irepetabilă, dar asta era o afirmaţie foarte schematică şi aproximativă; la o privire cât de cât atentă, puteai descoperi întotdeauna că irepetabilitatea consta în câteva modulaţii ocazionale ale unor intonaţii ocazionale. Acum era altceva, ceva ce nu semăna cu ceea ce fusese şi, în toată experienţa mea sufletească, nu găseam nimic care să semene cu starea mea de-acum. Mi s-a părut că după potenţialul distructiv al acestei iubiri nu mi-ar mai rămâne resurse pentru nici un alt sentiment şi că, în

mod sigur, nimic nu ar rezista confruntării cu această amintire. Oriunde aş fi fost şi orice aş fi făcut, era de-ajuns să rămân pe gânduri câteva secunde, pentru ca în faţa mea să apară chipul ei cu privirea care venea de departe, zâmbetul ei în care era o impudoare atât de inocentă, de parcă ar fi fost complet goală. Şi în acelaşi timp, în ciuda atât de puternicei atracţii fizice pe care o exercita asupra mea, nu era ceva care să pară a fi cea mai furtunoasă pasiune, pentru că, după cum mi se părea mie, întotdeauna se făceau simţite fiorul unei purităţi de gheaţă şi un fel de uimitor dezinteres, care nu-mi era caracteristic. Nu ştiam că sunt capabil de astfel de sentimente; presupun însă că ele erau posibile numai faţă de ea – şi prin asta era ea de fapt pentru mine irepetabilă şi ieşită din comun.

Ca de fiecare dată când mi-a apărut în viaţă ceva nou, n-am putut spune ce anume l-a adus din neant. Gândindu-mă ce anume din Elena Nikolaevna produsese atracţia de neînvins pe care o exercita asupra mea, nu am găsit nici un răspuns. Cunoscusem femei mai frumoase decât ea, auzisem glasuri mai melodioase decât glasul ei; faţa ei imobilă şi ochii calm-umilitori mi-ar fi putut produce mai degrabă o impresie apăsătoare. Aproape că era lipsită de acea căldură sufletească pe care o preţuiam eu atât de mult, aproape că nu avea gingăşie sau, mai bine zis, ea se manifesta extrem de rar şi, întotdeauna, parcă fără voia ei. Nu era în ea nici un fel de „farmec“, această noţiune nu se potrivea deloc cu ea. Şi totuşi ea anume era irepetabilă şi ieşită din comun în imaginaţia mea, şi nimic nu mai putea schimba lucrurile.

Nu se putea spune despre ea că era ascunsă; dar îţi trebuia timp ca să o cunoşti sau trebuia să-i fii foarte apropiat sufleteşte ca să afli ce drum urmase viaţa ei până atunci, ce îi place, ce nu îi place, ce o interesează, ce i se pare de preţuit la oamenii cu care vine în contact. Foarte multă vreme nu mi-a fost dat să aud de la ea nimic care să-i fie caracteristic, deşi purtam discuţii pe cele mai diverse teme; de obicei, asculta în tăcere sau răspundea monosilabic. După multe săptămâni, abia dacă am aflat despre

ea ceva mai mult decât în primele zile, în ciuda faptului că nu avea nici un motiv să ascundă de mine ceva, indiferent ce. Era pur şi simplu o urmare a faptului că era reţinută din fire, ceea ce mie nu avea cum să nu mi se pară ciudat. Când o întrebam despre câte ceva şi nu voia să răspundă, eram de fiecare dată mirat, iar ea întreba:

— Dar pentru tine nu e totuna?

Sau:

— Dar ce-i atât de interesant la asta?

Iar pe mine mă interesa tot ce se referea la ea şi aş fi vrut să ştiu care îi fusese viaţa înainte de întâlnirea noastră.

Îi era caracteristică o lentoare sufletească ieşită din comun, care nu se potrivea cu iuţeala şi precizia mişcărilor ei în general, cu pasul sprinten, cu reflexele fizice instantanee şi fără greş. Doar în ceea ce constituia în sine o contopire subtilă de sufletesc şi fizic, de pildă în dragoste, numai aici se năruia de obicei armonia fără de cusur a trupului ei, iar pentru ea această neconcordanţă întâmplătoare avea întotdeauna ceva aproape chinuitor. Impresia aceea de stranie dizarmonie, aproape anatomică, pe care am remarcat-o la ea în seara primei noastre întâlniri, şi anume asocierea frunţii ei înalte, atât de pur conturate, cu zâmbetul acela lacom, nu era întâmplătoare. Exista la ea, în mod cert, o neconcordanţă între felul de a trăi al trupului ei şi felul cum, încet şi rămânând în urmă, se ţinea după această existenţă maleabilă viaţa ei sufletească. Dacă lucrurile acestea ar fi putut fi disociate, pentru a fi apoi uitate, ea ar fi fost cu desăvârşire fericită. A o iubi cerea un permanent efort de creaţie. Ea nu făcea niciodată nimic pentru a produce o impresie sau alta; nu se gândea niciodată ce efect vor avea cuvintele pe care le rostea. Ea exista în sinele ei, sentimentele ei faţă de ceilalţi erau dictate fie de o atracţie fizică, la fel de certă ca dorinţa de a dormi sau de a mânca, fie de o mişcare sufletească, asemeni mişcărilor sufleteşti ale majorităţii oamenilor, cu diferenţa că, în nici un caz, ea nu ar fi procedat altfel decât dorea. Pentru

ea dorinţele altora jucau un rol numai atunci când, sau numai atâta timp cât, coincideau cu propriile ei dorinţe. Pe mine mă frapase aproape din primele zile nepăsarea ei sufletească, indiferenţa faţă de ceea ce gândea despre ea interlocutorul ei. În schimb iubea, cu o iubire rece şi îndârjită, senzaţiile periculoase, tari.

Asta era firea ei, iar de schimbat, cred, era extrem de greu. Şi totuşi, pe măsură ce trecea timpul, începeam să sesizez la ea unele manifestări de căldură omenească, părea a se fi dezmorţit puţin. Eu eram insistent, punându-i întrebări despre absolut tot; ea îmi răspundea destul de rar şi în destul de puţine cuvinte. Mi-a povestit că crescuse în Siberia, într-un fund de provincie unde a stat până la cincisprezece ani. Primul oraş pe care l-a văzut a fost Murmansk. Nu a avut nici fraţi, nici surori; părinţii ei pieriseră pe mare, în timp ce călătoreau din Rusia spre Suedia: o mină plutitoare aruncase în aer vaporul pe care se aflau. Ea avea pe atunci şaptesprezece ani şi locuia la Murmansk. La puţin timp după aceea s-a căsătorit cu un inginer american, cel despre a cărui moarte subită fusese înştiinţată la Londra printr-o telegramă, cu un an în urmă. Mi-a spus că îl plăcuse pentru că avea o şuviţă albă, era un bun schior şi patinator şi povestea plin de talent despre America. Plecase cu el din Rusia; asta fusese cam pe când în celălalt capăt al acestei ţări imense, în nebunia cumplită a Războiului Civil, eu rătăceam prin stepele cu iarbă pârjolită ale sudului, sub soarele încremenit în înaltul cerului. Mi-a povestit despre o călătorie pe mare în jurul lumii, despre cum vaporul transatlantic pe care se afla a traversat într-o noapte Bosforul, apoi mările Marmara şi Egee, despre cât de cald era şi despre cum dansa foxtrot. Mi-am amintit acele nopţi şi zăpuşeala lor întunecată, şi cum stăteam ceasuri întregi pe malul înalt al strâmtorii Dardanele şi mă uitam din bezna înăbuşitoare la luminile vapoarelor imense care treceau atât de aproape de mine, încât auzeam muzica orchestrelor de pe ele şi urmăream şirurile de hublouri luminate ce se depărtau încet şi, pe măsură ce vaporul se îndepărta, se

contopeau într-o pată de lumină care mai întâi strălucea, apoi pălea, apoi se înceţoşa. Probabil că am văzut şi vaporul ei şi că m-am uitat după el cu încordarea aceea avidă şi oarbă în care mă aflam atunci, în toţi acei primi ani de stat în străinătate.

Ea a dus timp de mulţi ani o viaţă interesantă, plină de evenimente neaşteptate, de călătorii, de întâlniri, cu câteva idile „inevitabile“, după cum s-a exprimat ea. A fost în Austria, Elveţia, Italia, Franţa şi America, şi în fiecare dintre aceste ţări a stat destul de mult timp. În Anglia venise pentru prima dată cu doi ani şi jumătate în urmă.

— După aia totul a fost simplu.

— Simplu, adică Paris, rue Octave Feuillet, meciul Johnson – Dubois şi aşa mai departe? De altfel, pe ce contai de vreme ce nu aveai bilet de intrare? Pe speculanţi?

— Pe speculanţi sau pe întâmplare. După cum vezi, n-am dat greş.

— În unele privinţe ai dat.

Cu cât o cunoşteam mai bine, cu atât mă obişnuiam cu nefireasca disociere, atât de caracteristică pentru ea, dintre viaţa ei sufletească şi cea fizică. Probabil că această disociere o marcase dintotdeauna, dar acum era în ea ceva aproape dureros, şi nu o dată m-am gândit că acea perioadă din viaţa ei trebuie să fi fost precedată de un cutremur despre care eu nu ştiam nimic şi despre care evita să vorbească. Viaţa cu ea avea două capitole absolut distincte: apropierea senzuală, în care totul era în general firesc, şi apropierea sufletească, infinit mai dificilă, mai înceată şi care putea chiar să nu existe. Era inevitabil ca cea dintîi apreciere a oricărui bărbat care ar fi devenit amantul ei să fie greşită; şi ca aceste erori să se producă, întrucât erau absolut fireşti. Mi-am imaginat nu o dată succesiunea lor. Prima ar fi constat în a-şi imagina că evoluţia într-un fel sau altul a evenimentelor depindea de el, de bărbatul respectiv. De fapt, alegerea pornea întotdeauna de la ea, şi nu numai alegerea, ci şi prima mişcare greu sesizabilă, care determină declanşarea idilei şi care, nu de puţine ori,

conţine tot ceea ce se va petrece mai departe. Dar această particularitate a ei nu era, desigur, o excepţie: în foarte multe cazuri, după cum ştiam dintotdeauna, şi înnodarea şi deznodarea unei idile depind de femeie. Cea de a doua greşeală ar consta în a considera că ar putea fi vorba despre ceva definitiv. În realitate, acest lucru nu însemna nimic, sau aproape nimic, şi putea lua sfârşit în orice moment, fără nici un fel de explicaţie şi fără nici un fel de posibilitate de reluare. Iar a treia, cea mai importantă, era aceea că abia după mult timp şi numai în cazul unei rare şi fericite coincidenţe începea, în sfârşit, o adevărată idilă, care – dacă ar fi să judecăm după ceea ce era la vedere – era deja demult un fapt consumat. Am căutat îndelung ceva comparabil prin care să caracterizez acest lucru, dar nu am găsit: putea semăna, eventual, cu atingerea unor buze reci care se încălzesc cu încetul şi abia pe urmă îşi dobândesc pierdutul farmec arzător, sau nu îl dobândesc deloc şi lasă amintirea unei insatisfacţii de gheaţă şi un zadarnic regret că ar fi putut fi ceva şi nu a fost. Dar ceea ce era constant în receptarea ei era încordarea aceea inconştientă şi inerentă a tuturor forţelor sufleteşti, fără de care apropierea de ea nu ar fi putut fi decât ocazională şi episodică. Acest lucru nu era imprimat câtuşi de puţin de exigenţa ei excesivă, ci rezulta de la sine şi chiar părea să fie în afara voinţei ei. În orice caz, asta era situaţia şi, după cât se părea, nu putea fi altfel. Iar din puţinele ei mărturisiri nu era greu de tras concluzia că aşa gândiseră probabil, în linii mari, toţi cei care o cunoscuseră îndeaproape.

Amintindu-mi mult mai târziu întâlnirea mea cu ea şi felul cum a început totul, mi-a fost mai uşor să reconstitui acest lucru, închizând ochii şi excluzând cu bună ştiinţă conţinutul primei noastre convorbiri la cafenea, despărţirea în ploaie şi, în general, lucrurile al căror sens s-ar fi încadrat într-o povestire coerentă. Am simţit mai limpede ca niciodată în viaţa mea că totul se reducea la o mişcare oarbă şi obscură, la un şir de impresii vizuale şi auditive, odată cu care lua amploare o inconştientă şi de nebiruit atracţie musculară. Torsul lui Johnson, care îl pusese la pământ

pe Dubois, atingerea degetelor mele de braţul ei când am ajutat-o să urce în maşină, în general, muzica aceea mută a pielii şi a muşchilor, acel impuls de întâmpinare al trupului ei, de care poate că ea nici nu reuşea să fie conştientă – tocmai acesta era esenţialul şi predetermina ceea ce avea să urmeze. Ce ştia ea despre mine în seara aceea ceţoasă de februarie, de ce a aşteptat după aceea timp de o săptămână telefonul meu? Când mi-a zâmbit pentru prima dată, atât de neaşteptat, cu zâmbetul acela lacom al ei, am ştiut deja că o s-o am, şi ea a ştiut asta înaintea mea. Şi, desigur, acest lucru a fost precedat de năruirea acelui întreg univers de lucruri abstracte care dispreţuia latura primitivă, pur fizică, şi în care o originală filozofie de viaţă, construită pe respingerea apriorică a rolului covârşitor al unor momente materialiste era incomparabil mai importantă decât orice reacţie a simţurilor – a acelui univers care în seara aceea s-a dizolvat instantaneu în acea tăcută mişcare musculară. Când i-am spus aluziv Elenei Nikolaevna acest lucru, ea a răspuns zâmbind:

— Poate, pentru că fără filozofie am trăi totuşi, dar dacă nu ar fi celălalt lucru despre care vorbeşti, omenirea ar fi ameninţată, într-un fel sau altul, de dispariţie.

Deseori nu mă simţeam în largul meu în prezenţa ei, mai ales la început. Mi-am dat seama foarte repede că reacţiile ei la tot ceea ce se întâmpla nu erau la fel cu cele ale majorităţii femeilor. De pildă, pentru a o face să râdă, nu recurgeai la ceea ce înveselea orice femeie; pentru a o face să dea la iveală vreun sentiment trebuia să găseşti de la început o anume cale, cu totul alta decât una obişnuită. Iar pentru această complicată reaşezare a lumii emoţionale în care se producea apropierea mea de ea, am avut nevoie de mult timp şi de multe eforturi. Dar acum trăiam, în sfârşit, o viaţă adevărată, care nu consta pe jumătate – cum fusese întotdeauna până acum – din amintiri, regrete, presentimente şi o vagă aşteptare.

Făceam deseori lungi plimbări împreună prin Parisul pe care ea îl cunoştea pe bucăţi şi superficial. Îi arătam oraşul adevărat, nu cel despre care se scria în revistele ilustrate şi era perceput de regulă ca atare de către străinii care veneau aici o dată pe an pentru două săptămâni. Îi arătam cartierele sărace, muncitoreşti, străzile provinciale aflate departe de centrul oraşului, construcţiile de la periferie, unele plasate pe cheiuri, bulevardul Sevastopol la ora patru dimineaţa. Ţin minte stupoarea din privirea ei când a văzut rue St.Louis en l'Île – şi, într-adevăr, era greu de imaginat că, în acelaşi oraş în care existau acele avenues care porneau din Place de l'Étoile, putea exista trecătoarea aceea îngustă şi întunecoasă între două şiruri de case vechi de nu se mai ştie când, cu veşnicul lor miros de mucegai în faţa căruia era neputincioasă orice civilizaţie. Era deja primăvară târzie – şi atunci, după îndelungatul frig şi toate peisajele triste ale iernii, umblând fără nici o ţintă, vedeam un alt Paris: nopţile transparente, îndepărtata văpaie roşie peste Montmartre şi şirul neîntrerupt de castani de pe bulevardul Arago, unde, cine ştie de ce, ne-am pomenit de câteva ori la rând. Mergeam ţinând-o pe după talie, şi ea îmi spunea cu o voce leneşă şi liniştită, fără nici o umbră de protest:

— Ei, dragul meu, te porţi exact ca un apaş.

Uneori, înainte de a ne întoarce acasă, intram în vreo cafenea sau în vreun bar de noapte, şi ea se mira că, în orice zonă ne-am fi aflat, ştiam din vedere toţi chelnerii şi toate femeile care şedeau pe taburete la tejghea, în aşteptarea următorului client. Ea bea numai băuturi tari, avea o neobişnuită rezistenţă la băutură, care se explica, cred eu, printr-un îndelungat antrenament şi prin faptul că trăise în ţări anglo-saxone. Numai după ce bea cantităţi apreciabile de alcool devenea altfel decât era de obicei şi începea să tragă neapărat spre locuri unde nu aveam ce căuta. „Haidem la Bastilia, la *bal musette*, vreau să văd *gens du milieu*[12]. Haidem în rue Blondel, la vestita casă de toleranţă. E neinteresant, Lenocika. Dar aici unde se adună pederaştii? Tu trebuie să ştii, ce fel de

jurnalist eşti dacă nu ştii? Hai, te rog, îmi plac aşa de mult pederaştii! Fie, mergem, şi dacă o să bage cuţitul în mine, ce-o să faci? N-ai de ce să te vezi în postura asta inutil eroică, n-o să te rănească nimeni, asta e de obicei literatură lipsită de calitate.“ Uneori îi veneau nişte idei de-a dreptul absurde. Ţin minte că odată m-a întrebat de unde se pot cumpăra bomboane noaptea. Cum nu i-am bănuit adevăratele intenţii, i-am spus. Eram într-un taxi; i-a cerut şoferului să ne ducă acolo şi a ieşit din magazin cu braţele încărcate cu punguţe cu bomboane.

— Ce faci cu toate?

— Dragul meu, a spus ea pe un ton duios, cu totul altul decât al ei, după care mi-am dat seama că era complet beată, ceea ce până atunci nu observasem. Te sărut, fac tot ce vrei tu, dar trebuie să-mi îndeplineşti o mică dorinţă.

— Se pare că e de rău, am spus eu gândind cu voce tare.

— Uite, aşa de mică, a continuat ea arătându-mi unghia degetului mic. Tu trebuie să ştii, sunt sigură că ştii în ce raion al Parisului sunt fetiţele acelea de zece-cincisprezece ani care se prostituează.

— Nu, n-am nici cea mai vagă idee.

— Vrei să îl întreb pe şofer? O să fii pus într-o situaţie jenantă.

— Dar ce nevoie ai de fetiţele astea?

— Vreau să le împart bomboane. Înţelegi? Asta o să le facă plăcere.

Numai cu greu izbuteam să o fac să renunţe. Dar câteodată insista atât de mult, încât nu-mi rămânea decât fie să o reţin cu forţa, fie să cedez; şi, în felul acesta, am fost cam peste tot unde a vrut, şi observam că, de fapt, toate aceste locuri nu prea o interesau. Pur şi simplu dădea curs vreunei dorinţe ivite pe neaşteptate, dar de îndată ce aceasta devenea uşor de împlinit, îşi pierdea o mare parte din interes. Era gata la orice de dragul unor senzaţii tari. Dar nu erau senzaţii tari, nu erau decât, într-un caz, nişte peşti cu şepci gri-deschis, arătând o teamă respectuoasă faţă de poliţiştii care îşi făceau serviciul lângă intrarea la *bal musette*, în altul – nişte femei

dolofane dezbrăcate, cu trupuri ofilite şi cu o privire tâmpă, moartă, animalică în ochi, în al treilea – nişte tineri specifici unui anumit mediu, cu mersul legănat şi cu o inexplicabilă adiere de sifilis sufletesc pe figură. Şi ea spunea:

— Ai dreptate, e plictisitor.

Îi plăcea mersul în viteză cu automobilul. Odată, când m-a rugat să închiriez o maşină fără şofer şi ne-am dus în afara oraşului, am avut încredere să îi dau volanul şi a condus cu o viteză atât de nebunească, încât nu am fost deloc sigur că din această plimbare aveam să ne întoarcem acasă, iar nu în vreun spital. Ştia să şofeze foarte bine, dar la fiecare cotitură sau intersecţie îmi venea să închid ochii ca să nu ştiu ce se petrece. În cele din urmă, după ce doar printr-o minune, pare-se, am evitat cea de a treia catastrofă, i-am spus:

— Este deja a treia oară când era să ne ciocnim.

Fără a încetini, ea a ridicat mâna stângă, mi-a pus în faţa ochilor degetul arătător şi a răspuns:

— Prima.

— De ce?

— Pentru că după prima ciocnire n-am mai fi mers mai departe, n-am mai fi avut nici o posibilitate.

Dar pe drumul de întoarcere am refuzat categoric să o mai las la volan şi, în timp ce mergeam, ea mi-a spus:

— Nu te înţeleg, nici tu nu conduci mai încet; atunci de ce te temi? Te gândeşti că tu conduci mai bine decât mine?

— Nu, am spus eu, nu sunt sigur de asta. Dar eu ştiu drumul, ştiu care intersecţii sunt periculoase şi care nu, în timp ce tu mergi orbeşte.

Ea s-a uitat la mine cu o expresie stranie în privire şi a spus:

— Orbeşte? Eu cred că aşa e mai interesant; în general, totul e mai interesant aşa.

În perioada aceea am izbutit să scap, în fine, de obligaţiile ocazionale şi neinteresante de serviciu: mi-a fost comandată o serie de articole despre literatură. Elena Nikolaevna a venit într-o zi la mine – era prima dată când mă vizita – fără să mă anunţe, şi am rămas foarte mirat când, deschizând uşa la neaşteptata sonerie, am dat cu ochii de ea.

— Bună, a spus ea cercetând camera cu privirea, am vrut să te iau prin surprindere şi, mai ştii, să te găsesc în braţele alteia.

Stătea lângă rafturile cu cărţi, scotea la repezeală volum după volum şi le punea la loc. Pe urmă, brusc, s-a uitat la mine cu o privire fixă, cu o expresie pe care nu i-o mai văzusem niciodată.

— Ce e cu tine?

— Nimic, pur şi simplu mă interesa o carte. Am tot vrut să o citesc şi n-am reuşit să o găsesc nicăieri.

— Ce carte?

— *Măgarul de aur*, a spus ea repede. Pot să o iau s-o citesc?

M-am mirat că o interesa în asemenea măsură cartea aceea.

— Bineînţeles, am spus eu, dar nu e nimic formidabil în ea.

— Mi-a fost dăruită de soţul meu în timpul voiajului nostru de nuntă, începusem să o citesc şi mi-a căzut în mare. După aceea am întrebat peste tot de ea, dar n-am găsit-o. E drept că aceea era în traducere engleză, iar asta e în rusă. Ce scrii acum?

I-am arătat la ce lucram şi m-a întrebat dacă mă poate ajuta.

— Da, sigur, dar mă tem că o să te plictisească să scormoneşti prin cărţi şi să copiezi citate.

— Nu, din contră, chiar e interesant pentru mine.

A insistat atât de mult, încât am acceptat. Ceea ce avea de făcut era să copieze şi să traducă citatele subliniate de mine, citate care aveau să intre în articol ca ilustrare a temei literare pe care o tratam. Lucra atât de repede şi cu o asemenea uşurinţă, de parcă s-ar fi ocupat cu asta toată viaţa. A dat

la iveală şi cunoştinţe pe care nu aş fi bănuit că le are: stătea remarcabil de bine la capitolul literatură engleză.

— De unde ştii atâtea lucruri? am întrebat-o. Cu atâtea călătorii şi idile câte spui, cum de ai reuşit să citeşti toate astea?

— Dacă pe tine nu te-au împiedicat articolele despre lichele politice, ori despre indivizi care îşi trag pumni în plină figură, ori despre femei tranşate, de ce ar fi trebuit să mă împiedice pe mine idilele mele? Dacă sunt multe, idilele merg repede: un-doi, şi gata.

Şi s-a uitat la mine cu o privire zeflemitoare, ridicând ochii din cartea pe care o ţinea.

A început să vină la mine aproape în fiecare zi. Dacă se întâmpla să o îmbrăţişez, mă îndepărta şi spunea:

— Ne sărutăm diseară, acum trebuie să lucrăm.

Punea atâta seriozitate în ceea ce făcea, încât mi se părea fără să vreau caraghios. Dar nu puteam să nu îi apreciez ajutorul: avansam în lucrul meu de două ori mai repede. Câteodată venea de dimineaţă şi mă trezea, fiindcă, în virtutea unei obişnuinţe de ani de zile, mă culcam foarte târziu şi mă sculam târziu. Era sfârşitul lui mai, se făcuse deja cald. Ziua lucram împreună, seara mâncam împreună, pe urmă de cele mai multe ori plecam pe undeva, pe urmă o conduceam acasă şi aproape întotdeauna rămâneam la ea. Asistam la toaleta ei pentru noapte, iar când ieşea din baie, cu faţa deja fără fard şi cu buzele palide, de pe care ştersese rujul, îi dădeam jos halatul, o culcam pe pat şi o întrebam:

— Ai vrea un cântec de leagăn?

Când, noaptea târziu, după ce mă despărţeam de ea, ieşeam pe stradă şi mă îndreptam spre casă, viaţa mea începea să mi se pară neverosimilă: nu mă puteam obişnui cu faptul că, în sfârşit, nu era nici o tragedie în ea, că lucram la ceva care mă interesa, că exista o femeie pe care o iubeam cum nu mai iubisem pe nimeni, şi că nu era nici nebună, nici isterică, şi că nu trebuia să mă aştept în orice clipă de la ea fie la o pasiune dezlănţuită,

fie la o criză gratuită de răutate, fie, din senin, la un plâns nestăpânit. Tot ce însemnase până acum existenţa mea – regrete, insatisfacţie şi un soi de zădărnicie evidentă în tot ceea ce făceam – toate acestea au început să mi se pară foarte îndepărtate şi străine, de parcă mă gândeam la ceva care trecuse demult. Şi printre acele lucruri care piereau şi acele amintiri care se estompau era şi amintirea lui Alexander Wolf şi a povestirii lui „Aventură în stepă“. Cartea lui stătea ca şi înainte pe etajera mea, dar nu o mai deschisesem de multă vreme.

***

Odată, intrând în apartamentul ei – aveam cheia mea, dată de ea – am auzit-o pe Elena Nikolaevna cântând. Am rămas locului. Cânta cu voce scăzută o romanţă spaniolă. Era o melodie din acelea care pot să se nască numai în sud şi a căror apariţie nu ţi-o poţi imagina decât asociată cu lumina soarelui. Melodia aceea avea în ea, într-un fel de neînţeles, lumină, aşa cum altele pot avea zăpadă, aşa cum în altele poţi simţi noaptea. Când am intrat în cameră, ea a zâmbit şi mi-a spus:

— Lucrul cel mai nostim e că n-am bănuit niciodată că ştiu romanţa asta. Am auzit-o acum patru ani la un concert, pe urmă o dată, nu ştiu cum, la gramofon, şi uite acum mi-am dat seama că mi-o amintesc.

— Şi poate că, într-adevăr, am spus eu răspunzând fără să vreau gândului ei, până la urmă nu este totul chiar atât de deprimant şi nu toate lucrurile pozitive sunt întotdeauna şi neapărat iluzorii.

— Tu eşti de felul tău cald şi pluşat, a spus ea fără nici o legătură cu începutul discuţiei, şi când nu ironizezi, ideile tale sunt şi ele calde şi pluşate. Iar capacitatea de a gândi e un mare handicap pentru tine, fiindcă fără ea ai fi cu siguranţă fericit.

Pe mine mă interesa cel mai mult vechea întrebare, ce se întâmplase cu ea înainte de a veni la Paris. Ce anume, ce sentiment îngheţase pentru

atâta vreme în ochii ei şi de unde venea această răceală sufletească. Ştiam totuşi, dintr-o îndelungată experienţă, că farmecul sau puterea de atracţie a unei femei existau pentru mine numai atâta timp cât în ea rămânea ceva necunoscut, un teritoriu invizibil care să-mi dea posibilitatea – sau iluzia – de a-i crea din nou şi din nou imaginea, prezentându-mi-o aşa cum aş dori eu să o văd, nu aşa cum este ea în realitate. Nu mergeam chiar până la a prefera minciuna sau falsul unui adevăr prea banal, dar cunoaşterea mult prea profundă comporta un pericol cert: faptul că nu doream să mă mai întorc, ca în cazul unei cărţi citite şi înţelese. În acelaşi timp, dorinţa de a şti era întotdeauna strâns legată de sentiment, şi nici un fel de argumente nu puteau schimba acest lucru. În absenţa acestui pericol sufletesc şi a evidenţei lui, viaţa mi s-ar părea, cu siguranţă, prea fadă. Eram convins că o anumită perioadă din viaţa Elenei Nikolaevna era învăluită în umbră, şi voiam să ştiu ai cui ochi îşi lăsaseră imaginea nestrămutată în ochii ei, a cui răceală pătrunsese atât de adânc în trupul ei şi, mai important decât orice, de ce se întâmplase acest lucru.

Dar oricât de puternică era dorinţa mea de a afla, nu mă grăbeam, nădăjduiam că voi avea timp pentru asta. Am simţit pentru prima dată posibilitatea unei încrederi sufleteşti din partea Elenei Nikolaevna la un moment dat, când, aşezată lângă mine pe canapea, şi-a pus deodată mâinile pe umărul meu cu o mişcare nehotărâtă şi cu totul neobişnuită, şi gestul acesta care nu îi stătea deloc în fire a fost mai semnificativ decât orice cuvinte. I-am privit chipul; dar ochii nu reuşiseră încă să îi urmeze trupul şi îşi păstrau expresia liniştită. Şi m-am gândit că ea nu mai era deja cea care fusese cu un timp în urmă – şi, poate, nu avea să mai fie niciodată. Uneori, povestindu-mi lucruri neînsemnate despre o perioadă sau alta din viaţa ei, spunea „amantul meu de-atunci“ sau „era un amant de-al meu“ şi, de fiecare dată, auzind aceste cuvinte chiar din gura ei, cu referire la ea, încercam un sentiment neplăcut, deşi ştiam că era aşa şi nu altfel şi că nu puteam elimina după bunul meu plac nici un eveniment din

viaţa ei, pentru că, fără el, ea nu ar mai fi existat pentru mine, iar faptul de a fi avut un amant mai mult sau mai puţin ar fi făcut ca eu să nu o mai întâlnesc niciodată. În afară de asta, ea rostea cuvântul ăsta ca şi cum ar fi fost vorba despre un servitor oarecare şi, de fiecare dată, vremelnic.

Mi s-a întâmplat nu o dată să observ, cu constantă uimire, că femeile erau de obicei sincere cu mine şi îmi povesteau cu dragă inimă viaţa lor. Am ascultat o mulţime de mărturisiri, unele care chiar mă făceau să mă simt stânjenit. Cel mai inexplicabil mi se părea faptul că aproape cu niciuna dintre interlocutoarele mele nu aveam de fapt nici o relaţie, nu eram decât simple cunoştinţe. Nu o dată mi-am pus întrebarea: prin ce se pot justifica, la drept vorbind, asemenea confesiuni, lipsite de absolut orice motivaţie, fie interioară, fie exterioară? Dar cum, la urma urmelor, nu mă interesa peste măsură acest lucru, n-am pierdut niciodată prea multă vreme cu analizarea lui. Ştiam doar că femeile erau deschise cu mine şi că acest lucru mi-era mai mult decât suficient, fiindcă mi se mai întâmpla să pic din pricina lui în situaţii penibile. Elena Nikolaevna era o excepţie în această privinţă. Era, ce-i drept, capabilă să repete de câteva ori „fostul meu amant“ sau „amantul meu de-atunci“, dar pe un ton de parcă ar fi spus „spălătoreasa mea“ sau „bucătăreasa mea“ – şi asta era tot. Foarte rar avea clipe de sinceritate; atunci povestea câte ceva şi, dintr-odată, era dură faţă de mine – spunea lucrurilor pe nume, cu detalii prea naturaliste, şi îmi părea rău pentru ea. Dar lucrul despre care nu vorbise până atunci niciodată, în nici un fel de împrejurare, era viaţa ei sufletească.

Într-o seară eram la ea; prin perdelele ridicate pe jumătate răzbătea din stradă lumina mată a felinarelor sferice. Aplica de deasupra canapelei ei era aprinsă. M-am ridicat şi m-am apropiat de fereastră. Cerul era senin şi plin de stele.

— Uneori mi-e milă de tine, am spus. Am impresia că ai fost nu o dată înşelată şi că după aceea, de câte ori ţi s-a întâmplat să spui ceva pe care

mai bine îl treceai sub tăcere, te-ai căit. Mă tem că printre adoratorii tăi au fost oameni care nu se pot numi gentlemeni şi că acum, după ce te-ai ars cu supa, sufli şi în iaurt.

Ea s-a întors. Tăcea, cu o expresie absentă şi distantă pe chip.

— Dar, am continuat eu, poate ai un fel de pneumotorax sufletesc. Ce doctor a avut cruzimea să facă aşa ceva?

— Acum doi ani, la Londra, a spus ea cu o voce calmă şi leneşă, am cunoscut un bărbat.

Şi o anumită intonaţie a ei, aproape insesizabilă, m-a făcut să devin deodată atent. Mi s-a părut că dacă mă apropiam de ea, sau dacă mă aşezam în fotoliul de lângă canapea, sau, oricum, dacă fac câţiva paşi prin cameră, chiar cea dintâi mişcare a mea avea să îi schimbe starea de spirit, iar eu nu aveam să mai aflu ce voise să-mi spună. Nici măcar nu am întors capul – şi aşa, încremenit şi încordat, am început să îi ascult povestea. A vorbit de data asta cu o sinceritate deplină şi lipsită de apărare: s-a petrecut ceea ce aşteptam demult, cu perseverenţă.

Începutul fusese la o serată, la nişte cunoscuţi ai ei. Gazda era un bărbat la cincizeci de ani, iar soţia lui era cu douăzeci de ani mai tânără.

Am vrut să întreb ce importanţă aveau pentru desfăşurarea povestirii amănuntele legate de vârsta gazdelor, dar am tăcut.

După o masă îmbelşugată, au urmat tot felul de improvizaţii. Unul dintre oaspeţi a cântat suficient de bine, un altul a declamat nişte versuri, o doamnă a interpretat un dans foarte frumos. Ultimul s-a produs un bărbat înalt, care a cântat la pian câteva piese de Scriabin. Această muzică a produs o impresie extrem de apăsătoare asupra Elenei Nikolaevna, impresie pe care ea a legat-o fără voie de interpret. Când, pe la mijlocul serii, el a invitat-o la dans, ea a trebuit să facă un efort ca să nu-l refuze. Dar el dansa minunat şi s-a dovedit, după cum s-a exprimat ea, cel mai interesant interlocutor pe care îl întâlnise vreodată. Avea un chip palid şi ochi foarte strălucitori. Spunea lucruri inteligente, pline de adevăr şi care,

nu se ştie cum, se potriveau tot timpul cu ritmul muzicii după care dansau. Acest om era un prieten al amfitrionului şi amantul soţiei acestuia. Elena Nikolaevna vedea privirea insistentă a ochilor ei albaştri, care nu se desprindeau nici o clipă de partenerul ei.

Au vorbit despre America, despre Hollywood, despre Italia, despre Paris, el le cunoştea foarte bine pe toate, de parcă trăise peste tot ani de zile. Citise toate cărţile apărute în ultimii ani, era extrem de bine pus la punct în această privinţă; era meloman şi nu se pricepea deloc la pictură. Când serata s-a terminat şi el s-a apropiat ca să-şi ia rămas bun, ea a observat cu mirare, pentru prima oară, că nu era foarte tânăr: figura lui suferise parcă în acele câteva minute o schimbare stranie. Dar ea şi-a amintit de această impresie abia mult mai târziu.

A trecut o săptămână, el i-a telefonat şi s-au întâlnit la un restaurant unde au luat cina. El a fost iarăşi ca în seara când s-au cunoscut. Cânta acolo o orchestră de ţigani unguri – cu sunete tânguitoare de vioară, cu nelipsitele lungiri penibil de ispititoare ale melodiei, care se curmau brusc pentru ca după aceea să înceapă un ritm îndrăcit, aducând cu imaginea sonoră a unei curse de cai pe o imensă câmpie imaginară. El a ascultat atent şi pe urmă a spus:

— În Europa există o singură ţară unde se poate înţelege cu adevărat ce este spaţiul: Rusia. Dar poate că dumitale nu-ţi place geografia, mai cu seamă la restaurant. Nu ţi se pare că tot ce se petrece este de fapt miraculos?

— Am auzit atât de des această frază, încât pentru mine şi-a pierdut puterea de convingere.

— Cu toate astea, chiar aşa e, iar sărmanii dumitale interlocutori aveau dreptate.

— Uneori nu e nimic mai plictisitor decât să ai dreptate.

— Asta aşa e. Dar dacă îţi dai osteneala să urmăreşti succesiunea evenimentelor unei vieţi omeneşti, trebuie să admiţi că aproape

întotdeauna e în ea ceva miraculos.

— Foarte adesea e pur şi simplu ceva neinteresant. Şi în multe cazuri este de neînţeles de ce unele vieţi au fost trăite de fapt atât de fără rost şi fără sens.

— Eu cunosc o biografie, a spus el, biografia unui biet tânăr evreu din Polonia, născut în familia unui băcan şi al cărui vis era să se facă croitor. A luat parte la război, a fost luat prizonier, a luptat, a fost rănit şi, după ce a pătimit o groază, a ajuns în Anglia, unde a izbutit să se facă croitor, aşa cum sperase dintotdeauna. Visase la asta în tranşee care musteau de apă, în zgomotul canonadelor, în spital, în captivitate. Şi după ce a primit prima comandă, a făcut o pneumonie şi în zece zile a murit. Ca să vezi ce teribilă înşiruire, ce sfârşit!

— Vezi aici manifestarea vreunui sens înalt?

Figura lui a devenit gravă, ochii lui strălucitori au privit-o fix.

— Dar dumitale nu ţi se pare evident? A fost o fugă spre moarte. El visa să se facă croitor aşa cum alţii visează la glorie sau la bogăţie. Soarta l-a ţinut în viaţă parcă anume ca să-şi poată atinge ţelul. Nu a fost ucis pe front, nu a pierit în prizonierat, nu a murit de o gangrenă sau de o septicemie în spital. Şi când, în sfârşit, visul i s-a împlinit, iată că realizarea lui purta în ea moartea lui, spre care el a tras cu atâta stăruinţă tot timpul. Fiecare viaţă devine clară – vreau să spun, mişcarea ei, datele ei particulare – numai atunci, în ultimele momente. Ştii legenda persană cu grădinarul şi moartea?

— Nu.

— La un şah a venit odată grădinarul lui şi i-a spus peste măsură de tulburat: dă-mi cel mai iute cal al tău să plec cât mai departe cu putinţă în Ispahan. Acum o clipă, lucrând în grădină, mi-am văzut Moartea. Şahul i-a dat calul şi grădinarul a plecat în goană spre Ispahan. Şahul a ieşit în grădină: acolo stătea Moartea. El i-a spus: De ce mi-ai speriat grădinarul, de ce te-ai arătat în faţa lui? Moartea i-a răspuns şahului: N-am vrut să fac

asta. M-am mirat că l-am văzut pe grădinarul tău aici. La mine în carte e scris că îl voi întâlni la noapte, departe de-aici, în Ispahan.

Pe urmă a adăugat:

— Ştiu multe situaţii în care sensul unui astfel de impuls este foarte clar. Ţi-am vorbit despre croitorul acela. Uite şi un alt exemplu: un ofiţer rus care a luat parte la marele război, civil după aceea, din Rusia. A stat vreme de şase ani în linia întâi. Aproape toţi tovarăşii lui îşi găsiseră moartea. A fost de mai multe ori rănit, odată s-a târât sub focul inamic, cu două gloanţe în trup, patru kilometri. Nu o dată a scăpat de moarte doar printr-o minune. Dar a rămas în viaţă. Pe urmă războiul s-a sfârşit şi el a ajuns în paşnica Grecie, unde părea că nu e ameninţat de nimic. La o zi după ce a ajuns, mergând noaptea pe la marginea unui orăşel, a căzut într-un puţ şi s-a înecat. Atunci, gândeşte-te, a meritat să se târască sub gloanţele inamice, să îşi piardă cunoştinţa de istovit ce era, să facă asemenea eforturi cumplite, a meritat tot curajul acela neînfrânt şi tot eroismul acela, pentru ca într-o noapte să se înece într-un puţ după ce tot ce însemna pericol rămăsese în urmă?

— Şi crezi că sensul a tot ce există se reduce la acest fatalism îngrozitor?

— Ăsta nu e fatalism, ăsta e mersul vieţii, ăsta e sensul fiecărei mişcări. Mai bine zis, nu sensul, ci valoarea.

— După cât se pare, ţi-ai dedicat mult timp analizării acestei chestiuni. Probabil că ţi s-a întâmplat să te gândeşti în ce măsură propria dumitale viaţă…

Dintr-odată, el a devenit şi mai palid. Viorile cântau, cântul lor îţi pătrundea în suflet.

— Cu mulţi ani în urmă, a spus el, mi-am întâlnit moartea, am văzut-o la fel de clar ca grădinarul acela persan. Dar graţie unei întâmplări neobişnuite, m-a ratat. *Elle m’a raté*, nu ştiu cum să spun altfel. Eram foarte tânăr, zburam pur şi simplu spre ea, şi iată că întâmplarea de care ţi-

am pomenit m-a salvat. Acum mă îndrept fără grabă spre ea – şi de fapt, trebuie să îi fiu recunoscător pentru că, după cât se vede, a greşit pagina, aşa încât mi-a dat fericirea să mă uit în ochii dumitale şi să îţi fac aceste expozeuri filozofice.

— Am avut impresia că în momentul acela totul îmi era potrivnic, a spus Elena Nikolaevna, serata aceea, muzica, chipul acela cu ochi strălucitori. Dar mai aveam încă putere să mă opun. Nu mi-a ajuns însă pentru mult timp.

Se întâlnea cu el cam o dată pe săptămână. După prima întâlnire, cea de la restaurant, el şi-a schimbat pentru o vreme stilul filozofic, cum l-a numit ea; vorbea despre curse, despre filme, despre cărţi, iar ei, pe măsură ce afla mai multe, îi devenea tot mai limpede că el era cu un cap mai sus decât toţi cei pe care avusese ocazia să îi întâlnească până atunci. Şi totuşi, în ciuda acelor lucruri inteligente şi de netăgăduit, în ciuda faptului că în faţă i se deschidea un întreg univers necunoscut ei, totul purta pecetea unei disperări reci şi liniştite. Înlăuntrul ei, ea se împotrivea fără contenire. Nu avea ce opune ideilor lui, ar fi fost o înfruntare prea inegală şi gata pierdută. Dar toată fiinţa ei protesta, ea ştia că lucrurile nu erau aşa cum spunea el, iar dacă erau, atunci trebuia şi merita să facă un efort supraomenesc, să uite totul imediat şi să nu se mai întoarcă niciodată la el.

— Orice dragoste e o încercare de a-ţi întârzia soarta, e iluzia naivă a unei scurte nemuriri, spunea el într-o formă sau alta. Şi totuşi, ăsta e probabil cel mai bun lucru pe care ne este dat să îl cunoaştem. Dar şi aici, desigur, e lesne de văzut travaliul încet al morţii. „*Vouloir nous brûle et pouvoir nous détruit*“[13]; ai să găseşti asta în *Pielea de sagri* de Balzac.

Ea s-a întrebat: ce îi dădea acestui om puterea de a trăi? Pentru el, lucrurile în care credeau ceilalţi nu existau, chiar şi cele mai bune şi cele mai frumoase dintre ele îşi pierdeau farmecul în clipa când erau atinse de el. Dar puterea cu care atrăgea era de neînvins. Elena Nikolaevna ştia că era ceva inevitabil şi, când i-a devenit amantă, i s-a părut că îşi aminteşte

ceva întâmplat deja demult. Iar nu mult după aceea, ea a înţeles cum putea exista acest om şi ce îl susţinea în această lungă călătorie în întâmpinarea morţii: era morfinoman. Odată l-a întrebat cum s-a putut întâmpla ca el, cu inteligenţa şi înzestrarea lui, el care le era, fără doar şi poate, superior tuturor acelora pe care îi cunoscuse ea, să ajungă până la un asemenea stadiu de deznădejde.

— Asta e pentru că mi-am ratat moartea, a răspuns el.

Idila lor a fost umbrită şi de o întâmplare tragică. Amantei avute înaintea ei, şi anume amfitrioana casei în care Elena Nikolaevna auzise pentru prima dată muzica lui Scriabin, i-a fost cu neputinţă să se împace cu noua situaţie. Scria scrisori de ameninţare, ameninţa cu dezvăluiri, pândea ceasuri întregi intrarea casei lui. Era o femeie absurdă, care – după cum spunea el – trăise toată viaţa cu mintea numai la fleacuri, pe urmă se îndrăgostise de el şi asta îi umpluse cu totul existenţa. Dacă o iubea? Nu, se încurcase cu ea şi lucrurile se întinseseră. Dar s-au sfârşit tragic: femeia s-a otrăvit, lăsându-i soţului o scrisoare în care i-a povestit în detaliu istoria amorului ei şi i-a explicat că îşi ia viaţa pentru că acel bărbat nu mai voia să trăiască cu ea. Şi, cu o cruzime naivă, a adăugat: tu, care m-ai iubit atât, tu trebuie să înţelegi.

El a încercat să o obişnuiască pe Elena Nikolaevna cu morfina şi, de fapt, acesta a fost singurul lucru care nu i-a reuşit. După prima încercare simţise, după cum a spus ea, o limpezime pe care nu şi-o imaginase până atunci, dar după aceea i-a fost rău şi nu a mai repetat niciodată această experienţă. În rest, simţise doar o sfârşeală şi faptul că finalul era moartea. Ceea ce percepuse la început ca pe ceva interesant, ca pe o nouă posibilitate de înţelegere a lumii, începea să i se pară treptat ceva banal. Ceea ce considerase întreaga viaţă ca fiind important şi esenţial îşi pierdea cu repeziciune şi iremediabil valoarea. Ceea ce îi plăcuse înceta să îi mai placă. I se părea că totul se veştejeşte şi că, iată, rămâne doar – când şi când – o exaltare teribilă, iar după ea – un pustiu. I se părea că o separau

de întâlnirea cu el ani întregi de viaţă obositoare şi că în ea nu mai rămăsese nimic din fosta Lenocika, cea care fusese parcă până nu cu foarte mult timp în urmă. I se schimbase până şi firea, mişcările îi deveniseră mai lente, reacţiile ei la ceea ce se petrecea îşi pierduseră vigoarea, într-un cuvânt, totul era ca şi cum ar fi căzut într-o profundă boală sufletească. Simţea că dacă avea să mai continue, va sfârşi prin a înceta să existe sau a se prăbuşi într-o prăpastie rece. Încercările pe care le-a făcut pentru a schimba viaţa lui – fiindcă nu încăpea nici o îndoială că îl iubea – nu au dus la nimic. Iar căldura pe care o avea în fiinţa ei s-a dus treptat, până a dispărut.

Şi, iată, aşa cum cineva aproape intoxicat cu gaze şi pe jumătate inconştient mai are puterea să se târască până la fereastră şi să o deschidă, tot aşa a avut şi ea puterea ca, trezindu-se într-o dimineaţă, să îşi strângă lucrurile şi să plece la gară, iar de acolo la Paris. Înainte de asta însă, făcuse tot ce îi stătuse în putinţă încercând să îl readucă la o viaţă cât de cât normală. Mi-a relatat ultima discuţie pe care o avusese cu el. A fost într-o seară, la el acasă. El stătea pe un fotoliu, avea faţa obosită şi ochii stinşi. Ea i-a spus:

— E atât de monstruos totul în viaţa ta, încât simt că nu pot face nimic. Tu spui că mă iubeşti?

El a dat a încuviinţare din cap.

— Ţi-a dat prin minte că pot avea un copil?

— Nu.

— Mă gândesc că am acelaşi drept să fiu mamă ca oricare altă femeie.

El a ridicat din umeri.

— Aş putea să mă căsătoresc cu tine. În acelaşi timp, e clar că ar fi absurd. Nici una, nici alta nu sunt posibile. De ce? Tu te consideri condamnat la moarte. Dar noi toţi suntem condamnaţi la moarte.

— Altfel.

— De ce?

— Pentru că toţi înţeleg lucrul ăsta doar teoretic, eu însă ştiu ce e asta. De ce? Nu pot să explic. Sunt închisori în care deţinuţii sunt lăsaţi să iasă în oraş, sub cuvânt de onoare, pentru o zi sau două. Sunt îmbrăcaţi ca toţi ceilalţi, pot să mănânce la restaurant sau pot să se ducă la teatru. Dar ei nu sunt totuşi ca ceilalţi, nu-i aşa? Eu am fost lăsat pentru o vreme; eu nu pot nici să gândesc, nici să trăiesc ca toţi ceilalţi, fiindcă eu ştiu că sunt aşteptat.

— Asta e o formă de nebunie.

— Poate. Apropo, ce înseamnă nebunie?

— Înţelege, totuşi, că asta nu poate continua aşa. Eu nu pot să trăiesc aşa.

— Orice alt fel de viaţă ţi s-ar părea acum neinteresant şi lipsit de atractivitate. Tu n-ai să mai fii niciodată cum ai fost înainte.

— De ce?

— În primul rând, pentru că este puţin probabil.

— Şi în al doilea rând?

— În al doilea rând, pentru că eu nu voi admite.

— Vrei să spui că ai să mă opreşti?

— Da.

— În ce fel?

— N-are importanţă, i-a-o cum vrei.

Dacă discuţia asta nu ar fi avut loc, probabil că ea ar mai fi rămas cu el o vreme. Dar ideea că putea fi silită la ceva sau ţinută prin vreo ameninţare n-a putut-o suporta.

Şi, după ce a plecat de la el, s-a convins că vorbele lui erau în mare parte adevărate. Apropierea de el o otrăvise, poate pentru mult timp, poate pentru totdeauna. Şi iată, parcă abia acum, pentru prima dată după luni şi ani, ea simţea că era posibil ca lucrurile să nu fie ireversibile. Şi a spus, exact aşa, această frază:

— Şi, uite, abia acum încep să mă gândesc că, poate, nu e fără întoarcere.

Am plecat de la fereastră şi m-am aşezat lângă ea pe canapea.

— Ce cald eşti, a spus ea.

— El nu ştie, desigur, unde eşti, nu?

— Nu, el ştie numai că am plecat. Nu cred că mă poate găsi. Pot să mă întind? M-a obosit că ţi-am povestit asta. Şi oricum, am ştiut mereu că la un moment dat voi povesti cuiva despre viaţa mea, pentru că mă va întreba despre ea şi pentru că în clipa aceea eu voi fi îndrăgostită de el. Vezi cât de demult am ştiut despre tine?

— Da, aşa e. Dar mai pe urmă ai să povesteşti altcuiva despre mine. Şi o să spui: scria necrologuri, şi comentarii sportive, şi articole despre o femeie tăiată în bucăţi – şi mai ce, Lenocika?

— Ce? Că tu ai înţeles mai bine decât ai ştiut să spui, şi că inflexiunile din vocea ta au fost mai grăitoare decât cuvintele pe care le-ai spus. Dar poate nu o să spun nimănui.

***

M-am întors iarăşi acasă pe străzile pustii ale nopţii şi, în ciuda faptului că aş fi vrut să dorm şi să nu mă gândesc la nimic, nu puteam scăpa de gândurile ce mă purtau la bărbatul despre care îmi povestise Elena Nikolaevna. Ce se putuse întâmpla cu el, ce îi provocase acel soi cumplit de boală sufletească? Ştiam că a căuta momentul de pornire, cel din care începe orice suferinţă sufletească, este întotdeauna dificil şi, cel mai adesea, nu duce la absolut nimic. În afară de asta, chiar dacă aş fi găsit un răspuns cât se poate de clar la această întrebare, nu aveam nici o posibilitate să îl verific. Şi pe urmă, ce aveam eu, de fapt, cu acest om? În fond, m-am convins o dată în plus că, în virtutea unei întâmplări care se repeta invariabil, sau poate în virtutea unor alte cauze neştiute de mine, în

fiecare idilă a mea existase întotdeauna o dimensiune tragică inutilă, iar asta nu se întâmplase aproape niciodată din vina mea. Mai întotdeauna, fusese vina câte unuia dintre predecesorii mei, vină pe care, vrând-nevrând, trebuia să o ispăşesc eu. Au existat situaţii când soarta a fost peste măsură de persiflantă cu mine. Nu pot uita episodul trăit cu o femeie remarcabilă din multe puncte de vedere, dar care făcea notă aparte printr-o inexplicabilă fire infernală; am stat cu ea câţiva ani, mi-era sincer milă de ea şi am făcut tot ce mi-a stat în putinţă pentru a o face mai puţin nefericită, ea însăşi fiind cea dintâi victimă a propriilor defecte. Această lungă perioadă de linişte sufletească a avut în cele din urmă un efect binefăcător asupra ei – iar după aceea a plecat de la mine, insistând în mod special asupra faptului că nu are nici un fel de resentiment faţă de mine, ceea ce, a considerat ea în naivitatea-i inconştientă, trebuia să mi se pară aproape o fericire nemeritată. Iar după o vreme, noul ei amant, un om foarte simpatic în general, mi-a spus că ea i-a povestit mult despre mine şi că este bucuros să mă cunoască, că ea e o femeie formidabilă, cu un caracter ireproşabil, lucru atât de rar – a remarcat el – în nervosul nostru secol.

Şi a început să mi se pară că, în general, rolul meu constă în a apărea după o catastrofă şi că toate femeile de care îmi este dat să mă apropii sufleteşte au fost negreşit înainte de asta victime ale unei nefericiri. Unele cazuri au luat o întorsătură mai tragică, altele mai puţin tragică, dar uşor nu mi-a fost niciodată, iar lucrurile erau cu atât mai complicate cu cât eu, potrivit unui vechi şi nesănătos obicei de care nu mă puteam dezbăra, reflectam tot timpul la ele, în loc să le iau aşa cum erau, şi construiam în jurul lor un întreg sistem de supoziţii inutile, despre cum ar fi fost dacă ar fi fost altfel. Căutam întotdeauna cauzele care duseseră la o catastrofă sau la alta – şi, iată, acum mă gândeam la călătoria mea la Londra, la individul acela cu atracţia lui de neînţeles pentru tot ceea ce purta în sine ideea de moarte. Prin ce se putea explica apariţia unei asemenea infirmităţi

sufleteşti? Nu aveam, evident, nici un fel de date pentru a judeca asta. Dar era o problemă care mă interesa, pe lângă toate celelalte, şi pur teoretic, aşa cum m-ar fi putut interesa orice problemă psihologică. Judecând după vârsta lui – Elena Nikolaevna spusese la un moment dat că el era cu vreo zece ani mai în vârstă decât mine – participase probabil la război; să-l fi influenţat acest lucru? Cunoşteam, din propria mea experienţă şi din cea a multor tovarăşi ai mei, ireparabilul efect distructiv pe care îl are aproape asupra oricărui om faptul de a fi luptat într-un război. Ştiam că permanenta apropiere a morţii, faptul că văzusem oameni ucişi, răniţi, muribunzi, spânzuraţi şi împuşcaţi, că văzusem pălălaia aceea enormă, roşie în aerul îngheţat al nopţii de iarnă, deasupra copacilor arşi, cadavrul calului meu şi senzaţiile acelea sonore, alarma, exploziile proiectilelor, şuierul gloanţelor, strigătele disperate ale nu ştiu cui – ştiam că toate acestea nu vor trece niciodată nepedepsite. Ştiam că amintirea tăcută, aproape inconştientă despre război urmăreşte o sumedenie de oameni care au trecut prin el, şi că în toţi s-a rupt ceva odată pentru totdeauna. Ştiam în sinea mea că ideile omeneşti normale despre valoarea vieţii, despre necesitatea legilor morale de bază – să nu ucizi, să nu furi, să nu siluieşti, să ai milă – toate astea se refăcuseră încet-încet în mine după război, dar îşi pierduseră puterea de convingere de dinainte şi deveniseră doar un sistem moral teoretic, cu a cărui corectitudine relativă şi cu a cărui necesitate nu puteam, în principiu, să nu fiu de acord. Şi că acele sentimente care trebuiau să existe în mine şi care au condiţionat apariţia acestor legi fuseseră spulberate de război, ele nu mai existau şi nu fuseseră înlocuite de nimic.

Nu se putea, desigur, ca el să nu ştie toate aceste lucruri pe care le ştiam eu. Dar, pe de altă parte, sute de mii de oameni au trecut prin asta şi nu şi-au pierdut minţile. Nu, desigur, normal era de presupus că în viaţa lui avuseseră loc nişte evenimente deosebite, despre care nu ştia nimic nici chiar Elena Nikolaevna şi care predeterminaseră starea lui de-acum.

Ce însemna, de pildă: *Elle m’a raté*? În orice caz, în ochii ei încremenise pentru multă vreme, fixă şi nefirească, o expresie calmă, ca o imagine uitată în oglindă – şi lucrul ăsta era legat deja de mine în mod direct, nu ca tot restul, care, din păcate, era şi el legat de mine. Simţeam uneori, iar în noaptea aceea, în timp ce mă întorceam acasă, în mod deosebit, o iritare neobişnuită împotriva imposibilităţii de a scăpa de acea lume de fapte, gânduri şi amintiri, a căror mişcare dezordonată şi tăcută însoţise întreaga mea viaţă. Eram gata uneori să îmi blestem memoria care păstrase pentru mine multe lucruri fără de care mi-ar fi fost mai uşor să trăiesc. Dar de făcut nu puteam face nimic, şi doar în rare perioade ale existenţei mele, care mi-au impus o maximă concentrare a forţelor sufleteşti, toate acestea s-au depărtat pentru o vreme de mine, pentru ca după aceea să se întoarcă din nou.

Am făcut jumătate din drum pe jos, apoi am oprit un taxi şi, odată ajuns acasă, am adormit ca mort.

Ţin minte că a doua zi a fost o vreme minunată, cu soare şi un cer albastru cu nori cirus albi. Lucram cu spor şi, după câteva ore, scrisesem deja un articol amplu, de data asta nu despre o crimă şi nici despre o bancrută, ci despre anumite particularităţi la Maupassant. Elena Nikolaevna îmi spusese în seara aceea că se simte cu câţiva ani mai tânără: se supunea, după cât se pare, aceleiaşi mişcări involuntare ca şi mine, declanşată de la bun început, din ziua primei mele vizite la ea şi în cursul săptămânii care o precedase.

La un moment dat, după ce lucrase împreună cu mine o jumătate de zi, mi-a spus că în seara aceea este invitată la teatru şi că ne vom vedea abia în dimineaţa următoare. „O să te trezesc cum se luminează“, mi-a spus ea la plecare. Ştiam că se duce la teatru cu o veche prietenă a ei, pe care o întâlnise întâmplător la Paris. O văzusem de două sau de trei ori, era o femeie elegantă, destul de frumoasă; dar când dădeam cu ochii de ea, indiferent de moment, mă apuca, nu ştiu de ce, pofta de mâncare. Chiar

dacă mă aflam după un mic dejun copios, vederea ei mă făcea să mă gândesc invariabil la mâncare şi, când închideam ochii, în faţă îmi apăreau difuz jamboane, nisetru, somon, homari; femeia asta purta cu ea, fără să ştie, o întreagă lume de imagini gastronomice pe care le stârnea. N-am ajuns niciodată până la capăt cu analiza cauzei acestui fenomen; şi cum nu aveam cunoştinţe comune cu ea, nici măcar nu am aflat dacă avea acelaşi efect şi asupra altora sau acesta era rezultatul unei perversităţi proprii mie, în care caz era cu atât mai de neînţeles. Era căsătorită cu un francez, un ins amabil şi fără personalitate.

— Tu du-te la mine, dacă vrei, te serveşte Anny, a spus Elena Nikolaevna.

Eu am refuzat însă şi, la nouă şi jumătate seara, m-am dus la restaurantul rusesc. Apropiindu-mă, mi-am amintit de romanţele ţigăneşti şi de Voznesenski. Cum am intrat, am şi dat cu ochii de el. Nu era singur: la masa lui, cu spatele către mine, era aşezat un bărbat într-un costum gri-deschis, cu un păr blond care nu îi acoperea bine începutul de chelie. Voznesenski mi-a făcut semn cu mâna şi, ridicându-se de pe scaun, m-a invitat să mă apropii. Când am ajuns la masa lor, mi-a spus:

— Sunt sincer bucuros că te văd, dragă prietene. Iată, îngăduie-mi să vă fac cunoştinţă: Saşa Wolf în persoană, Alexandr Andreevici, abia sosit de la Londra. Încă o gărăfioară, te rog, frumoaso, a spus apoi adresându-se chelneriţei care se apropiase de masă odată cu mine, că doar nu ne-oi lăsa de izbelişte, iubiţico.

Alexander Wolf a întors capul şi i-am văzut chipul. Era încă frumos, părea să aibă vreo patruzeci de ani. Poate că dacă nu aş fi ştiut că este el, nu i-aş fi dat cine ştie ce atenţie. Dar pentru că ştiam, mi s-a părut neîndoielnic faptul că aveam în faţa mea chiar acel chip, teribil de cunoscut de atâta vreme, a cărui amintire mă urmărise atâţia ani. Avea pielea foarte albă şi ochi cenuşii, ficşi.

— I-am vorbit de dumneata, a spus Voznesenski. Saşa, dacă nu era dânsul n-aş fi aflat ce ai scris tu în cartea ta. Stai jos, dragă prietene, să bem un pahar, că doar, slavă Domnului, suntem oameni pravoslavnici.

Nu-mi găseam cuvintele pentru a-l aborda pe Wolf. Mă gândisem atâta timp la întâlnirea cu el şi voiam să îi spun atâtea lucruri, că nu ştiam cu ce să încep. În afară de asta, prezenţa lui Voznesenski, atmosfera de local şi vodca băută erau nepotrivite pentru acea discuţie la care mă gândisem de atâtea ori. Alexander Wolf vorbea puţin, mărginindu-se la replici scurte. În schimb, Voznesenski nu se mai oprea din vorbit. Cum m-am aşezat la masă, a şi dat peste cap paharul umplut din nou şi s-a uitat cu priviri înţepenite de om beat la Wolf.

— Saşa, prietene, a spus el deosebit de elocvent, gândeşte-te numai ce om eşti tu pentru mine: eu nu am nici un prieten mai bun. Că doar noi, porc de câine ce eşti, te-am ridicat de-acolo mort şi te-a pus pe picioare un doctor la spital, e sau nu e adevărat? Şi dacă e adevărat, la cine a plecat de la mine Marina? A? Şi ce fată mai era, Saşa! Ai cunoscut vreuna care să fie mai ceva ca ea?

— Am cunoscut, a spus neaşteptat de apăsat Wolf.

— Minţi, Saşa, nu se poate. Eu, unul, nu am cunoscut şi nu cunosc. De ce nu scrii tu despre ea, fie şi-n engleză? Că ea face toţi banii în toate limbile. Scrie, Saşa, arată că eşti prieten.

Wolf, fără să zâmbească, s-a uitat la el, apoi şi-a întors privirea spre mine.

— Povestirea dumneavoastră, „Aventură în stepă“, am spus eu, m-a interesat din câteva motive pe care am să vi le fac cunoscute, dacă îmi îngăduiţi, într-o atmosferă mai potrivită. În orice caz, aş vrea să stau de vorbă cu dumneavoastră despre câteva lucruri, importante din punctul meu de vedere.

— Vă stau la dispoziţie, a răspuns el. Dacă doriţi, ne putem întâlni tot aici poimâine, la ora cinci. Vladimir Petrovici mi-a povestit despre

discuţia pe care aţi avut-o cu el.

— Foarte bine, am spus eu, atunci, poimâine la ora cinci, tot aici.

Am mai stat, nu am plecat imediat. De câte ori mi se ivea prilejul, mă uitam la Wolf cu avida şi insistenta încordare pe care o încercasem tot timpul în ceea ce îl privea şi care abia în ultimul timp se mai atenuase, pentru că alte sentimente, mai puternice, puseseră stăpânire pe mine. Mă sileam să îl văd aşa cum mi s-ar fi părut că este dacă nu aş fi ştiut nimic despre el, încercam să îndepărtez acele imagini sâcâitoare care mă urmăriseră prea mult timp şi care mă dezorientau în momentul acela. N-aş putea spune totuşi cu convingere în ce măsură am reuşit. În figura lui Wolf era, mi se părea mie, ceva care îl deosebea totalmente de figurile văzute de mine. Era o expresie greu de definit, un fel de gravitate de mort, o expresie care părea absolut imposibilă pe figura unui om viu. Pentru unul ca mine, căci îi citisem cu atenţie cartea, părea extrem de straniu că tocmai acest om cu privirea fixă şi cu expresia aceea de nedescris putuse să scrie o proză atât de alertă şi lipsită de rigiditate şi să vadă, cu ochii aceia încremeniţi, atât de multe.

„*Beneath me lay my corpse with the arrow in my temple*“, motoul la „Aventură în stepă“, mi-a venit deodată în minte. Iată, acest lucru era dominant la el: semăna într-adevăr cu un spectru. Cum de nu înţelesesem asta de la bun început? Pentru câteva clipe, m-au trecut fiori. Şi, din nou, vocea de la gramofon cânta romanţa preferată a lui Voznesenski:

Nimic nu trebuie,
Nici târzii regrete…

Şi mi-am amintit că încă demult avusesem imaginea a ceea era acum: restaurantul, muzica şi, într-o atmosferă de tristeţe beată, ţigănească, figura aceea moartă a autorului povestirii „I’ll Come Tomorrow“. Am închis ochii; în faţa mea era un iureş de gânduri, de amintiri şi sentimente

adunate în mod incredibil la un loc, şi toate străbătute de câteva motive şi melodii care îmi însoţiseră gândul când mi-o imaginasem pe Marina cântând acompaniată de Saşa Wolf. Pe urmă am văzut cu deosebită claritate cătarea neagră a revolverului, legănându-se ca prin vis, în faţa ochiului meu drept. A început să mi se pară că am febră, că încep să delirez.

Într-un sfârşit, m-am ridicat şi am plecat, în ciuda protestelor zgomotoase ale lui Voznesenski, care întinsese către mine o mână ce continua să ţină paharul cu vodcă şi căuta să mă convingă, mai întâi să rămân încă puţin acolo, iar pe urmă să mergem undeva în altă parte. Cum mi-ar fi fost poate foarte greu să refuz stăruitoarele lui invitaţii, am pretextat că lucram la ceva foarte urgent. Tot ceea ce ţinea de literatură ori de jurnalism era pentru el aproape sacru, şi asta rămânea valabil oricât ar fi fost de beat.

— Atunci nu îndrăznesc să te mai reţin, dragul meu prieten, a spus el. Îţi doresc succes.

Am părăsit restaurantul, dar nu-mi venea să mă întorc imediat acasă. Am luat-o pe rue de la Convention, îndreptându-mă spre Sena. Era aproape unsprezece jumătate seara, era cald, frunzele tinere, departe încă de moleşeala şi praful din timpul verii, foşneau în arborii care nu demult erau abia înmuguriţi. Întâlnirea cu Wolf nu-mi ieşea din cap, refăceam pentru a suta oară în minte tot ce era legat de el – din clipa când rămăsese nemişcat de-a curmezişul drumului până la cartea pe care o scrisese şi la întrevederea mea cu editorul londonez care îi purta o ură atât de înverşunată. Mă gândeam că Wolf devenise fără voie pentru mine – şi nu atât el, cât orice gând legat de el – întruchiparea a tot ce murise, a tot ce era trist în viaţa mea. La asta se mai adăuga şi conştiinţa propriei mele vinovăţii: mă simţeam aproape ca un ucigaş stând, sub impresia crimei abia săvârşite, lângă trupul victimei sale. Şi deşi nu eram ucigaş şi Wolf nu era un cadavru, nu puteam alunga această imagine. În ce consta, de

fapt, vina mea faţă de el? mă întrebam. Şi, în ciuda faptului că orice tribunal, presupuneam eu, m-ar fi achitat – dacă ar fi fost militar, pentru că uciderea este legea şi sensul războiului, dacă ar fi fost civil, pentru că fusesem într-o situaţie de autoapărare – toate acestea continuau să aibă ceva nespus de împovărător. Nu avusesem nici o clipă intenţia să îl omor, nu îl văzusem decât cu o clipă înainte de a trage. Atunci de ce gândul la el era pătruns de o asemenea milă fără leac, de o asemenea tristeţe covârşitoare?

Şi, pe cât de neaşteptat ca în urmă cu o jumătate de oră la restaurant, când am înţeles ce anume făcea ca Wolf să nu fie ca ceilalţi – tocmai imaginea iluzorie pe care o aveam eu despre felul lui de a fi şi faptul că se întâmplase ca înfăţişarea lui să corespundă acestei imagini – tot aşa mi-a devenit clar motivul pentru care acum eram conştient că vina nu exista. Era tocmai acea idee de crimă care îmi cotropise de atâtea ori imperios, devorator, imaginaţia. Era, poate, asemeni ultimului reflex al unui foc care se stinge, asemeni revenirii pentru o clipă la un instinct străvechi; era – din nou, poate – o manifestare aparte a legii eredităţii, şi eu ştiam că aveam multe generaţii de străbuni pentru care omorul şi răzbunarea erau o indiscutabilă tradiţie obligatorie. Iar această combinaţie de ispită şi de repulsie, această predispoziţie adânc înrădăcinată pentru crimă, a existat în mine dintotdeauna şi, desigur, înţelegerea acestui fapt era temeiul apăsătorului regret pe care îl simţeam acum. Gândul la Wolf era cea mai puternică trimitere la acest detaliu ieşit din comun, criminal – teoretic vorbind – al biografiei mele sufleteşti. Dacă nu ar fi existat Wolf, el putea rămâne doar în imaginaţia mea şi aş fi avut iluzia consolatoare că toate acestea nu erau decât un rezultat al fanteziei mele şi că, dacă acest lucru ar fi trebuit să se petreacă în realitate, aş fi găsit forţa sufletească necesară pentru a mă reţine de la gestul fatal, ireversibil. Existenţa lui Wolf mă lipsea de această iluzie, o făcea zadarnică. În afară de asta, dacă pe mine acel foc de revolver mă costase atât de scump, consecinţele lui nu

putuseră, cu siguranţă, să nu îşi pună pecetea asupra întregii vieţi a lui Wolf. Confruntând încă o dată tot ceea ce povestise Voznesenski cu figura autorului povestirii „I'll Come Tomorrow“, m-am gândit că, dacă nu ar fi fost această crimă nedusă până la capăt, pe Saşa Wolf l-ar fi aşteptat o viaţă fericită, iar acele lucruri dezolante despre care vorbea cartea lui Alexander Wolf ar fi rămas necunoscute. M-am gândit la asta – a câta oară – şi mi-am amintit cuvintele amantului londonez al Elenei Nikolaevna:

— Înşiruirea evenimentelor în orice viaţă omenească este miraculoasă.

Da, aşa este; şi dacă în această complicată acumulare de evenimente diferite şi succesive începeam să introduc, ca element explicativ, obişnuita lege a cauzalităţii, caracterul miraculos al celor întâmplate părea şi mai evident şi rezulta că, iată, dintr-o singură mişcare a mea apăruse o întreagă lume. Şi dacă socoteam că originea acelei lungi serii de evenimente fusese mâna mea întinsă, cu revolverul şi glonţul care străpunsese pieptul lui Wolf, rezulta că acest scurt interval de timp cât împuşcătura generase o mişcare complicată, pe care nu ar fi putut să o prevadă şi să o ia în calcul nici o minte omenească, nici cea mai fabuloasă şi mai formidabilă imaginaţie. Cine putea să ştie că în zborul acela de o clipă al glonţului erau cuprinse, de fapt, un oraş de pe Nipru, şi farmecul de nespus al Marinei, şi brăţările ei, şi cântecele ei, şi trădarea ei, şi dispariţia ei, şi viaţa lui Voznesenski, şi cala unui vapor, şi Constantinopolul, Londra şi Parisul, şi cartea *I'll Come Tomorrow*, şi epigraful cu cadavrul cu săgeata în tâmplă?

***

În noaptea următoare, plecând de la Elena Nikolaevna, i-am spus:

— Nu ştiu la ce oră vin mâine, nu ştiu nici măcar dacă o să vin. O să-ţi telefonez.

— S-a întâmplat ceva?

— Nu, dar am o întâlnire foarte importantă.

— Cu un bărbat sau cu o femeie?

— Cu un spectru, am spus. O să-ţi povestesc pe urmă.

La restaurant nu era când am ajuns eu decât un şofer de taxi care, ameţit fiind, săruta întruna mâna chelneriţei care îl servea şi îi povestea cele trăite de el. Eu am intrat la zece fără cinci. Wolf nu venise încă, aşa că am reuşit să aud ce spunea şoferul acela. Era un bărbat galant, chiar galant, fost cavalerist, extrem de amabil – cel puţin când era euforizat – şi de o preţiozitate provincială descurajantă.

Cuvintele lui îmi ajungeau la urechi în timp ce îmi beam cafeaua.

— Şi atunci i-am scris o scrisoare. I-am scris: ce să fac, draga mea, drumurile noastre s-au despărţit. Dar am adăugat o frază pe care ea n-o s-o uite probabil toată viaţa ei.

— Ce frază? a întrebat chelneriţa.

— I-am scris textual aşa: eu te-am pus pe un piedestal atât de înalt, şi tu ai coborât singură de pe el.

Şi atunci a intrat în restaurant Wolf. Purta un alt costum, albastru-închis. I-am strâns mâna. El şi-a comandat o cafea şi s-a uitat la mine calm-întrebător. În ciuda faptului că mă gândisem de multe ori cu ce să încep discuţia şi ce să spun după aceea, totul a ieşit altfel decât am presupus eu. Dar asta, desigur, nu avea importanţă.

— Cu câteva luni în urmă, am spus eu, chiar la această masă, Vladimir Petrovici mi-a povestit că vă cunoaşteţi. S-a întâmplat după ce prima mea încercare de a afla ceva despre dumneavoastră – am să v-o povestesc mai târziu – a eşuat într-un mod absolut surprinzător.

— Şi ce anume v-a suscitat un asemenea interes pentru persoana mea? a întrebat el.

Din nou, nu am putut să nu fiu frapat de vocea lui, foarte egală, inexpresivă, fără schimbări bruşte de intonaţie.

Am scos din servietă cartea lui, am întors-o spre el cu pagina la care începea povestirea „Aventură în stepă“ şi am spus:

— După cum vă amintiţi, povestirea dumneavoastră începe pomenind despre un armăsar alb de o frumuseţe apocaliptică, pe care eroul mergea în întâmpinarea morţii. După evenimentele descrise pe urmă, eroul se întreabă ce s-a întâmplat cu cel care trăsese în el şi care îşi continuase galopul spre moarte pe acelaşi cal, în timp ce el, eroul străpuns de glonţ chiar deasupra inimii, murea zăcând de-a curmezişul drumului. Aşa este, nu-i aşa?

Wolf m-a privit cu atenţie, încordat, mijindu-şi uşor ochii imobili.

— Da. Şi ?

— Pot să vă răspund la această întrebare, am spus eu.

Expresia figurii nu i s-a schimbat, doar ochii i s-au dilatat.

— Puteţi să răspundeţi la această întrebare?

Respiram anevoie, simţeam o greutate în piept.

— Am totul în minte ca şi cum ar fi fost ieri, am spus eu. Eu am tras în dumneavoastră.

El s-a ridicat brusc de pe scaun şi pentru o secundă a rămas în picioare, pregătindu-se parcă de ceva. Îmi dădea impresia că devenise deodată cu un cap mai înalt. Şi atunci i-am văzut ochii, la fel de dilataţi şi de imobili, în care apărea şi dispărea ceva absolut îngrozitor – şi în secunda aceea am înţeles că în sinele autorului povestirii „I’ll Come Tomorrow“ rămăsese totuşi ceva aproape uitat, aproape mort, dar foarte bine cunoscut lui Voznesenski la vremea respectivă, ceva ce eu oprisem atunci – numai pentru că aveam un revolver şi pentru că eram eu însumi capabil să devin un ucigaş. Dar Wolf şi-a reluat imediat locul pe scaun şi a spus:

— Îmi cer scuze. Vă ascult.

— Figura mea aţi văzut-o deasupra dumneavoastră după ce aţi căzut de pe cal. Nu aţi greşit în descrierea dumneavoastră: eu aveam pe atunci

şaisprezece ani. Aveam într-adevăr o expresie somnoroasă, nu dormisem de vreo treizeci de ore. Eu am plecat pe armăsarul dumneavoastră, pentru că mi-aţi omorât iapa corbie când aţi tras prima dată. Eu am stat aplecat deasupra dumneavoastră. M-am grăbit să plec pentru că vântul adusese zgomotul unui ropot de copite. Şi, de curând, discutând cu Vladimir Petrovici, am înţeles că era ropotul cailor cu care el, împreună cu doi tovarăşi, plecase în căutarea dumneavoastră.

Wolf tăcea. Şoferul, beat acum de-a binelea, povestea din nou despre scrisoarea lui, dar deja altei chelneriţe.

— … un piedestal aşa de înalt, şi tu ai coborât singură de pe el…

— Va să zică, dumneata eşti, a spus Wolf pe un ton hotărât.

— Din nenorocire, am spus eu. Amintirea acestui lucru nu m-a părăsit niciodată în toţi aceşti ani. Am plătit foarte scump glonţul acela al meu. În tot ce am simţit, chiar şi în cele mai bune momente ale mele, a rămas întotdeauna un fel de spaţiu întunecat în care era invariabil regretul cumplit că v-am ucis. Şi cred că veţi înţelege cât de bucuros am fost când am citit povestirea dumneavoastră şi am aflat că aţi rămas în viaţă. Şi, sper, îmi veţi ierta acum lipsa de discreţie faţă de autorul povestirii „I’ll Come Tomorrow“.

Aşteptam răspunsul lui. El tăcea. Pe urmă a respirat adânc, şi atunci am observat că părea la fel de tulburat ca şi mine. Şi a spus:

— E aşa de neaşteptat, mi te închipuiam cu totul altfel, şi eram atât de obişnuit cu gândul că nu mai eşti demult în viaţă…

În uşă a apărut Voznesenski. Wolf mi-a spus repede:

— Vorbim amândoi despre asta mâine, aici, la aceeaşi oră. E bine?

Am încuviinţat din cap.

Voznesenski era deosebit de placid în ziua aceea. L-a bătut pe Wolf pe umăr, mie mi-a strâns mâna şi s-a aşezat. După ce chelneriţa ne-a pus masa şi o carafă cu vodcă, el a turnat în trei pahare şi a spus:

— Ei, Saşa, Dumnezeu să te aibă în pază. Şi pe dumneata, dragul meu prieten. Cine ştie ce ne pregăteşte viitorul?

Wolf era absent şi tăcut.

— Anglia-n sus, Anglia-n jos, a spus Voznesenski după al patrulea pahar, cică acolo se bea, nu glumă. Foarte frumos, n-am nimic de zis. Dar, iacă, aşa rus modest cum mă aflu, nu mă speriaţi voi pe mine cu nici o Anglie. Mă prind să beau cu orice englez, şi pe urmă mai stăm de vorbă.

După aceea s-a uitat dojenitor la mine.

— Dar ia uite, prietenul nostru o dă mai mult pe gustare. Mă rog, nu zice nimeni că la restaurant trebuie să mori de foame. Bun, dar baza e totuşi băutura.

Când s-a făcut auzit gramofonul, Voznesenski, care cunoştea toate romanţele, a început să îngâne cu voce scăzută. La cea de a şasea placă, Wolf a spus:

— Eşti neobosit, Volodea, mai odihneşte-te.

— Dragul meu prieten, a spus Voznesenski strângând din umeri, ce nevoie am să mă odihnesc? Eu, frate, nu-mi uit obârşia, am în urmă atâtea generaţii care au tras la măsea, că pentru mine asta e o nimica toată.

Când am sfârşit masa îmi vâjâia puţin capul, deşi nu băusem foarte mult. Voznesenski a propus să ne preumblăm puţin, cum s-a exprimat el, dar cum am ieşit în stradă a oprit un taxi şi ne-am dus în Montmartre. Acolo am început să colindăm tot felul de locuri şi, până la urmă, în mintea mea s-a învălmăşit totul. După aceea mi-am amintit că erau acolo nişte mulatre goale, că îmi ajungea vag la urechi trăncăneala lor guturală, pe urmă alte femei, care îmbrăcate, care dezbrăcate; nişte tineri oacheşi, tip de meridionali, cântau la ghitară, era un ritm negru şi un jazz-band asurzitor. O negresă imensă executa cu deosebită măiestrie un dans oriental; mă uitam la ea şi aveam impresia că era făcută toată din bucăţi distincte de carne neagră elastică, care se mişcau de sine stătător, ca şi cum totul avea loc într-un monstruos teatru anatomic care prinsese brusc

viaţă. După aceea a fost iarăşi muzică, au cântat ghitare havaiene, şi Voznesenski, ţinând în mână un pahar cu un lichid verde-alburiu, a spus:

— Cine a fost o dată în Tahiti se va întoarce negreşit ca să moară acolo.

A început să ţină isonul muzicii cu vocea lui plină de bariton şi a adăugat:

— Ce înseamnă o femeie din nord? Un reflex al soarelui pe gheaţă.

Beţia lui era de un soi blajin-erotic; el bea pentru sănătatea tuturor interlocutoarelor sale de scurtă durată şi părea absolut fericit.

Pe urmă, locul tuturor acestor scene exotice l-au luat distracţiile europene: au cântat ţigani unguri, s-au produs artişti francezi. Când am ieşit de la un cabaret, am dat pe stradă, undeva pe lângă Boulevard de Rochechouart, de o încăierare între nişte indivizi dubioşi, la care luau parte, cu nişte urlete feroce, stridente, şi femei. Stăteam lângă Wolf; un felinar îşi arunca lumina tăioasă pe faţa lui albă, cu o expresie de disperare calmă, după cum mi s-a părut mie. Simţeam că privesc din afară, că sunt departe de gloata aceea sălbatică şi străină mie, aveam chiar impresia că aud strigăte de neînţeles, într-o limbă necunoscută, deşi, fireşte, cunoşteam toate cuvintele şi toate nuanţele acestui argou al peştilor şi prostituatelor. Simţeam un dezgust chinuitor, care se amesteca în mod inexplicabil cu un interes crescând pentru încăierarea aceea. Care a şi fost curmată nu după mult timp de o întreagă trupă de poliţişti, veniţi cu trei dube imense în care au încărcat douăzeci de femei şi bărbaţi plini de sânge şi au plecat val-vârtej. Pe trotuar au rămas câteva şepci care aproape că se confundau cu asfaltul şi un sutien roz, pierdut nu se ştie cum de una dintre participantele la lupta de stradă. Şi cu toate că aceste detalii ar fi trebuit să nu lase nici o umbră de îndoială asupra întregii scene al cărui martor fusesem, nu puteam scăpa de intensa impresie de fantastic pe care mi-o dădea plimbarea aceea nocturnă, ca şi cum, în obişnuita tăcere a

imaginaţiei mele, mergeam printr-un oraş străin, necunoscut, alături de spectrul din îndelungatul şi necontenitul meu vis.

Începea deja să se lumineze de ziuă când am pornit pe jos spre casă. Mergeam prin lumina tulbure, amestecată, a felinarelor şi a zorilor, pe străzile care coborau abrupt din Montmartre. După noaptea aceea zgomotoasă şi obositoare mi-era greu să urmăresc tot ce spunea Wolf. Dar câteva lucruri mi-au rămas în memorie. Era interesant să stai de vorbă cu el, ştia multe, vedea totul într-un chip foarte original – şi am înţeles de ce acest om a putut să scrie o carte ca aceea. În acea noapte am avut impresia că, în realitate, el era indiferent la tot ce există pe lume: vorbea ca şi cum ceea ce spunea nu avea legătură cu el. Filozofia lui se remarca prin absenţa iluziilor: soarta personală nu are importanţă, purtăm întotdeauna în noi moartea, adică oprirea – cel mai adesea instantanee – a ritmului obişnuit; în fiecare zi se nasc zeci de lumi şi mor alte zeci, şi noi trecem peste aceste catastrofe cosmice nevăzute presupunând, în mod greşit, că această bucăţică de spaţiu pe care o vedem este o reproducere a lumii în general. Credea totuşi într-un sistem de legi generale greu de definit, dar care era departe de orice armonie idilică: ceea ce ni se pare nouă întâmplare oarbă este cel mai adesea ceva inevitabil. Era de părere că nu există logică în afara unor construcţii convenţionale şi arbitrare, aproape matematice; că moartea şi fericirea sunt în esenţă noţiuni ce ţin de unul şi acelaşi ordin, fiindcă şi una şi alta conţin ideea de oprire.

— Dar miile de existenţe fericite?

— Da, ale oamenilor care trăiesc ca nişte căţeluşi orbi.

— Nu neapărat, poate fi şi altfel.

— Dacă avem curajul nebun şi trist care îl face pe om să trăiască cu ochii deschişi, putem oare să fim fericiţi? Nici măcar nu ne putem închipui că aceia pe care îi considerăm oamenii cei mai remarcabili au fost fericiţi. Shakespeare nu a putut fi fericit. Michelangelo nu a putut fi fericit.

— Dar Francisc din Assisi?

Mergeam pe un pod peste Sena. Deasupra fluviului stăruia ceaţa zorilor, prin care, aproape fantomatic, se ivea oraşul.

— El a iubit lumea aşa cum iubesc adulţii copiii mici, a spus Wolf. Dar eu nu sunt convins că a fost fericit. Nu uita că Hristos a fost trist necontenit, iar creştinismul este în general de neconceput în afara acestei tristeţi.

Apoi a adăugat pe un alt ton:

— Mie mi s-a părut întotdeauna că viaţa seamănă cumva cu o călătorie cu trenul, lentoarea asta a existenţei personale cuprinsă într-o mişcare exterioară năvalnică, lipsa asta aparentă de pericol, iluzia asta a continuităţii. Şi pe urmă, când nu te-aştepţi, într-o clipă – un pod prăbuşit sau o şină desprinsă, şi oprirea aceea a ritmului căreia îi spunem moarte.

— Aşa v-o imaginaţi?

— Dumneata o vezi altfel?

— Nu ştiu. Dar dacă nu are loc această oprire forţată a ritmului, cum o numiţi dumneavoastră, ea poate fi altfel: o plecare lentă, o răcire treptată şi aproape imperceptibilă, o alunecare nedureroasă către locul unde, cu siguranţă, cuvântul „ritm“ nu mai are deja sens.

— Fiecărui om îi este proprie, evident, moartea lui, moartea personală, deşi felul cum şi-o imaginează el poate fi greşit. Eu, de pildă, sunt convins că voi muri chiar aşa, violent şi instantaneu, aproape ca atunci, la prima noastră întâlnire. Sunt aproape convins de asta, deşi în condiţiile paşnice şi prospere ale vieţii mele de-acum ar părea puţin probabil.

În sfârşit, ne-am despărţit şi m-am întors acasă. La ora trei trebuia să mă întâlnesc cu el la restaurant – aşa încât esenţialul, şi anume acea „Aventură în stepă“, a rămas neabordat.

***

În cursul acestei întrevederi mi s-a părut ceva mai viu decât înainte: mersul îi era mai elastic, iar în ochi nu i-am văzut de această dată expresia obişnuită, ca de departe. Doar vocea o avea la fel de egală şi de inexpresivă ca întotdeauna.

I-am povestit istoria încercării mele nereuşite de a afla despre el ceea ce mă interesa şi, în special, despre vizita mea la directorul editurii londoneze. Nu am putut trece sub tăcere faptul că ultimele cuvinte ale acelei persoane mă surprinseseră.

— Trebuie să recunosc, a spus Wolf, că avea unele temeiuri să vorbească aşa. M-a considerat vinovat pentru o istorie foarte tragică trăită de el. Din păcate, nu pot să te introduc în detaliile ei, nu am dreptul să o fac. El m-a judecat în general greşit, dar îl înţeleg.

— Un aspect al acestei chestiuni nu mi-a dat pace, am spus eu, unul care, din punct de vedere pur psihologic, dacă vreţi, este greu de explicat. Nu am avut nici o îndoială că descrierea făcută de Vladimir Petrovici lui Saşa Wolf a corespuns realităţii. Şi atunci, cum a reuşit acel Saşa Wolf, partizanul şi aventurierul Saşa Wolf, să scrie „I’ll Come Tomorrow“?

El a zâmbit fără urmă de veselie, doar cu buzele.

— Saşa Wolf n-ar fi scris, cu siguranţă, „I’ll Come Tomorrow“; cred că în general n-ar fi scris nimic. Dar el nu mai există demult, iar cartea asta a scris-o altcineva. Părerea mea este că trebuie crezut în soartă. Şi dacă este aşa, atunci trebuie considerat – cu aceeaşi clasică naivitate – că dumneata ai fost unealta ei. Atunci se leagă totul: întâmplarea, focul de revolver, cei şaisprezece ani ai dumitale, ochiul dumitale de om tânăr şi, iată (şi m-a atins mai jos de umăr), mâna care nu a tremurat.

Fără voie, m-am gândit cât de sălbatic sunau cuvintele lui: eram într-un restaurant rusesc, din bucătărie răzbăteau zgomot de vase şi vocea enervată a bucătarului:

— Doar i-am spus: principal e şniţelul, în şniţel e baza.

— Dumneata spui că îţi aminteşti tot ca şi cum ar fi fost ieri. Şi eu îmi amintesc tot. Când te-ai ridicat de jos după ce ai căzut şi stăteai aşa nemişcat, am crezut că ai încremenit de frică. Nu erai speriat?

— Se pare că nu. Întâi, că eram năucit, pe urmă, că în general nu prea înţelegeam ce se întâmplă, simţeam că, dacă nu dorm, mor, şi mă împotriveam din toate puterile acestei nevoi. În afară de asta, eu nu mă tem în general de moarte, mai bine zis, nu am ţinut niciodată viaţa la mare preţ.

— Până una-alta, ăsta e singurul lucru de preţ pe care ne-a fost dat să îl cunoaştem.

L-am privit surprins. O astfel de frază suna cu totul neaşteptat în gura lui.

— Am înţeles asta când muream acolo, zăcând pe drum. În clipele acelea a fost clar pentru mine, clar ca lumina zilei. Dar după aceea nu am mai putut avea niciodată acest sentiment – şi de aceea, pentru că nu am mai putut să îl am, am devenit autorul acestei cărţi. Am aşteptat întotdeauna, toată viaţa, să se întâmple brusc ceva cu totul neprevăzut, ceva care să mă zguduie profund, şi să văd din nou ceea ce iubeam atât de mult înainte, lumea aceea caldă şi senzuală pe care am pierdut-o. De ce am pierdut-o, nu ştiu. Dar lucrul ăsta atunci s-a întâmplat. Nu pot să-ţi spun cât a fost de cumplit, dispariţia asta a tot ce trăisem – drumul, soarele acela şi ochii dumitale somnoroşi deasupra mea. Eu credeam că dumneata ai pierit demult. Mi-era milă de dumneata, dumneata erai însoţitorul meu – şi iată, te prăvăliseşi într-un hău de timp şi de spaţiu, şi eu eram singurul care te văzusem plecând. Dacă aş fi putut vorbi atunci, ţi-aş fi strigat că trebuie să te opreşti, că ea te aşteaptă, aşa cum m-a aşteptat pe mine, şi că a doua oară n-o să mai rateze. Şi, după cum vezi, aş fi greşit. Dacă ai şti de câte ori mi te-am amintit! Voiam să întorc timpul înapoi. Voiam să nu am pe conştiinţă moartea dumitale şi să nu fac la rândul meu din dumneata un ucigaş.

— Şi eu mi-am amintit, am spus eu. Aş fi dat mult ca să nu fiu urmărit în toţi anii aceştia de spectrul dumitale.

— Cât de condiţionat e totul! a spus Wolf. Dumneata ai fost convins că m-ai omorât pe mine, iar eu am fost convins că dumneata ai pierit, la urma urmelor, din vina mea, şi amândoi am fost în eroare. Dar ce importanţă mai are asta, vreau să spun, dacă am fost sau nu în eroare, de vreme ce dumneata ai trăit atâţia ani nişte regrete fără rost, iar eu – în aşteptarea miracolului întoarcerii? Cine ne va întoarce acel timp şi cine va schimba soarta dumitale sau a mea? Şi cum vrei dumneata ca după asta să mai poţi crede în nişte iluzii naive?

— Putem şti că toate iluziile sunt zadarnice şi că, până la urmă, alinare nu există. Dar, în primul rând, asta nu ajută la nimic, iar în al doilea rând, dacă nu suntem capabili de nici o iluzie, fie şi de cea mai neînsemnată, atunci nu ne rămâne decât ceea ce numeşti dumneata oprirea ritmului. Şi de vreme ce existăm încă, poate că nu e totul pierdut.

Plecându-şi capul şi sprijinindu-l în ambele mâini, ca un elev în faţa unei teme grele, Wolf a tăcut un timp. Când şi-a ridicat ochii spre mine, în ei era din nou expresia aceea aproape îngrozitoare care apăruse pentru prima oară după ce i-am spus că eu trăsesem în el. Dar felul cum mi s-a adresat nu se potrivea deloc cu el.

— Dragă prietene, a spus el, ştii de ce am venit eu la Paris?

Ce mărturisire îmi mai putea face acest om?

— De şederea mea aici depinde rezolvarea unei complicate probleme psihologice, care are un dublu scop: unul personal, care este mai important decât orice, şi unul abstract, care nu e nici el lipsit de importanţă.

— Iertaţi-mi îndrăzneala: în ce măsură depinde această rezolvare de dumneavoastră personal?

— În totalitate.

— Atunci nu e o problemă.

— E *un cas de conscience*[14], dacă vrei. Dar nu există ispită mai mare decât aceea de a face ca evenimentele să meargă cum vrei tu, neîngăduind să te oprească nimic.

— Şi dacă se dovedeşte imposibil?

— Atunci rămâne doar să distrugi cauza care generează aceste evenimente. Ce e drept, este forma de rezolvare cea mai puţin de dorit.

Am ieşit din restaurant imediat după el. Am văzut cum a oprit un taxi, cum s-a urcat în el şi am auzit zgomotul moale, ca un suspin, cu care s-a trântit portiera. Era o zi caldă de mai, soarele strălucea; era aproape de ora cinci după-amiază.

M-am întors acasă şi m-am aşezat la masa de scris, dar nu am putut să lucrez. Am închis ochii – şi în faţă mi-a apărut, schimbat, chipul editorului de la Londra. „Sigur, trebuie avute în vedere împrejurările excepţionale şi vârsta dumitale de-atunci. Dar dacă ai fi tras cu mai mare precizie… «*Beneath me lay my corpse with the arrow in my temple*»…" Am văzut din nou, deosebit de clar, drumul acela şi pădurea, erau aici, în camera mea, ajunse până la mine peste spaţiul, biruit, care mă separa în acel moment de îndepărtatul sud al Rusiei. Mi-a fost sincer milă de Wolf. „Lumea aceea pe care am pierdut-o, nu ştiu de ce". Da, şi pe urmă filozofia aceea consolatoare; trecem în fiecare zi prin catastrofe cosmice – dar nenorocirea este că ele, catastrofele cosmice, ne lasă indiferenţi, în timp ce cea mai măruntă schimbare în propria noastră viaţă, atât de neînsemnată, ne produce durere sau regret, şi nu e nimic de făcut. „Cine ne va întoarce timpul acela?" Nimeni, fireşte, dar dacă această minune s-ar produce, ne-am trezi în viaţa, străină şi îndepărtată, a altcuiva, şi nu se ştie dacă ea ar fi mai bună decât cea a noastră. De altfel, ce înseamnă *mai bună*? Viaţa care ne este sortită nu poate fi alta, nici o putere nu e capabilă să o schimbe, nici chiar fericirea, care ţine de acelaşi ordin ca şi noţiunea de moarte, căci conţine în ea ideea de nemişcare. În afara nemişcării nu există fericire, acea fericire pe care un monarh oriental nu a putut-o afla

„nici în cărţile de înţelepciune, nici în spinarea calului, nici la sânul femeii“. Lenocika ar fi putut spune: „Pe urmă, când ne vom despărţi şi eu voi avea alt amant…“. Poate că ea nu-i va povesti nimic despre mine, poate va remarca laconic: „În momentul acela aveam o idilă cu un bărbat“, şi propoziţia asta va conţine toate nopţile când a fost a mea, chipul ei aprins, sânii ei striviţi în îmbrăţişările mele, grimasa ultimei clipe şi tot ce fusese înainte – pe urmă vor fi îmbrăţişările altcuiva şi acelaşi glas cu aceleaşi inflexiuni, de fapt, aproape impersonale, pentru că aşa vorbise şi cu mine, iar înainte de mine cu alţii, şi asta, cu siguranţă, suna la fel de sincer întotdeauna: ce belşug de oferte senzuale şi ce sărăcie de exprimare! Da, desigur, nici cea mai minunată fată nu poate da mai mult decât are. Şi cel mai adesea are atât cât ne ajunge nouă puterea sufletească să creăm şi să ne imaginăm – de aceea a şi fost neasemuită Dulcineea. Încă o mistificare – a considera că realitatea are mai multă dreptate decât închipuirea. Şi poate că Lenocika nu merita blamul meu: ce mă împiedica să cred că ea îmi va aparţine întotdeauna numai mie, că nu a iubit pe nimeni în afară de mine, iar dacă a crezut că iubeşte sau că va iubi, asta nu este decât o monstruoasă şi absolut evidentă eroare, chiar dacă ea nu înţelege acest lucru? Şi chiar dacă este inevitabil să plece şi este inevitabil să mă înşele, iată, într-un anume crâmpei de timp, tot ce ceea ce înseamnă esenţa ei îmi aparţine mie, şi asta este lucrul cel mai important, pe urmă doar frânturi aveau să le revină altora, iar aceşti alţii nu vor şti niciodată ce mi-a dat ea mie, toată bogăţia sufletească şi fizică primită de mine în dar de la ea – iar după aceea ce i-ar mai putea rămâne ei? Am simţit-o dintr-odată atât de aproape de mine, încât am avut brusc pornirea absurdă de a întoarce capul ca să văd dacă nu era acolo; simţeam atât de clar mirosul parfumului ei, freamătul trupului ei sub rochie, mi se părea că îi văd ochii şi că aud tonul acela, ce se pierdea brusc, al vocii ei şi pe care memoria mea recunoscătoare îl reţinuse pentru totdeauna. O iubeam mai mult decât pe oricine şi, bineînţeles, mai mult decât pe mine

însumi – şi, iată, o dată în viaţă, graţie acestui sentiment lacom, eram aproape de idealul evanghelic, dacă Evanghelia ar vorbi despre o astfel de iubire. „Adu-ţi aminte că Hristos era mereu trist.“ Şi iată, din nou spectrul lui Alexander Wolf. În autorul lui *I’ll Come Tomorrow* era ceva asupra căruia nu voiam să mă opresc. Trebuia totuşi să merg până la capăt. Mă simţeam infinit de vinovat faţă de el. Da, nu încăpea îndoială. Cu toate astea, observasem de două ori expresia aceea îngrozitoare în ochii lui: la început, când a aflat că eu trăsesem în el şi s-a ridicat de la masă, şi pe urmă, când mi-a spus „dragă prietene“. La urma urmelor, atunci, în Rusia, el gonise după mine pe armăsarul lui alb şi, de fapt, victima ar fi trebuit să fiu eu, nu el. Şi pe urmă, nu degeaba tot revenea el în ceea ce spunea la acea oprire instantanee şi forţată a ritmului, absolut instantanee şi forţată.

Da, sigur. El însuşi era purtătorul acestei idei, care nu putea fi făcută să piară şi nu putea fi biruită. Autorul englez, autorul „acelei cărţi“, spectrul lui Alexander Wolf, acest călăreţ pe un apocaliptic cal alb, bărbatul care zăcea atunci, după glonţul meu, pe drum – bărbatul acela era un ucigaş. Poate că nu voise asta, era, după cât se părea, prea inteligent şi prea cultivat ca să vrea aşa ceva. Dar nu putea să nu cunoască acea ispită a uciderii ca atare, fără obiect, pe care vag şi teoretic o cunoşteam şi eu şi cu care a început istoria lumii, în ziua când Cain şi-a ucis fratele. Iată de ce mintea mea se întorsese atât de stăruitor la el în toţi anii aceia. Amintirea lui se lega invariabil de ideea de ucidere, cu atât mai tragică, cu cât nu puteai fugi de ea, fiindcă această idee îmbrăca forma unei duble iminenţe: a purta cu tine moartea sau a-i merge în întâmpinare, a ucide sau a fi ucis; nimic altceva nu putea opri mişcarea aceea oarbă pe care o întruchipa Alexander Wolf. Iar asta era în general una dintre cele mai de neînvins imagini, care conţineau în acelaşi timp şi întrebarea şi răspunsul, pentru că în toate timpurile oamenii au răspuns la omor cu omorul, fie că a fost vorba de război sau de curtea cu juri, de conflictul de sentimente

sau conflictul de interese, de răzbunare sau de dreptate, de atac sau de apărare.

În ce consta ispita acestei forme anume de crimă – indiferent cum era ea înţeleasă sau ce cauze ori motive exterioare o provocaseră? În acele câteva secunde de curmare violentă a vieţii cuiva consta ideea de incredibilă, aproape neomenească putere. Dacă fiecare picătură de apă este văzută la microscop, o întreagă lume, atunci fiecare viaţă conţine în învelişul ei vremelnic şi întâmplător un imens univers. Dar chiar renunţând la aceste imagini exagerate – precum cea de la microscop –, tot rămâne o altă evidenţă. Fiecare existenţă umană este legată de alte existenţe umane, şi acelea sunt legate la rândul lor de următoarele, şi atunci când ajungem la capătul logic al acestei succesiuni de interrelaţii, ne apropiem de suma oamenilor care populează imensa suprafaţă a globului pământesc. Deasupra fiecărui om, deasupra fiecărei vieţi atârnă pericolul morţii în toată nemăsurata lui diversitate: catastrofă, deraiere de tren, cutremur, uragan, război, boală, accident, tot atâtea manifestări ale unei forţe oarbe şi necruţătoare, caracterizate prin faptul că noi nu putem determina niciodată dinainte când se va produce acest lucru, această întrerupere de moment în istoria lumii. „Căci nu ştiţi ziua şi ceasul…“ Şi iată, aceluia dintre noi care are suficientă forţă sufletească pentru a înfrânge teribila rezistenţă faţă de acest act îi este dată deodată posibilitatea de a deveni pentru scurt timp mai puternic decât soarta şi hazardul, decât cutremurul şi uraganul, şi de a şti cu precizie că în cutare secundă el va opri acea complicată şi îndelungată evoluţie a sentimentelor, gândurilor şi trăirilor, acea mişcare a vieţii pline de faţete care ar fi trebuit să îl zdrobească în implacabilul ei mers înainte. Dragostea, ura, frica, mila, căinţa, voinţa, pasiunea – orice sentiment şi toate laolaltă, orice lege şi toate la un loc, totul este neputincios în faţa acestei puteri de o clipă a actului uciderii. Eu am această putere şi pot deveni şi eu victima ei, şi dacă i-am simţit ispita, tot restul, tot ce se află în afara limitelor acestei

percepţii mi se pare iluzoriu, neesenţial, neînsemnat, şi deja nu mai pot acorda interes mulţimii de lucruri nesemnificative care constituie sensul vieţii pentru milioane de oameni. Din clipa aceea, ştiu acest lucru, lumea a devenit alta pentru mine şi nu mai pot trăi ca aceia care nu au nici această putere, nici această înţelegere, nici această conştiinţă a fragilităţii a tot şi a toate, nici această permanentă vecinătate de gheaţă a morţii.

Aceasta era concluzia simplă şi logică a originalei filozofii pe care mi-o expusese în frânturi Wolf, manifestarea acelei idei de nemişcare, absolut inacceptabilă pentru mine, dar împotriva căreia te puteai lupta numai cu armele ei; iar folosirea acestui mod de luptă apropia de mine, fără voia mea, lumea sinistră, moartă, al cărei spectru mă urmărea de atâta vreme. Ce se mai putea opune acestei filozofii şi de ce fiecare cuvânt al ei trezea în mine un invariabil protest? Ştiam, cunoşteam şi eu toată fragilitatea aşa-numitelor concepţii pozitive, ştiam şi eu ce înseamnă moarte, dar nu mă simţeam nici înspăimântat, nici atras de ea. Era ceva greu de definit, ceva ce nu îmi permitea să ajung până la capăt în acest domeniu apăsător al înţelegerii adevărurilor ultime. Mă gândeam atât de concentrat la asta, încât a început chiar să mi se pară că aud un zgomot care se apropie şi care, amplificându-se, trebuia să ajungă la mine. Mi se părea că ştiu răspunsul la această întrebare şi că l-am ştiut întotdeauna, şi el era atât de firesc şi de evident, încât, în ultima clipă, nu m-aş fi putut îndoi care trebuia să fie acesta. Dar acum, astăzi, în clipa de faţă, nu-l pot găsi.

Mi-am scos o ţigară şi am scăpărat un chibrit care s-a aprins şi s-a stins apoi pe loc, făcând să se simtă mirosul fosforului nears până la capăt. Şi atunci am văzut clar în faţa mea copacii deşi ai unei grădini în lumina arămie a lunii şi părul cărunt al profesorului meu de la gimnaziu, care şedea alături de mine pe o bancă încovoiată de lemn. Era toamnă timpurie şi era noapte. În dimineaţa zilei următoare începeau examenele mele de absolvire. Învăţasem întreaga seară şi pe urmă ieşisem în grădină. Colegii întâlniţi în ziua aceea pe lungul culoar al gimnaziului îmi spuseseră că, în

urmă cu o oră, una dintre profesoarele noastre, o tânără de douăzeci şi patru de ani, şi-a pus capăt zilelor. În grădină l-am văzut pe profesor stând pe bancă. M-am aşezat lângă el, am scos o ţigară, am aprins un chibrit – şi iată, atunci, ca şi acum, chibritul s-a stins pe loc, şi am simţit acelaşi miros.

L-am întrebat ce gândeşte despre moartea acelei femei şi despre cruda nedreptate a sorţii ei, şi dacă se pot folosi pentru noţiuni ca *soartă* şi *moarte* cuvintele noastre obişnuite: crudă, tristă, nemeritată. Era un om foarte inteligent, poate cel mai inteligent din câţi am cunoscut eu vreodată, iar a sta de vorbă cu el era ceva minunat. Până şi oamenii închişi sau răi din fire aveau o deosebită încredere în el. Nu îşi punea în evidenţă, niciodată şi cu nici un chip, imensa superioritate spirituală şi intelectuală pe care o avea faţă de ceilalţi, aşa încât nu erai deloc stingherit când stăteai de vorbă cu el.

Mi-a spus atunci, printre altele:

— Nu, desigur, nu există nici un fel de precept a cărui valabilitate să poată fi demonstrată fără drept de apel, după cum nu există nici o lege morală care să fie obligatorie în chip absolut. Şi, în general, etica există numai în măsura în care suntem de acord să o acceptăm. Mă întrebi despre moarte. Eu aş spune: despre moarte şi toate nenumăratele ei manifestări. Eu iau moartea şi viaţa, în mod convenţional, ca pe două începuturi opuse care cuprind, în esenţă, aproape tot ce vedem, simţim şi înţelegem. Dumneata ştii că legea unei astfel de contrapuneri este un fel de imperativ categoric: în afara generalizării şi punerii în antiteză, noi aproape că nu ştim să gândim.

Asta nu semăna cu ceea ce ne spunea nouă în clasă. Îl ascultam fără să scap nici un cuvânt.

— Am obosit astăzi, a spus el, trebuie să mă duc să mă culc. Dar ai învăţat, te-ai pregătit pentru examen? Aş vrea să fiu în locul dumitale.

S-a ridicat de pe bancă; m-am ridicat şi eu. Nu se clintea nici o frunză, în grădină domnea liniştea.

— Dickens are undeva o frază remarcabilă, a spus el. Ţine-o minte, merită. Nu mi-o amintesc întocmai, dar sensul ei este următorul: viaţa ne este dată cu condiţia obligatorie de a o apăra cu curaj până la ultima suflare. Noapte bună.

Şi, iată, acum m-am ridicat şi eu de pe fotoliu, ca atunci, de pe banca pe care am stat alături de el, şi am repetat acele cuvinte, care acum au sunat într-un fel deosebit de semnificativ:

— Viaţa ne este dată cu condiţia obligatorie de a o apăra cu curaj până la ultima suflare.

***

Şi în clipa aceea a început să zbârnâie telefonul. Am ridicat receptorul. Vocea Elenei Nikolaevna a întrebat:

— Unde ai dispărut? Ţi-am dus dorul. Ce faci acum?

Şi cum am auzit primul sunet al acestei voci, modificat în bineştiutul chip de telefon, am şi uitat tot ce abia avusesem în minte, atât de instantaneu şi de deplin, de parcă nu m-aş fi gândit niciodată la acele lucruri.

— Mă ridic de pe fotoliu, am spus eu. În mâna stângă ţin receptorul telefonului. Cu mâna dreaptă pun în buzunarul sacoului ţigările şi chibriturile. Apoi mă uit la ceas: acum e şase fără cinci. La şapte fără un sfert sunt la tine.

Am luat micul dejun devreme, pe la şapte. Ea era într-o rochie uşoară de vară. Şedeam la ea în cameră şi ne beam ceaiul cu un tort de ciocolată făcut de Anny, deosebit de savuros, care crănţănea şi se topea în gură şi îţi lăsa gustul plăcut al unei arome greu de ghicit.

— Cum ţi se pare tortul?

— O minune, am spus eu. Dar are ceva cu specific negru, plăcut, ca ecoul îndepărtat al unui cântec de-al lor.

— Tu cazi în lirism numai în situaţii foarte bine definite.

— Se poate şti care sunt aceste situaţii?

— O, asta e foarte simplu. Există două lucruri faţă de care tu nu eşti niciodată indiferent: în primul rând, mâncarea, şi în al doilea, femeile.

— Mulţumesc pentru măgulitoarea părere. Îţi pot exprima în acest caz compătimirea pentru alegerea pe care ai făcut-o?

— N-am spus că eu consider negative aceste trăsături.

Eram beat de prezenţa ei, şi probabil că asta mi se citea în privire, pentru că ea mi-a spus:

— Ce nerăbdător eşti, ce lacom! Oare chiar aşa trebuie să mă ţii, încolăcită cu un braţ şi cu coastele strivite?

— Când voi avea şaizeci de ani, Lenocika, o să mă gândesc la deşertăciunea a tot ce este omenesc şi la cât de incerte sunt sentimentele. Chiar şi acum mă gândesc uneori la asta.

— Probabil că taman atunci când lipsesc acele împrejurări în care apare înclinarea ta spre lirică.

Remarcasem la ea o nouă trăsătură, care nu existase la începutul apropierii noastre: mă tachina des, dar întotdeauna prieteneşte, fără cea mai mică intenţie de a-mi spune ceva neplăcut. Poate că se molipsise de la mine, de la atitudinea ironică pe care o aveam eu în multe privinţe, şi adoptase fără voie acest ton. Şi în afară de asta, mi s-a părut neîndoielnic faptul că ea căpătase încet-încet acea libertate sufletească şi acea directeţe a căror absenţă era atât de evidentă înainte.

I-am propus să mergem pentru câteva zile în afara oraşului; a fost imediat de acord. A doua zi dimineaţă ieşeam din Paris, cu maşina, şi timp de o săptămână întreagă, fără vreo destinaţie anume, ne-am aflat la o sută, o sută cincizeci de kilometri distanţă de oraş, când într-un loc, când în altul. Odată, când am constatat pe neaşteptate că nu mai aveam benzină în

rezervor, am fost nevoiţi să ne petrecem noaptea într-o pădure, stând în maşină. Era furtună, ploua torenţial, şi la lumina unui fulger am văzut prin geamurile numai stropi ale maşinii copacii care ne înconjurau din toate părţile. Elena Nikolaevna a adormit ghemuită pe scaunul ei, ţinându-şi capul cald şi greu pe genunchii mei. Stăteam şi fumam; şi când am coborât pentru o secundă geamul maşinii ca să scutur scrumul ţigării, auzul mi-a fost năpădit de zgomotul fremătător al picăturilor fără de număr de pe frunze. Şi mirosea a pământ şi a trunchiuri ude de copaci. Undeva, nu departe, se frângeau pârâind ud rămurele, pe urmă ploaia a contenit pentru un minut, pe urmă a strălucit iar un fulger, a tunat, şi ploaia a început să bată iar în capota maşinii, la fel de tare ca mai înainte. Mă temeam să mă mişc, ca să n-o trezesc pe Elena Nikolaevna; ochii mi se lipeau şi capul îmi cădea pe spate, şi aţipind şi trezindu-mă în aceeaşi clipă, mă gândeam la mai multe lucruri în acelaşi timp şi, în primul rând, la faptul că oricum se va compune mai departe viaţa mea şi orice evenimente s-ar întâmpla, aveam să-mi amintesc întotdeauna noaptea aceea, capul Elenei pe genunchii mei, ploaia asta şi starea aceea de fericire, pe jumătate ca prin vis, pe care o simţeam acum. Potrivit vechiului meu obicei de a reţine orice sentiment pe care îl încercam şi de a-l diseca, tot căutam să îmi dau seama de unde şi de ce ştiam atât de demult şi de orbeşte că odată aveam să simt această fericire şi că nu va fi absolut nimic neaşteptat în ea, ci doar acel lucru firesc şi legitim care îmi fusese menit dintotdeauna. Şi atunci mi-a venit ideea că dacă aş vrea să înţeleg toate astea şi să găsesc undeva, într-un spaţiu îndepărtat, clipa imaginată a acestui început, dacă aş vrea să lămuresc până la capăt cum s-a petrecut totul şi de ce a devenit posibil, şi cum de mă aflu acum în pădure, noaptea, sub ploaie, cu o femeie despre a cărei existenţă nu ştiam nimic cu numai câteva săptămâni înainte şi, cu toate astea, fără de care nu mi-aş mai putea concepe viaţa, mi-ar trebui ani de trudă şi eforturi istovitoare ale memoriei, şi aş putea scrie probabil despre asta câteva

cărţi. Zgomotul acela egal al ploii, sentimentul pe care mi-l dădea capul culcat pe genunchii mei – iar muşchii mei chiar începuseră să prindă gustul acelei gingaşe poveri rotunde pe care o simţiseră – chipul acela la care mă uitam în întuneric, parcă aplecat peste propria-mi soartă, şi senzaţia aceea de neuitat, de fericire deplină – până la urmă, cum de era posibil aşa ceva? Văzusem în viaţa mea atâtea lucruri tragice sau respingătoare, văzusem de atâtea ori trădare, laşitate, renegare, lăcomie, prostie şi crimă, am fost atât de otrăvit de toate astea, încât parcă nu mai eram deja capabil să simt, oricât de palid şi de trecător, ceva care să se poată numi perfecţiune. În ceasurile acelea am fost departe de îndoielile care nu mă părăseau de obicei, de permanentul sentiment de tristeţe, de ironie – în general, de ceea ce constituia esenţa atitudinii mele permanente faţă de tot ceea ce se petrecea cu mine. Mi s-a părut că dacă nu ar fi fost ce era acum, viaţa mea ar fi fost trăită în zadar, şi că aşa ar fi avut să fie întotdeauna, orice s-ar fi întâmplat după aceea.

Nu simţisem niciodată acest lucru atât de clar ca în noaptea aceea; nu aveam cum să nu-mi dau seama că în viaţa mea nu existaseră niciodată sentimente atât de curate. Totul a fost concentrat – în acest răstimp – asupra unui singur gând; şi cu toate că el conţinea tot ceea ce ştiam şi credeam şi tot ce precedase acest răstimp, avea în el, desigur, acea idee de nemişcare despre care vorbise Wolf. La urma urmelor, poate că el avea dreptate: dacă noi nu am şti de moarte, nu am şti nici de fericire, fiindcă dacă nu am şti de moarte nu am avea idee cât de mult preţuiesc cele mai frumoase sentimente ale noastre, nu am şti că unele dintre ele nu se vor mai repeta niciodată şi că numai acum le putem înţelege în deplinătatea lor. Până acum nu ne-a fost dat, iar pe urmă va fi prea târziu.

Acesta a fost, în mod special, unul dintre motivele care m-au făcut să nu îi povestesc Elenei Nikolaevna istoria lui Wolf. Nu avusesem deloc intenţia de a i-o ascunde, din contră, mă gândisem nu numai o dată cum o să i-o povestesc. Dar în momentul acela nu voiam ca în lumea în care

trăiam noi doi să pătrundă ceva străin şi ostil ei. Bănuiesc că şi Elena Nikolaevna gândea ca mine, pentru că nu a pomenit nici o dată în săptămâna aceea de „întâlnirea cu spectrul“ despre care îi vorbisem.

Mi-am amintit nu numai o dată că, dacă aş fi notat atunci, în zilele acelea, toate discuţiile mele cu Elena Nikolaevna, ar fi ieşit o aiureală fără cap şi coadă, penibilă prin lipsa vreunei idei. Ele nu erau de fapt decât nişte modulaţii ale sentimentelor care au dominat această perioadă şi în afara cărora nu a existat nimic pentru noi, iar tot ce ne înconjura ni se părea amuzant sau caraghios – modelul tapetelor din hotelurile unde înnoptam, figurile cameristelor sau ale patroanelor, meniurile, felul cum erau îmbrăcaţi cei de la mesele vecine sau lucrurile acelea absolut insignifiante de care erau preocupaţi – pentru că singurele lucruri care aveau cu adevărat importanţă le ştiam numai noi doi şi nimeni altcineva.

Ne-am întors la Paris după exact o săptămână. Mă aştepta o urgenţă şi, ca de obicei, Elena Nikolaevna mi-a fost de mare ajutor. Prima zi a trecut ca întotdeauna. Dar a doua zi dimineaţă, când m-a trezit, m-a frapat expresia panicată care, după cum mi s-a părut mie, i-a străfulgerat de câteva ori în privire. Şi mi-a răspuns distrată, ceea ce nu se întâmplase niciodată până atunci.

— Ce-i cu tine?

— Nimic, a spus ea. Poate ţi se pare o prostie, dar vreau să te întreb un lucru.

— Da?

— Mă iubeşti cu adevărat?

— Aşa mi s-a părut.

— Am vrut să ştiu clar.

— Câţi ani ai?

— Nu, chiar e important să ştiu.

M-am despărţit de ea ca de obicei, noaptea târziu; ea s-a plâns că e obosită şi a spus că a doua zi o să vină la mine abia la patru după-amiază.

— Bine, am spus eu, o să-ţi facă bine să te odihneşti.

***

Am căzut pe loc într-un somn adânc, dar foarte repede m-am trezit. Pe urmă am adormit din nou – şi după un ceas eram din nou cu ochii deschişi. Nu puteam să înţeleg ce era cu mine, m-am şi întrebat dacă nu cumva mă intoxicasem cu ceva. Simţeam un soi de panică fără motiv, cu atât mai de neînţeles cu cât chiar nu părea să aibă nici un fel un temei. Dar, hotărât lucru, somnul fugea de mine, şi la ora şase m-am dat jos din pat. Nu mi se mai întâmplase de ani de zile aşa ceva.

Fiind sigur că nu aveam să mai adorm, am băut o ceaşcă de cafea neagră, am făcut un duş şi am început să mă bărbieresc. Din oglindă mă privea chipul meu şi, cu toate că îl vedeam în fiecare dimineaţă a vieţii, nu mă puteam obişnui cu urâţenia lui izbitoare, tot aşa cum nu mă puteam obişnui nici cu privirea străină şi sălbatică a ochilor mei. Când mă gândeam la mine, la sentimentele pe care le încercam, la lucrurile pe care, după cât mi se părea, le înţelegeam atât de bine, mă imaginam cumva aproape abstract, pentru că, altminteri, să port în memorie imaginea vizuală a persoanei mele era ceva apăsător şi neplăcut. Cele mai frumoase, cele mai lirice sau cele mai plăcute imagini piereau de îndată ce îmi venea în minte înfăţişarea mea, atât era de nepotrivită cu lumea convenţională şi strălucitoare văzută de imaginaţie. Mi se părea că nici nu era posibil un mai mare contrast decât cel care exista între viaţa mea sufletească şi trupul meu, iar uneori chiar aveam impresia că sunt întrupat în învelişul străin şi aproape odios al cuiva. Suportam liniştit imaginea trupului meu gol, în general normal, ai cărui muşchi răspundeau cu toţii comenzilor şi necesităţilor şi erau dispuşi exact aşa cum trebuie; era un trup obişnuit şi inexpresiv, nici prea slab, nici prea gras. Dar acolo unde începea faţa, acolo se trecea în ceva care contrasta atât de puternic cu ceea

ce s-ar fi zis că trebuie să fie, încât desprindeam de oglindă privirea ochilor acelora străini şi mă străduiam să-mi abat gândul de la asta. Iar acum, după o noapte de nesomn, senzaţia asta neplăcută era şi mai puternică decât de obicei.

Tocmai terminasem să mă îmbrac şi mă pregăteam să mă aşez la lucru când, deodată, în camera mea a sunat telefonul. M-am uitat mirat la ceas: era şase fără douăzeci. Nu ştiam cine mă putea suna aşa de devreme. După o mică ezitare, am ridicat receptorul. O voce complet beată, în care am sesizat totuşi nişte inflexiuni cunoscute, a spus:

— Bună dimineaţa, draga mea.

— Ce e asta?

— Nu mă recunoşti?

Era un bărbat care voia să fie luat drept femeie – şi atunci chiar am recunoscut vocea. Era a unui coleg al meu de la ziar, un tip pe cât de simpatic, pe atât de lipsit de măsură. Din când în când se îmbăta până la a nu mai şti, pur şi simplu, ce e cu el, lucru însoţit aproape întotdeauna de nişte istorii de necrezut: ba voia să se ducă în toiul nopţii în vizită la un senator care l-ar fi invitat în urmă cu câteva zile, ba se ducea în Place de la Bourse ca să-i trimită o telegramă mătuşii lui care locuia la Londra, ca să-i spună că el e sănătos tun „în ciuda zvonurilor răspândite despre el“.

— După cum ai ghicit probabil, a continuat el mai mult sau mai puţin legat, m-am întâlnit cu un coleg care m-a invitat… Odette, nu mă mai smuci, te rog, sunt absolut treaz.

Odette era soţia lui, o femeie foarte la locul ei şi deloc proastă. O secundă mai târziu i-am auzit glasul – se vede că luase de la el receptorul.

— Bună dimineaţa, a spus ea, imbecilul ăsta beat te-a sunat cu o treabă.

— Spune-i că e un material formidabil.

— Treaba e că protejatul dumitale, Pierrot cel creţ, e la un pas de a fi arestat. Philippe a dat din el la interogatoriu tot ce-a putut. Andrei – ăsta

era soţul ei – e aşa de beat, că nu-i în stare de nimic. Materialul e într-adevăr formidabil pentru un articol. Ştiu că nu eşti amator de istorii cu gangsteri şi cu melodrame. Că spui că asta e literatură proastă. Nu te-aş fi deranjat, dar e vorba despre un bun cunoscut comun al nostru. Du-te la Jean; în locul dumitale, eu aş lua şi un revolver cu mine. Da, pentru orice eventualitate.

— Mulţumesc, Odette, am spus eu, îţi rămân dator. Am plecat.

— Bine, a zis ea şi s-a auzit telefonul închizându-se.

Jean, la care urma să mă duc, era inspector de poliţie; îl cunoşteam de destul de multă vreme şi eram în bune relaţii cu el. Avea un talent uluitor de a se metamorfoza, sau, mai degrabă, era victima unei originale dedublări a personalităţii. Când era în exerciţiul funcţiunii şi interoga, ca să spunem aşa, un client aflat pe rol, stătea cu pălăria împinsă pe ceafă şi cu o ţigară în colţul gurii, şi vorbea întretăiat, monosilabic şi aproape numai în argou. Dar în clipa când se adresa unui anchetator sau unui jurnalist, se schimba instantaneu şi devenea un preţios om de lume: „Dacă veţi avea bunăvoinţa de a vă da osteneala să analizaţi în prealabil, ca să spunem aşa, unele dintre aceste informaţii…“. Era de presupus că avea să îl interogheze chiar el pe Philippe, care era mâna dreaptă a lui Pierrot cel creţ. Judecând după toate datele, maşina poliţiei trebuia să intre în scurt timp în Sèvres, unde se ascundea Pierrot, care de data asta nu prea mai avea şanse să scape. Am stat pe gânduri o clipă, apoi am ridicat receptorul şi am sunat. Mi-am adus aminte că telefonul stătea lângă patul lui Pierrot. În secunda următoare, o voce feminină a întrebat enervată:

— Care-i problema?

— Cheamă-l pe Pierrot, am răspuns eu. Spune-i că e sunat din strada Lafayette.

Ăsta era consemnul.

— Nu-i aici, nu s-a întors încă. Philippe a dispărut de-alaltăieri, nu ştiu ce să mai cred.

— Philippe a dat tot, am spus eu. Încearcă să-l găseşti pe Pierrot oriunde ar fi şi cu orice preţ şi previno-l. Spune-i să nu se întoarcă acasă. Peste o oră va fi târziu.

Am agăţat receptorul, am scos din birou revolverul, am verificat dacă era încărcat – era încărcat, l-am pus în buzunarul sacoului şi am ieşit din casă. Am luat un taxi şi am plecat spre Jean.

Toate astea m-au sustras de la panica sufletească pe care o simţeam, şi acum, în maşină, mă gândeam la soarta lui Pierrot cel creţ, „*Pierrot le frisé*“, pe care îl cunoşteam bine şi de care îmi era milă, deşi, potrivit justiţiei clasice, se părea că nu merită nici un fel de milă: era un tâlhar profesionist şi avea pe conştiinţă câteva vieţi omeneşti. Îl cunoscusem cu şase ani în urmă, după ce îşi împuşcase prima victimă, fostul boxer Albert. Intrasem atunci întâmplător – era pe la patru dimineaţa – în cafeneaua unde îşi avea comandamentul lui secret, despre care nu aveam nici cea mai mică idee. Şedeam la o măsuţă şi scriam. La tejghea zbierau şi se ciorovăiau nişte indivizi beţi; pe urmă s-a lăsat deodată o linişte mormântală şi cineva – pe atunci nu ştiam nimic despre el – a spus deosebit de elocvent şi cu o voce omenească, sunând ciudat după vocile acelea care răgeau de te duceau cu gândul la nişte fiare sălbatice turbate:

— Vrei să se întâmple şi cu tine ce s-a întâmplat cu Albert?

Nu a urmat nici un răspuns. Eu scriam mai departe, fără să ridic capul. Cafeneaua s-a golit.

— Se speriară, a spus aceeaşi voce. Dar ăsta cine e?

Era vorba despre mine.

— Nu ştiu, a răspuns patronul. Nu l-am mai văzut.

Am auzit paşi apropiindu-se de măsuţa mea, am ridicat ochii şi am văzut un bărbat de statură mijlocie, foarte compact, fără barbă, cu o figură posomorâtă; era îmbrăcat într-un costum gri-deschis, cu o cămaşă albastră şi o cravată galben-ţipător. M-a mirat expresia de jale din ochii lui,

explicată, după cât se vedea, de faptul că era beat. Mi-a întâlnit privirea şi m-a întrebat fără nici o introducere:

— Ce faci aici?

— Scriu.

— A! Da’ ce scrii?

— Un articol.

— Un articol?

— Da.

Acest lucru a părut să îl mire.

— Adică nu eşti de la poliţie?

— Nu, sunt ziarist.

— Mă cunoşti?

— Nu.

— Mi se spune Pierrot cel creţ.

Atunci mi-am adus aminte că, în urmă cu câteva zile, în două ziare apăruse câte o notă despre moartea boxerului Albert, judecat de paisprezece ori şi care stătuse în repetate rânduri prin tot felul de închisori. Notele erau intitulate „Dramă în rândul criminalilor“ şi „Reglare de conturi“; în ele era menţionată şi o femeie care, din câte se părea, era cauza tuturor celor întâmplate. „Poliţia nu are aproape nici o îndoială că vinovat de această crimă este Pierre Dieudonné, supranumit Pierrot cel creţ, intens căutat la ora actuală. Potrivit ultimelor informaţii, el a reuşit să părăsească Parisul şi se află, cel mai probabil, pe Riviera.“

Şi iată, chiar acest Pierrot stătea acum în faţa mea într-o cafenea de pe bulevardul St. Denis.

— Aşadar n-ai plecat pe Riviera?

— Nu.

Apoi s-a aşezat în faţa mea şi m-a întrebat:

— Dar despre ce scrii de fapt?

— Despre ce se nimereşte, cele mai diverse lucruri.

— Da’ romane nu scrii?

— Până acum nu am scris, dar poate că o să scriu cândva. De ce te interesează?

Stăteam de vorbă unul cu altul de parcă ne legau vechi relaţii de prietenie. M-a întrebat cum mă numesc şi la ce ziare lucrez. Pe urmă a spus că poate să îmi povestească, dacă avea să se ivească prilejul, multe lucruri interesante, m-a poftit să mai trec pe la cafeneaua aceea şi ne-am despărţit.

După aceea m-am mai întâlnit cu el de multe ori şi, într-adevăr, mi-a povestit lucruri interesante. Nu de puţine ori mi s-a întâmplat să dispun, mulţumită francheţii lui, de date de care poliţia nu dispunea, căci competenţa lui în acest domeniu era fără egal. Era, fără doar şi poate, un personaj aparte, avea o inteligenţă înnăscută, ceea ce îl făcea să se deosebească net de „colegii“ lui, care se distingeau printr-o nu mai puţin remarcabilă prostie. Ca majoritatea tovarăşilor săi de meserie, juca în disperare la curse şi citea în fiecare zi ziarul *Veine*[15], dar în afară de asta citea uneori şi cărţi, mai cu seamă romane de Dekobra, care îi plăceau la nebunie.

— Uite, asta scrie aici! îmi spunea. Ei? Ce spui?

Mi se păruse tot timpul că avea să sfârşească rău, nu numai pentru că meseria lui era prin ea însăşi extrem de periculoasă, dar şi din alt motiv: era atras tot timpul de lucruri de fapt ilegale, şi înţelegea deosebirea dintre ceea ce îl interesa pe el în viaţă şi ceea ce îi interesa pe alţii, oameni din cu totul altă lume decât el.

A venit cu un Bugatti roşu; era într-un costum nou, cafeniu, cu îndrăgita lui cravată galbenă şi cu bineştiutele inele strălucindu-i pe degete.

— Ce zici de toate astea? m-a întrebat. Aşa cum arăt, pot să mă duc la o recepţie pe la vreo ambasadă, ca tipii ăia despre care scriu ziarele? Hî? „Am remarcat… “

Eu am clătinat din cap în semn că nu; asta l-a mirat.

— Găseşti că nu sunt bine îmbrăcat?

— Da.

— Eu? Păi ştii cât am dat pe costumul ăsta?

— Nu, dar asta n-are importanţă.

N-aş fi crezut că faptul de a-i dezaproba felul de a se îmbrăca îl putea amărî atât de tare. S-a aşezat în faţa mea şi a spus:

— Explică-mi şi mie, de ce crezi că nu sunt îmbrăcat cum trebuie?

I-am explicat cum am putut. A fost foarte recunoscător. Am adăugat:

— În plus, şi pentru că, aşa cum eşti îmbrăcat, eşti foarte uşor de reperat. Cineva cu o anume experienţă, înţelegi, n-are nevoie să te ştie la faţă sau să îţi ceară actele. Numai după costum, cravată şi inele, şi ştie cu cine are de-a face.

— Dar automobilul meu?

— Asta e maşină de curse. Ce nevoie ai de ea în oraş? Sunt puţine de-astea, sunt ştiute pe degete. Ia o maşină nici prea-prea nici foarte-foarte, de culoare închisă, şi n-o să atragă atenţia nimănui.

Şedea cu capul sprijinit într-o mână, fără să spună nimic.

— Ce ai?

— Mă întorci pe dos când îmi spui de-astea. Încep să înţeleg ce nu trebuie înţeles. Spui de cărţile care-mi plac mie că sunt cărţi proaste. În privinţa asta ştii mai mult decât mine. Eu nu pot să discut cu tine de la egal la egal, fiindcă eu nu sunt un om cu carte. Sunt un om inferior, *je suis un inférieur*, asta-i problema. Şi în afară de asta, sunt un bandit. Iar ceilalţi oameni sunt mai presus de mine.

Am ridicat din umeri. El s-a uitat atent la mine şi a întrebat:

— Spune-mi deschis: nu gândeşti la fel?

— Nu, am spus eu.

— De ce?

— Tu eşti, într-adevăr, bandit, am spus eu, nu te îmbraci cum poate că ar trebui, şi eşti lipsit de cultură. Toate astea sunt adevărate. Dar dacă îţi închipui că vreunul dintre oamenii renumiţi despre care citeşti prin ziare, fie el bancher, ministru ori senator, e mai bun decât tine, te înşeli. Acela are o activitate şi, în primul şi în primul rând, riscă mai puţin. I se spune „domnul preşedinte“ sau „domnul ministru“. E îmbrăcat şi altfel, şi mai bine, şi are, bineînţeles, o oarecare pregătire, deşi asta nu e nici pe departe o regulă. Dar ca om nu e mai bun decât tine, aşa că poţi să nu-ţi faci probleme. Nu ştiu dacă asta te consolează, dar, după părerea mea, aşa stau lucrurile.

Pierrot era un mare afemeiat, şi mai toate „socotelile“ lui, atât de tragic încheiate, erau tocmai din pricina femeilor.

— Se prea poate ca din pricina femeilor să şi mori într-o zi – *peut-être bien, tu mourras par les femmes*, i-am spus. Ba încă, din pricina unora care nu merită.

Lucrul ăsta nu era greu de prevăzut. Iar faptul că acum, în timp ce eu mă îndreptam cu taxiul spre biroul lui Jean, locul unde se afla Pierrot le devenea cunoscut celor de care era imperios necesar să se ascundă, i se datora tot unei femei.

Situaţia lui era fără ieşire. În ultimul timp, activitatea lui devenise deosebit de intensă, jafurile se ţineau lanţ, iar la poliţie îi puseseră pe treabă pe toţi cei care puteau fi de folos în acest caz. Femeia din pricina căreia se petreceau toate acestea era soţia lui Philippe, ajutorul lui Pierrot. Philippe era o namilă de bărbat, un Hercule care nu se temea, după cum spunea el, de nimic şi de nimeni pe lume, cu excepţia patronului său, renumit pentru faptul că ţintea fără greş.

Pe această femeie, devenită nu demult amanta lui Pierrot – iar eu cred că tocmai din acest motiv obţinuse inspectorul Jean mărturii din partea lui Philippe – o văzusem de câteva ori. Cu nedezminţitul prost gust propriu întregului mediu în care trăia, fusese poreclită Pantera. Avea nişte ochi

imenşi, sălbatici, albaştri sub genele albastre şi ele, un păr creţ-creţ care nu avea nevoie niciodată de pieptănătură, o gură foarte mare, cu buze groase, rujate întotdeauna din belşug, sâni mici şi un trup mlădios, iar eu n-am văzut în viaţa mea o fiinţă mai feroce. Îşi mânca amanţii până la os, schelălăia şi rodea, şi se pare că nimeni nu o auzise vreodată vorbind cu o voce calmă. În urmă cu trei săptămâni îl părăsise pe Philippe şi plecase la Pierrot – ea îmi răspunsese la telefon când îl sunasem la Sèvre, înainte de a mă duce la inspectorul Jean.

Când am intrat la el, inspectorul şedea pe scaun, cu pălăria lui dată pe ceafă. În faţa lui, cu coatele pe genunchi, cu cătuşe la mâini, şedea Philippe. Pe faţa lui palidă şi murdară se vedeau dârele lăsate de transpiraţia care şiroia. Cum în încăpere era cald şi aerul era închis, iar el era atât de masiv, mirosea a transpiraţie de trăsnea. Jean i-a spus:

— Pentru data asta e de-ajuns. Ai făcut bine că ai fost sincer. Dacă tăceai, era vai de pielea ta. Acum o să stai un pic la răcoare şi cu asta basta. Pentru unul sănătos tun ca tine, asta e floare la ureche.

M-am uitat la Philippe; el şi-a coborât privirea. Doi poliţişti l-au scos din încăpere.

— Presupun, a spus Jean adresându-mi-se, şi nutresc speranţa că îmi împărtăşiţi presupunerea…, presupun că Pierrot va dormi în scurt timp somnul celor drepţi. Convenţionale mai sunt expresiile curente! Prietenii noştri comuni m-au sunat că aţi dori să mergeţi cu noi. E adevărat?

— Da, am spus, mă aşteaptă un taxi.

— În cinci minute plecăm.

Era în jur de şapte dimineaţa când maşina poliţiei s-a oprit la câţiva metri distanţă de mica vilă în care locuia Pierrot. Obloanele erau închise. Soarele dimineţii, deja fierbinte, lumina strada largă. La ceasul acela era foarte linişte.

Am oprit taxiul în spatele maşinii poliţiei şi am ieşit trântind portiera. Eram apăsat de o tristeţe grea care se adunase. Mi-l imaginam pe Pierrot,

singur – căci pe ajutorul amantei lui nu putea, desigur, să conteze –, în casa aceea zăvorâtă şi întunecată din care nu avea cum să iasă. Putea sări, ce-i drept, pe o fereastră laterală care nu era foarte sus, în mica grădină de lângă casă, dar de-a lungul gardului erau postaţi poliţişti. Nici vorbă de fugă în condiţiile astea.

Poliţiştii erau în număr de şase. Pe toate chipurile era una şi aceeaşi expresie, în care posomoreala era amestecată cu dezgustul. Simţeam, după cât mi se părea, că figura mea exprima acelaşi lucru.

Unul dintre poliţişti a lovit de câteva ori în uşă şi a strigat să se deschidă.

— Daţi-vă la o parte, a spus Jean, poate să tragă.

Dar nu a urmat nici o împuşcătură. Am început să sper că, poate, izbutiseră să îl prevină pe Pierrot. După cuvintele inspectorului s-a lăsat o linişte încordată, apoi în casa cufundată în întuneric s-a simţit prezenţa omului care îşi ţinea răsuflarea, cu revolverul lui necruţător în mână. Reputaţia lui de ţintaş le era cunoscută tuturor poliţiştilor.

— Pierrot, a strigat Jean, te sfătuiesc să te predai. Ne scuteşti de o treabă grea. Ştii că n-ai cum să pleci.

Nu a urmat nici un răspuns. S-a mai scurs un minut de tăcere chinuitoare.

— Repet, Pierrot, a spus Jean, predă-te.

Şi atunci, din liniştea aceea s-a auzit o voce care a făcut să mă ia cu fiori de la primele sunete. Era vocea inconfundabilă, cu calmul şi atât de omeneasca ei expresivitate, a lui Pierrot, pe care o cunoşteam atât de bine şi care acum mă îngrozea, pentru că în câteva minute – dacă nu avea să se întâmple o minune – trebuia să amuţească pentru totdeauna. Iar faptul că în vocea aceea se simţea vigoarea unui om tânăr şi sănătos era ceva de neîndurat.

— E totuna, a spus el. Dacă mă predau mă aşteaptă ghilotina. Aş vrea să mor altfel, *je voudrais mourir autrement.*

Ceea ce a urmat după asta s-a petrecut cu o iuţeală neînchipuită. Am auzit trosnind crengi în grădină, apoi a răsunat o împuşcătură, şi unul dintre poliţiştii care stăteau lângă gard s-a prăbuşit la pământ. L-am văzut pe Pierrot căţărându-se pe gardul acela – îl împiedica revolverul pe care îl ţinea în mână, pe urmă a sărit de pe gard direct în stradă, şi în clipa aceea au răsunat împuşcături din toate părţile. Nici unul dintre poliţişti, exceptându-l pe cel care fusese omorât lângă gard, nu a fost rănit, lucru care mi s-a părut de mirare. S-au năpustit cu toţii spre locul unde căzuse Pierrot. Am înţeles după aceea de ce nu avusese nici unul de suferit: primul glonţ îl nimerise pe Pierrot în mâna în care ţinea revolverul şi îi zdrobise degetele. Zăcea într-o baltă de sânge, n-aş fi crezut că un om are atâta sânge. Dar încă mai horcăia. Poliţiştii stăteau roată în jurul lui. M-am dus chiar lângă el. Îi gâlgâia ceva, când în gât, când în plămâni. Pe urmă gâlgâitul acela a încetat. Ochii lui Pierrot mi-au întâlnit privirea, şi atunci s-a auzit gâjâit:

— Mulţumesc. A fost prea târziu.

Nu ştiu de unde a avut putere să mai spună asta. Stăteam nemişcat şi auzeam cum îmi clănţăneau dinţii de furie neputincioasă şi de frigul de nesuportat care mă luase pe dinăuntru.

— L-aţi prevenit? m-a întrebat Jean.

Câteva secunde am tăcut. Pierrot a avut un ultim spasm şi a murit.

— Cred că delira.

***

Trupul lui Pierrot a fost ridicat. Poliţiştii au plecat. Doi bărbaţi în haine de lucrători au venit cu o roabă şi au presărat nisip peste balta de sânge de pe caldarâm. Soarele era deja sus pe cer. Am plătit şoferului de taxi şi am luat-o pe jos spre Paris.

Senzaţia de dezgust sufletesc şi de tristeţe surdă nu mă mai părăsea; din când în când mă lua cu frig, deşi ziua era aproape toridă. În ziua următoare, articolul despre Pierrot trebuia să apară în ziar. „Tragicul sfârşit al lui Pierrot cel creţ“. Parcă îl vedeam pe redactor cu figura lui veşnic surescitată şi parcă îi auzeam iar vocea răguşită spunând înfierbântat: „Jumătate din succes e titlul. El prinde cititorul. După aia e treaba dumitale să-l ţii până la capăt. Nici o literatură. E clar?“. La început, când nu prea îl cunoşteam şi când depindeam de el, strângeam din umeri cu ciudă. Pe urmă am înţeles că avea în felul lui dreptate şi că, într-adevăr, literatura nu îşi avea locul în articolele de ziar.

Aşa cum făceam foarte des, am intrat în prima cafenea relativ acceptabilă, am cerut hârtie şi cafea şi, fumând ţigară de la ţigară, am început articolul despre Pierrot. Sigur, nu puteam să îl scriu aşa cum aş fi vrut să îl scriu şi nici să spun în el ceea ce aş fi vrut să spun. Am descris în schimb pe îndelete dimineaţa aceea însorită într-o suburbie paşnică a Parisului, vilele de pe străzile liniştite şi, fără nici o trecere, drama cu care s-a încheiat atât de tumultuoasa viaţă a lui Pierrot. Nu puteam, fireşte, să nu consacru câteva rânduri Panterei, şi tot ce am simţit pomenind de ea a fost doar silă. Am scris despre Philippe, despre barul de pe Boulevard Saint-Denis, despre viaţa lui Pierrot, aşa cum mi-o povestise el adăugând la fiecare minut:

— Poţi să-ţi închipui?

Pe urmă am intrat într-o cabină telefonică şi l-am sunat pe inspectorul Jean:

— Nu aţi aflat nimic nou?

— Nimic special. De altfel, Pantera susţine că azi dimineaţă, foarte devreme, a sunat-o cineva şi a insistat ca ea să îl prevină pe Pierrot.

— Şi de ce n-a făcut-o?

— Ea spune că Pierrot s-a întors acasă chiar cu un minut înaintea sosirii noastre.

— Asta mi se pare greu de crezut, prea s-au potrivit lucrurile. Chiar nu ştiu dacă merită să pomenesc despre asta în articol. Apropo, rolul dumneavoastră e subliniat în mod special. Nu, nu, nu l-am putut trece sub tăcere.

Am agăţat receptorul, am rămas pe gânduri câteva minute şi, învingându-mi sila, am adăugat patru rânduri despre „misteriosul telefon".

Când am terminat articolul şi l-am dus la redacţie, era deja aproape douăsprezece. Mă simţeam aşa de mizerabil, starea aceea de deprimare pe care o avusesem şi noaptea, când nu putusem să adorm, se amplificase atât de tare, încât aproape că nici nu observam ce se petrece în jurul meu. Potrivit obiceiului, fără să mă gândesc la nimic, doar cu sentimentul acela apăsător, am intrat într-un mic restaurant, nu departe de Boulevard Montmartre. Dar în momentul când am luat prima îmbucătură de carne, mi-a apărut în faţa ochilor trupul lui Pierrot, şi în clipa aceea m-a izbit literalmente mirosul puternic de transpiraţie degajat de Philippe la sfârşitul interogatoriului. Am făcut un efort teribil pentru a-mi opri nevoia bruscă de a vărsa. Pe urmă am băut puţină apă şi am ieşit din restaurant, spunându-i patroanei mirate că mă simt rău şi că am crampe la stomac.

Era o zi fierbinte, străzile erau pline de lume. Mergeam ca beat, încercând fără folos să scap de insuportabilul sentiment de tristeţe şi de pâcla aceea sufletească din care nu puteam să mai ies. Păşeam absorbind inconştient tot zgomotul acela, fără să-mi dau seama ce anume era. Din când în când mi se ridica din nou greaţa în gât şi atunci mi se părea că, de fapt, nu putea fi nimic mai tragic decât mulţimea aceea de oameni în amiaza aceea însorită pe bulevardele pariziene şi tot ce se întâmpla, şi că abia acum înţelegeam cât de obosit eram, şi cât de sătul eram de multă vreme de moarte. Mă gândeam că bine ar fi fost ca acum să mă culc şi să dorm – şi să mă trezesc dincolo de aceste evenimente şi sentimente care îmi răpiseră liniştea.

Şi, brusc, mi-am amintit că la ora patru trebuia să vină la mine Elena Nikolaevna. Ea era singurul om pe care aş fi vrut să îl văd acum. Şi am hotărât să nu o aştept, ci, foarte simplu, să mă duc eu la ea. Dar nici în timp ce urcam scara imobilului ei, tristeţea aceea surdă, apăsătoare, nu m-a părăsit. În sfârşit, m-am apropiat de apartament, am scos cheile şi, cu nelinişte în suflet, am deschis uşa. Nu-mi dădeam seama care era cauza acelei nelinişti înfiorătoare, dar am înţeles în clipa când am dat uşa de perete: din camera Elenei Nikolaevna răzbăteau voci, iar tonul lor era foarte ridicat. Am simţit o spaimă obosită, n-am putut nici să mă gândesc ce anume provocase asta. Dar nici nu am mai avut timp să mă gândesc: de-acolo s-a auzit, disperată, strigând îngrozitor, vocea de nerecunoscut a Elenei Nikolaevna:

— Niciodată, auzi, niciodată!

Am alergat ca prin vis pe coridorul care ducea la uşa ei. Am văzut într-un colţ faţa pământie de spaimă a lui Anny, dar asta mi-am amintit abia mai târziu. Cred că în clipa aceea nu ştiam că ţin de mult în mână un revolver. Am auzit deodată un bubuit şi un zgomot de sticlă spartă; au urmat o împuşcătură şi un al doilea strigăt în care nu erau cuvinte, ci doar un sunet prelungit spasmodic: a!… a!… a!… Dar eram deja lângă uşa de sticlă, pe jumătate deschisă, din pragul căreia am văzut-o pe Elena Nikolaevna stând în picioare lângă fereastră şi, pe jumătate întoarsă către ea, silueta unui bărbat care, ca şi mine, ţinea un revolver. Fără să ridic braţul, aproape fără să ţintesc – de la distanţa aceea nu se putea da greş – am tras în el de două ori la rând. El s-a întors în loc, pe urmă s-a îndreptat şi s-a prăbuşit greoi la pământ.

Câteva secunde am rămas nemişcat, şi totul se clătina în faţa mea. Am zărit totuşi sânge pe rochia albă a Elenei Nikolaevna: era rănită în umărul stâng. După cum am aflat după aceea, ca să se apere, ea aruncase cu o vază de sticlă în cel care trăsese, aproape în aceeaşi clipă în care el apăsa pe trăgaci. Aşa se explică faptul că glonţul deviase.

Bărbatul zăcea acum cât era de lung, cu braţele desfăcute; capul lui era aproape la picioarele ei. Am făcut un pas înainte, m-am aplecat peste el şi, dintr-odată, mi s-a părut că timpul a dispărut ca un vârtej, ducând în învolburarea lui lungii ani ai vieţii mele.

De pe covorul gri care acoperea podeaua camerei se uitau la mine ochii morţi ai lui Alexander Wolf.

1. „Sub mine zace neînsufleţit trupul meu, cu o săgeată în tâmplă“ (în engl., în orig.).
2. „Plouă pe drum,/ Inima se face scrum.“ (în fr., în orig.)
3. „Fie vânt şi fie ploaie, de mă iubeşti cu-adevărat… “ (în fr., în orig.)
4. *Voznesti* – a ridica, a înălţa.
5. Fel de-a spune (în fr., în orig.).
6. Ca un soldat, în luptă viaţa şi-a dat (în fr., în orig.).
7. Ce se va întâmpla cu copiii săi? (în fr., în orig.)
8. Hai, Mimile! Arată-i! Dă-i! Trage-i şi dă-l gata!
9. Dar e terminat (în engl., în orig.).
10. În răspăr (în fr., în orig.).
11. Da. Da, domnule (în engl., franc., în orig.).
12. Lumea interlopă (în fr., în orig.).
13. Vrerea ne arde şi putinţa ne distruge (în fr., în orig.).
14. O problemă de conştiinţă (în fr., în orig.).
15. Şansă, noroc, baftă (în fr., în orig.).